

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JUL PÅ MØRS

1976

vi i
MORSØ BANK
ØNSKER ALLE
EN RIGTIG
GLÆDELIG JUL.

NB:
HUSK AT TØMME
MIG OG LAV SKATTE-
BEGUNSTIGET
OPSPARING INDEN
NYTÅR.

DE FÅR RÅD
NÅR DE
GÅR I

MORSØ BANK

INDHOLD

I begyndelsen var ordet	2
<i>P. H. Wintherik</i>	
En bondeven på Mors	3
<i>Børge Jensen</i>	
Dueholm Kloster	5
<i>Per Noe</i>	
Fra gamle dage i Ljørslev	9
<i>P. Chr. Nygaard</i>	
Slægtsbogen fortæller	14
<i>Gerda Hegnet Bach og Sv. Borg</i>	
Sommerferierejse fra Lem til Mors og Thy	17
<i>Frode Madsen</i>	
Min mors levnedsløb	20
<i>Signe Rasmussen</i>	
En stilebog fra 1870	21
<i>Kristen Lynggaard</i>	
Morslands historiske Museum	25
<i>Per Noe</i>	
Et arbejderhjem i Nykøbing år 1923 ..	26
<i>Husbestyrerinden</i>	
Tilflyttermiljø på Mors som de var engang	28
<i>Oda Overgaard</i>	
Gamle billeder fra Morsø lokalhistoriske arkiv	29-36
Morsø Lokalhistoriske Arkiv	39
<i>Brudsig</i>	
Erindringer fra Mors 1834-36	40
<i>A. Thaning</i>	
Morslands historiske Museum 1901-1976	47
<i>Per Noe</i>	
Gravvers fra 1891	54
Glomstrup Vig 1918-20	55
<i>Chr. Kjær Madsen</i>	

Udgiver:

Forlaget »Jul på Mors«,
Skovgade 17,
7900 Nykøbing Mors

Redaktion:

K. G. Holch-Andersen
P. Maaetoft
Jakob Albrektsen

Tegninger:

K. E. Tingstrup Jensen
Emil Schmidt

Illustrationen side 1 er tefnet af
Emil Schmidt

Pris: Kr. 14,85

Tryk:

Morsø Bogtrykkeri

ISBN 87 87566 04 4

14. ÅRGANG

FORSIDEBILLEDET

Nørregade 1926

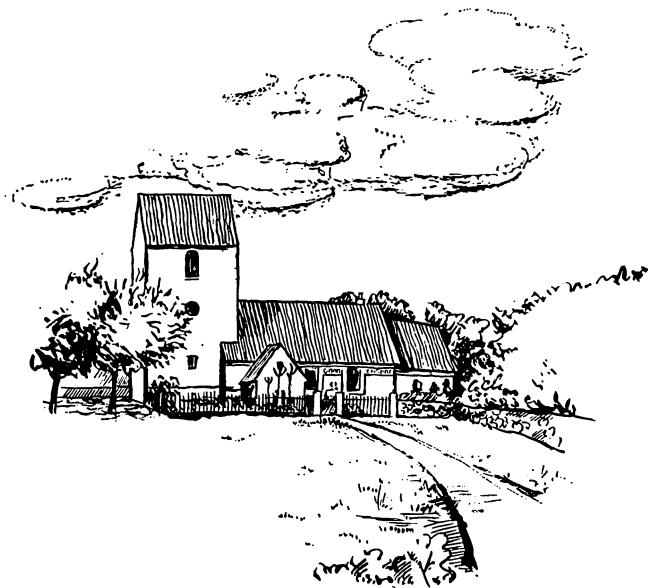
Til venstre urmager Østergaards ejendom, N. A. Christensen & Co.s kontorbygning, snedker Halses ejendom. På hjørnet af Asylgade og Nørregade købmand Olsens ejendom. – Til højre hjørnet af Østergade og Nørregade, den gamle købmandsgård, hvor Johan Johnsen i 44 år havde sin købmands- og vognmandsforretning. Billedet er et af 16 gadebilleder, der ejes af Fællesorganisationen og er ophængt på Centralhotellet. De er malet af P. Hansen, der i 1913 nedsatte sig som malermester i Nykøbing.

I begyndelsen var ordet

Af P. H. Wintherek

Herre, vor Gud! Da vor verden endnu ikke var til og alt var i uorden, øde og tomhed, da hævede du din røst ud af kærlighedens dyb, og med dit almagts ord skabte du vor verden og alt liv til glæde og fryd.

Tak fordi du endnu er den samme almægtige Gud, som ved dit ord, som blev menneske i Jesus fra Nazaret, taler ud af kærlighedens dyb og underlægger vort liv kærlighedens genskaberagt.

Tiest får man en fornemmelse af, når Johannesprologen er evangelietekst til juledag, at der er mange mennesker, der vil have vanskelighed ved at forbinde den med julen. Nej, da juleevangeliet fra Lukas evangeliet noget helt andet. Det er, som om vi herfra henter alt det, som er indbegrebet af julen. Hvert barn forstår at sætte pris på denne forunderlige beretning om Jesu fødsel. Det er denne beretning, der første gang åbner barnets øje, så det ser ind i julens guddommelige herlighed.

Nej, barnlig kan man just ikke sige, at Johannesprologen er, men derimod er den særdeles enestående i sin evangeliske herlighed, og som digterisk klenodie er denne prolog værdsat som noget af det fineste, man kan finde.

Men når dette er sagt, står det så tilbage at spørge, om Johannes evangelisten har ment det så. Vi bliver nødt til at minde hinanden om, at selvom der aldrig så meget kan findes litterære klenodier i evangelieskrifterne, så var det ikke netop dette, evangelisterne lagde så megen vægt på, men deres hensigt og formål var og er nu en-

gang at vidne om Guds kærlighed i Jesus Kristus. Ud fra dette sigte må såvel juleevangeliet hos Lukas som hos Johannes vurderes. Således forstået vil forskellen ikke blive så stor evangelisterne imellem, når vi kender deres fælles mål.

Apostelen Johannes blev kaldt kærlighedens apostel. Det afgørende i hans liv var, at han havde mødt Guds kærlighed i Jesus Kristus. Det var denne kærlighed, han følte sig bundet af, og som han måtte forkynde og vidne om. Han mistede sig selv i denne kærlighed, i denne kærlighed levede han og følte sig båret af. Og formåede livet i denne kærlighed at sætte kærlighedens frugter, kunde han sige: Det er ikke os, der elsker, men vi elsker, fordi han (Jesus eller Gud) elskede os først.

Da kærlighedens apostel så engang satte sig ned for at forkynde og vidne om denne Guds kærlighed, hvorved ikke blot hans verden, hans liv, fra begyndelsen var blevet til, men som var brudt ind i hans verden, hans liv, da mørket havde fået magten og var ved at tildække og ødelægge alt, ja da fornam han det, som dengang i begyndelsen, da Gud den almægtige hævede sin røst fra kærlighedens dyb og med ordet skabte menneskeverdenen og livet. Det er som om han ser alt båret og opretholdt af den Guds underfulde kærlighed, som han havde mødt i Jesus fra Nazaret. Han genkaldte

i sin erindring det store skaberværks historie, da verden og livet blev skabt. Også dengang lå mørket over alt knugende som en tiltætgørende magt, alt var øde og tomhed – tohovabohu – og så råbte Gud ud af kærlighedens dyb og med sit almagtsord skabte han ud af ødet og tomheden verden og livet – kosmos –, det smukke og skønne. Evangeliet så i denne kærlighed, Guds skabende kærlighed, den evige oprindelse til alt det gode, det smukke, det frelsende. Således havde han fornemmet det, da han mødte Jesus som kærlighedens magt, som formåede at skabe i det isnende og livsødende menneskehjerte det smukke, det gode, det rene. Verden var blevet genskabt – og livet. – Kærlighedens frelsende magt havde atter vist sig i stand til at være den skabende magt.

Ja, men dette er just julens evangelium forkyndt af et menneske, som havde oplevet det som en virkelighed i sit liv. Han havde oplevet, at Guds ord, der rummede kærlighedens genskaberagt, var blevet menneske og havde taget bolig blandt os. Dette er den inderste kerne i Johannes evangeliet. Det evige, det blivende ligesom selveste Guds kærlighed.

Vi kan så spørge, om der er nogen mening i at lytte til dette julebudskab i dag, om det rummer i sig kærlighedens genskaberagt, det evige og blivende ord. Vi kan

også spørge, om vor verden, vort liv føles som i begyndelsen, om vi fornemmer mørket som en knugende og tilintetgørende magt, – som øde og tomhed, eller om vor verden, vort liv er rodfæstet i den evige kærligheds skabende magt, så livet, det smukke, det skønne, det gode, det frelsende gror til gensidig gavn og glæde.

Vi må svare hver for sig.

Jeg tror ikke, at der vil blive så stor forskel på vort svar. Må vi ikke alle sande, at vort liv, vor

verden er ved at gå under i selvishedens kvælende dunst. Vi forsøger at skabe vor egen verden, vort eget liv, og aldrig har denne vor verden, dette vort liv været så øde og tomt. Måske har vor sjæl aldrig som nu længtes efter, at Gud løftede sin røst ud fra kærlighedens dyb med sit skabende almagtsord.

Dette skabende ord blev menneske i Jesus Kristus og bor i blandt os. Dette er virkeligheden i julebudskabet.

værdige, og som røber et meget fortroligt forhold til dansk sprog og kultur. Også de af ham førte kirkebøger og folkeoptællingslister fra 1787 udmærker sig ved at være skrevet af en person med levende interesse for sine sogne og deres beboere. Hans betydeligste arbejde handler om befolkningsforholdene i bondestanden, det blev prisbelønnet og trykt i 1772. Her får man et klart indtryk af en landboreformven, der går stærkt ind for selveje samt afskaffelse af hoveri, fællesskab og stavnsbånd.

En bondeven på Mors

Af Børge Jensen

Den første indfødsretslov i Danmark kom i 1776 – altså for netop 200 år siden. Her blev det for første gang præciseret, hvem der var danske statsborgere og således kunne få stillinger her i landet, nemlig danske, norske og holstenske. Det skete efter Struenses fald i 1772, hvor de nye magthavere med Ove Høegh-Guldberg i spidsen ønskede at ramme folk af tysk oprindelse, nærmere betegnet A. P. Bernstorff og hans kreds. – Før 1776 havde der ikke været stillet krav om indfødsret, og derfor viser Danmarkshistorien adskillige eksempler på udlændinge, især tyskere (f. eks. Struense og Bernstorfferne), der har beklædt betydningsfulde embeder. Et latinsk udtryk »ubi bene, ibi patria«, d.v.s. hvor der er godt at være, der er mit fædreland, er dækkende for det 18. århundredes syn på dette emne, der igen er blevet aktuelt efter oprettelsen af EF. Lad os lære en af de mindre kendte tyskere, der blev præst på Mors for 200 år siden, nærmere at kende, nemlig Johann Dietrich Wilhelm Westen-

holz, der blev født i nærheden af Hannover i 1730 og døde i Sejerslev i 1794.

Westenholz studerede teologi i Göttingen, hvor han tog eksamen i 1755, nogle år senere blev han huslærer hos en adelsfamilie på Randers-egnen og 1768 kapellan i Gerlev-Enslev mellem Randers og Hadsund. Han kom til Mors som sognepræst for Solbjerg-Sundby i 1775, og året efter blev han forflyttet til Sejerslev, Ejerslev og Jørsby, hvor han tillige blev provst.

Allerede i sit første embede beskæftigede Westenholz sig med samfundsproblemer og deltog i den debat om landbrugets forhold, som gik forud for de store landboreformer i 1780'erne. Som landbrugere og som lærde var det for mange præster naturligt at beskæftige sig med disse problemer. Regeringen opfordrede til debat, f. eks. ved at stille prisopgaver, og også Westenholz bidrog med nogle arbejder, som er særdeles læse-

Det faldt for resten i Westenholz lod at meddele bønderne på Nordmors ophævelsen af stavnsbåndet i 1788. I Sejerslev kirkebog omtaler han »den bekjendte Forordning Dat. Christiansborg 20. Juni 1788, som blev oplæst udi mine 3 Sogne udi September Maaaned 1788«, og det er netop loven om stavnsbåndets ophævelse.

I det følgende vil jeg særlig belyse Westenholz' syn på bønderne som det kommer til udtryk i ovennævnte bog om bondestanden. Vor lærde præst står som en typisk repræsentant for oplysningstiden og er især ivrig efter at fremme oplysningen blandt bønderne, f. eks. foreslår han, at der ved siden af bibel og katekismus indføres en bog til almen undervisning »om alt hvad Bondens Undervisning kunde betrefte«, og formen skal være sådan »at de Lærde kunde læse den uden Væmmelse, og Almuen med Behag, men begge med Nytte«.

Standsforskellene mærkedes mellem alle stænder, Westenholz er ikke imod, hvad han kalder den rimelige forskel, men overdriivelser er han imod: »Veltænkende fornemme Personer begaae vel ikke disse Daarligheder, men der gives hist og her mange uforstandige, som søge at distingvere sig ved at foragte de Ringere. – Men gaaer man endnu længere ned til Bonden, saa holder man ham saa ringe, at man neppe holder ham for et Creatur af samme Slags som vi, og om man giver ham Navn af Creatur, saa ligner man ham med de Umælende. – Bonden haver Ret

at kræve broderlig Omgang af andre Dannemænd, thi Bonden er også en Dannemand«.

Westenholz peger også på nogle nye muligheder for bønderne, f. eks skriver han – næsten 100 år før oprettelsen af Hedeselskabet: »Man burde forsyne de udtørrede Heder med Vand, som de for nogle Aarhundrede have været, paa det slige udtørrede og afgravne høie Steder kunne bepodes med Skove af hvis Blade de kunde sanke igien deres tabte frugtbare Overflade«.

Et interessant bidrag til kostvænerne giver Westenholz også: »Man bør lære Bonden at spise visse Ting, som han hidindtil paa sine Steder hverken kiender eller spiser. F. Eks. Kalvekiød, hvorfor nogle have et Slags Afsky og kaster det for Hundene. Saa sælger Bonden ogsaa langt heller en Stud med Skade, end han skulde slagte og spise den. – Videre burde Bonden lære at avle og spise Cartuffer, Roer, Rødder og Frugter, som han paa mange og vel de fleste Steder hverken kiender eller spiser«.

I et polemisk opgør med en forfatter, der havde hævdet, at bønderne var dovne, svarer Westenholz ud fra sine egne erfaringer: »Jeg troer ikke den angivne Erfaring, thi jeg veed det bedre. Jeg omgaaes flittig med Bonden, og giør mig en Fornøielse deraf at undervise ham, at hielpe ham i sine Redskabers Forbedring, eller at laane ham Redskaber. Der gaaer ei heller lettelig en Dag hen, at jo een eller anden af de omkringboende Bønderfolk kommer og begierer Raad eller Bistand af mig. Og jeg veed ei bedre at anvende de mechaniske og mathematiske Videnskaber, hvori jeg har øvet mig i Ungdommen, end ved at hielpe og undervise Bønderfolk. Dette har foraarsaget saadan en fortrolig Omgang imellem dem og mig, at jeg nøiagtig haver lært at kiende Bondens Omstændigheder hvilke ikke saa let blive bekiendte for andre Lærde«.

Her fornemmer man virkelig den lærde alfaderlige leder i sognet, hvem næsten intet emne var

fremmed. Han finder dog ogsaa fejl hos bønderne, men i overensstemmelse med oplysningstidens optimisme mener han, at der let kan rådes bod herpå ved eksemplets magt: »Man maatte forskaffe dem en bedre Opdragelse og lade dem see, hvorledes skikkelige folk opføre sig«, men ogsaa en forbedring af deres vilkår vil hjælpe til: »man seer sielden, at velhavende Bønderfolk opføre dem saa gemeen som de Fattige iblandt dem«.

Særlig præster og skoleholdere har et ansvar for at opdrage bønderne. Disse er ikke i sig selv »gemeen«, men Westenholz betragter deres manglende velanstændighed som en følge af, at de er isoleret fra de andre stænder: »Al Velanstændighed er glemt iblandt Almuen. For at indføre den igien maatte skikkelige Borgeres, ja, fornemme Personers Omgang med Bønderfolk komme igien i Brug. Saa vilde jeg nemlig ønske, at det adelige Herskab eller een af dem, i Særdeles Fruen, undertiden vilde være tilstede paa Bondebryllupper, Begravelser, og i andre offentlige Selskaber. Især ønskede jeg at see der en artig opdragen Frøken med sin fornuftige Gouvernante, Præsten og han Kone alletider, og Provster og Bisper og deres Damer undertiden. Junkeren og Præstens Sønner og andre skikkelige unge Mandfolk vilde jeg ogsaa vel have i Selskabet, om de ikke vilde tage dem alt for mange Friheder hos Bønderpigerne. Jeg haver selv havt Leilighed at bivaane Selskaber, som vare blandede af adskillige Stænder, og jeg mener at have seet en sare god Virkning, hvorledes de groveste og uslebenste af Almuen have beflittet sig paa, at indrette deres Opførsel anstændig, ei aleene i det nærværende Selskab, men ogsaa siden paa andre Steder«.

Alt dette lyder jo meget smukt, men vi er i den heldige situation at kunne dokumentere, at Westenholz lod handling følge på ord. Vores kilde er kirkebogen for Sejerslev-Ejerslev-Jørsby sogne, som hæver sig langt over de fleste kirkebøger takket være Westenholz' glæde ved og evne til at nedskrive stort og småt fra de 3 sogne. I en alder af 12 år var en af Westen-

holz' sønner, Thomas Friderik, blevet konfirmeret i 1792, og i løbet af det næste halve år optrådte den nykonfirmerede som fadder ved 3 dåbshandlinger i Sejerslev – vistnok noget ret usædvanligt. Ved den første dåb blev en pige »kaldet efter Præstekonen Karen Westenholz«, og ved den anden dåb fik en dreng navnet Wilhelm Westenholz, altså opkaldt efter sognepræsten. Begge børn døde imidlertid efter ca. 3 måneders forløb, og det var nok grunden til, at ogsaa en anden pige senere på året fik præstekonens navn.

Nu var det ikke ualmindeligt, at præstekonen bar enkelte børn i et pastorat til dåb, men det er bemærkelsesværdigt, at der her kun er tale om eet gårdmandsbarn, mens de to sidstes fædre var husmænd, samt at der både ved dåbs- og dødsangivelserne bruges Westenholz som efternavn: »1792, 9. Aug. døde Peder Paulson, Gaardmand i Sejerslev, hans spæde Barn Karen Westenholz, som var født 26. April« og »2. Nov. døde Wilhelm Westenholz, Peder Gadgaards spæde Barn«.

I året 1792 døde i Sejerslev sogn 4 personer, hvoraf de 2 var opkaldt efter præst og præstekone og havde præstens søn blandt fadderne. Var dette mindre lykkelige udfald mon grunden til, at præstefamilien ikke optrådte ved flere dåbshandlinger i den resterende del af Westenholz' embedsperiode?

Medens Westenholz som før nævnt var meget ivrig efter at skrive andet end tørre data i kirkebogen, var hans efterfølger kort og knap, om Westenholz' død står blot under 1794: »18. Dec. døde Præsten Johan Westenholz, 65 Aar«. – Hustruen Karen Hee døde i Nykøbing i 1800, og hermed ophørte slægten Westenholz' tilhørsforhold til Mors.

Yderligere oplysninger om J. D. W. Westenholz findes i Dansk biografisk Leksikon og i »Jul på Mors«, 1969, hvor H. Bakbo i »De Sejerslev konfirmander, har meddelt nogle af Westenholz' tanker og erfaringer med hensyn til konfirmandforberedelsen.

Dueholm Kloster

Af museumsinspektør Per Noe

Hvad navnet Dueholm betyder vides ikke sikkert; der er to muligheder. Den mest nærliggende er, at navnet simpelthen betyder *Due-Holm*. Forleddet i navnet kan dog også komme af oldnordisk *dy* = dynd (sump) Efterleddet giver i begge tilfælde sig selv, idet der er tale om, at klosteret i sin tid blev bygget på en holm, der både ved å og sump var skilt fra købstaden mod øst og det faste land mod vest.

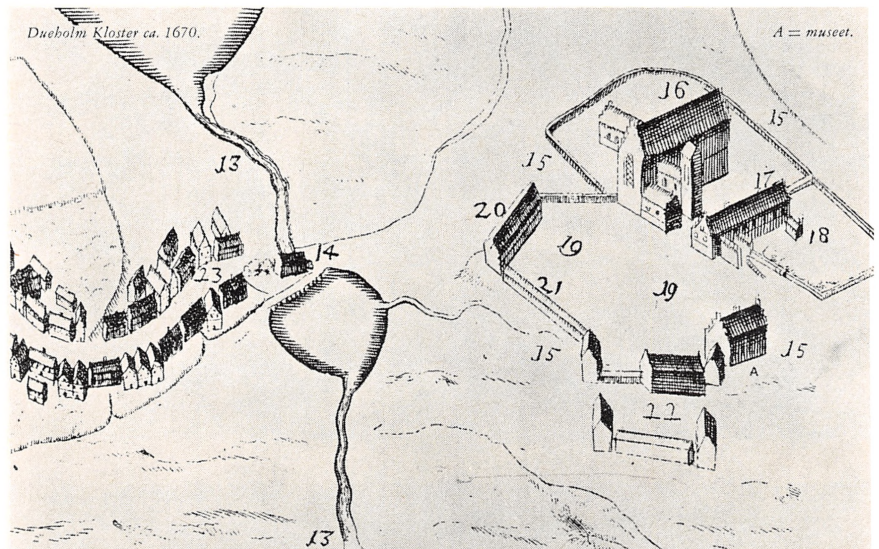
Dueholm Kloster eller Mariæ Magdalenas Kloster er bygget mellem 1369 og 1371 på en grund skænket af biskop Svend II Moltke til Børglum Kloster. Det var et munkekloster under Johanniterordenen, og efterhånden kom det til at omfatte en stor gruppe bygninger, en hel lille by med enkelte store og mange små huse.

Af dette kloster er der nu kun bevaret en længe på ca. 16 m, som udgør den vestlige halvdel af museets hovedbygning, samt sparsomme rester i murværk og fundament i det vest for museet liggende Dueholm Mejeri. I bygningens midte er der en knap 1 m tyk tværvæg, der i den oprindelige klosterbygning var østgavl. Den skilder nu den del, der stammer fra kloster-tiden, fra den yngre tilbygning til højre for indgangsdøren. Denne del af bygningen stammer fra tiden efter reformationen. Efter reformationen gik klosteret med sit eget store jordtilliggende over til kronen og var i en årrække residens for lensmanden over Dueholm Len. I 1644 blev godset afstået til admiralitetsråd Poul v. Klingenberg. Han blev senere generalpostmester for Danmark og Hertugdømmerne og førte det danske postvæsen frem til et højt stade. Blandt de senere ejere skal

særlig nævnes slægten Tøtrup (1752-1845).

I stærkt forsojlet tilstand og umiddelbart før nedrivning blev klosterbygningen i 1909 med hjælp fra staten og Nykøbing by

overtaget af Morslands Historiske Museum. Siden er bygningen i 1930'erne og 40'erne blevet restaureret og ført tilbage til sin oprindelige skikkelse. Museets sidefløj, kavalerfløjen, stammer fra herregårdstiden.

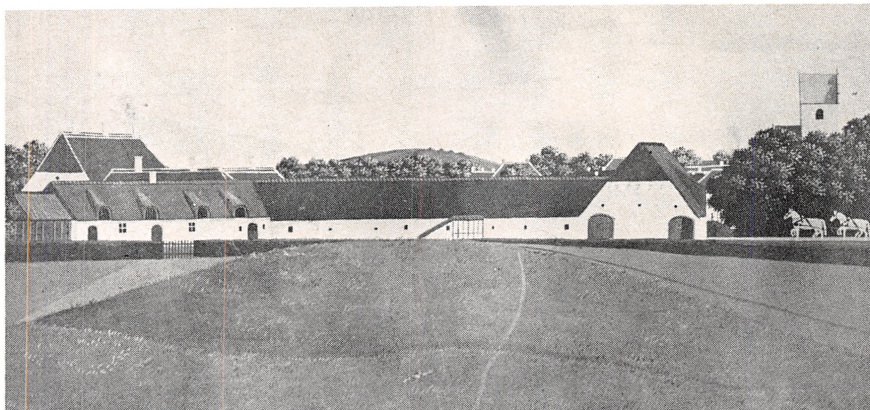

Udsnit af Resens prospekt. Af klosteret eksisterer i dag kun bygningen mærket A (museet) og rester af nr. 17 (i Dueholm mejeri).

Kort over Nykøbing Mors ca. 1875. Bemærk Dueholms mægtige avlsbygninger og have samt åens forløb under bygningerne.

Dueholm set fra den vestlige side. Akvarel malet i 1838 af geografen R. H. Kruse, der i en periode var skriver og forvalter på herregården.

På vej mod forfald. Pennetegning fra 1899 lavet af tegneren Joseph Theodor Hansen i forbindelse med hans arbejde med 3. udgave af Trap Danmark. – De henslængte materialer må stamme fra nedbrydningen af avlsbygningerne.

Klosteret blev reddet. I 1909 blev bygningen overtaget af Morslands Historiske Museum. Sådan omtrent så omgivelserne ud på dette tidspunkt. I baggrunden ses en af længerne på Rolstrup.

Dueholms kendte ejere

1371–1536 Johanniter Kloster
1539–1585 Lensmand Niels Lange og hans enke Abele Skeel.
1664–1678 Generalpostmester Poul von Klingenberg.
1678–1680 Alette van der Camer, enke efter Leonhard Marselis
1680–1719 Oberst Joachim Brockdorff.
1719–1752 Poul von Klingenberg d. yngre og hans enke Ulrikka Augusta von Spreckhan.
1752–1762 Anders Tøttrup.
1762–1797 Poul Ulrich Tøttrup.
1797–1840 Regimentskvartermester Anders Tøttrup.
1840–1845 Poul Ulrich Ernst Tøttrup.
1845–1848 Agent Nikolaj Nyholm.
1848–1865 Gottlieb D. Pers.
11865–1875 Cand. phil. Nicolai Nyholm.

1875–1884 Kammerjunker Ernst Emil Hedemann
1884–1899 Kammerjunker Otto Ditlev Kaas.
–1909 Købmand Soelberg.
1909– Morslands Historiske Museum.

Godsejer Nikolaj Nyholm.

Daværende ejer af Dueholm, kammerjunker Otto Ditlev Kaas, stående på hovedtrappen – i vognen hans to søstre (1892–93).

Familien Tøttrup i Dueholms have (nu Grønnegade) 1843.

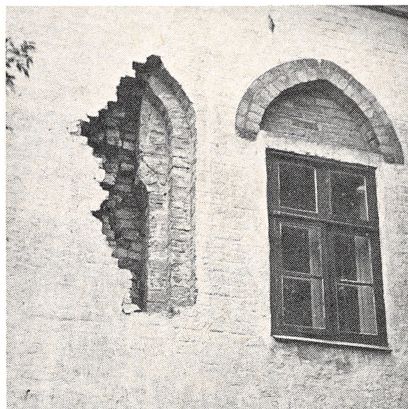

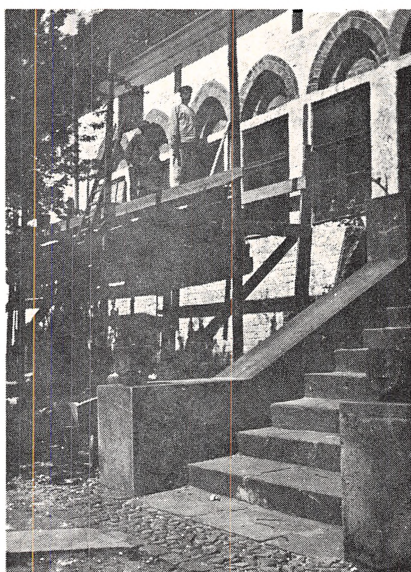
Restaureringen af Dueholm Kloster

1934/35 blev det muligt at gennemføre en egentlig restaurering og rekonstruktion af de gotiske vinduer.

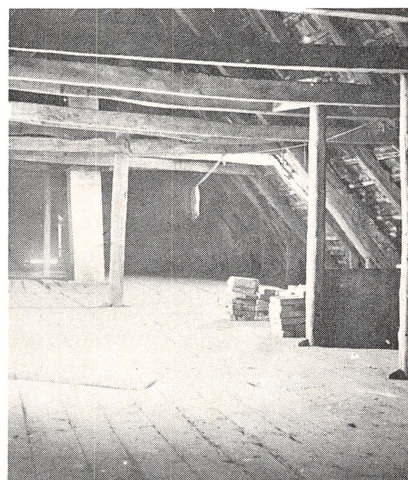
Den daværende kraft bag restaureringsarbejdet var apoteker, cand. pharm. Regnar Olufsen.

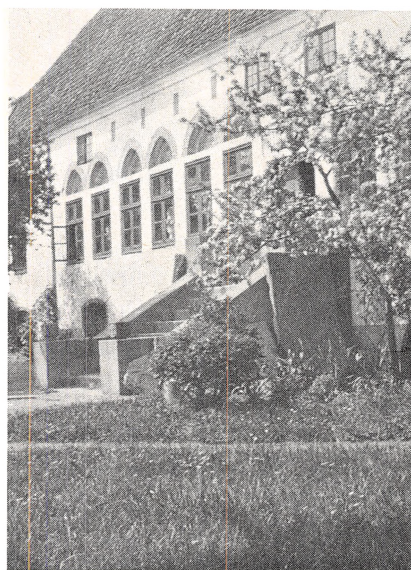
I 1913 blev de gotiske buer over en del af de nyere vinduer i bygningens ældste del fremdraget.

Nøjagtig et år efter var arbejdet afsluttet således, at bygningens sydfacade fremstod i sin oprindelige form.

Dermed var restaureringen ikke endt. Igen i 1940/41 blev der arbejdet på klosteret – denne gang indvendigt.

Museet og haven efter at dette arbejde var gennemført.

Herefter fremstod bygningen stort set som vi kender den i dag. (Foto 1941/42). Siden er den voldsomme cementtrappe fjernet og i år (1976) er museets tag blevet udskiftet og tagværket gået efter.

Fra gamle dage i Ljørslev

Af P. Chr. Nygaard

Det havde maaske været klogest, om jeg havde kørt uden om Kartegilderne, men jeg vil da haabe, at jeg ikke kommer til at skade nogen af de dejlige, velsignede Børneskarer, der lever i vor Tid.

Jeg skal kun berøre en eneste Aften af disse Kartegilder, som fandt Sted i mit Fødehjem. Det var ganske vist en Højtidsaften for vi børn, men den var usund. Der kom jo en 4-5 Kvindfolk med deres Karter, og saa blev der sat et stort Kar midt paa Gulvet samt en Tohæk, og rundt om disse Genstande bænkedes Damerne, nogle kartede over, andre kartede Tejer, og saa gik det løs, ikke alene med Kartningen, men med Viser og Historier, og det var ikke altsammen sunde Varer!

Først begyndtes der med nogle Bindeviser, der skulde begynde paa et vist Tal, f. Eks. 5, 4, 3, 2 eller 1 – eller hver Linie skulde begynde med 7 eller 9. Den, der saa kom med en Bindeviser, der af Selskabet blev erklæret for den bedste, blev noget – enten skulde der overgaa den noget særligt skønt inden næste Nytaarsaften, eller den fik Lov at komme Fløde i Kaffen eller blev udnævnt til noget andet skønt. Jeg kan nok huske enkelte af disse Bindeviser, men kommer ikke med dem.

Den bedste til at synge var en, de kaldte Kaaren Jenrør. Hun kunde synge, saa det skingrede, og hun paastod, at hun var den bedste Danser paa Mors. Naar hun fik fat paa J. Bittdup eller P. Vestergaard, saa kunde de rydde hele Valen. »Men no æ mi Bien gal, haad a baarre hat en Par anner Bien, saa ku a inno«.

»Kund do et byt me P. Kvols eller Jakob Sme«, indvendte Stine

Vejerslev, der var noget rap i Munden.

»Fy, skam dæ, Stine«.

»Kaaren po Træbien«, indvendte en anden af Selskabet.

»La vos no fo nur Historier«, sagde Else Hyvgaard. »Begynd saa Else«.

»De ska a«, sagde Else.

»I ved ju nok, te Jens slaar Ljøng nier i Hyvriis, aa de blywer kyr hjem hver Lurda, aa de æt ju altier æ Avlskaal, der kommer ætter æ, aa saa haar Jens altier en bette Flask Brænvín mæ dernier, fur Jens foer ju fuer æ Las aa slaa, aa saa æ dæ ju Foskel po, om der blywer tow eller fir Las, aa saa smaager æ Avlskaal aa Jens lig teer, aa nær de saa blywer Avten, aa Jens haad væt in ve Justitsraaden aa fot Pæng fur æ Ljøng, saa goer han ind te æ Avlskaal, og saa bytter di Resten. Og saa vaer søn Avten, Jens gik Hjem, aa de va bløwen nøj stille, aa han var kommen val vejstle, te si Hus.

Han var kommen op te den Firmandsskjel der vejster, saa kommer der en Mand i en Par laang Røjser mæ en Hat po æ Hue, aa mæ en hiel Hoben Papir i æ Haan, aa æ baag ætter kam der en Buenmand slæben mæ en laang Lenki, aa saa seier ham mæ æ Hat: Her skal Skellet staa.

Aa saa seier Jens, der haad fot en bette Letter epo: Nej, sæt en her.

Men de sku Jens et haa saa, fur han haad knap saaed, far han for æ hiel Lenkirelighed om æ Hue. Aa saa vest han et a sæ siel aa sei, innen han kam in æ Daer, aa da I trow, Jens var syg, ja, saa bleg haar a oller sit ham i mi Daw«.

»Det rejner a et for nøj«, sag-

de Stine Brun, der var noget fint anlagt. Der sagdes om hende, at hun havde været i alle Købstæder i Danmark. »Naar Folk er fulde, saa ser di Spøgelses, hvor di gaar, ja, di kan saagal blive bange for deres egen Skygge«.

Og saa kom Else og Stine i Mundhuggeri, og den var skarp. Der blev sagt mange ufine ord, som jeg ikke kan huske og heller ikke fortælle. Jeg kan huske Slutningen af Elses Forsvar: »Poul har slæbt dig ud af Per Maren Gang, ellers har du siddet der endnu«.

»Lad os nu faa en af dig, Maren, du er alligevel den bedste til at fortælle, men det maa være en ny«.

Maren begyndte: »Det var i mi Gammelmuers Ti, de pasired, aa de er om mi Gammelmuer hinner Gammelmuer aa saa djer Tjenestpig, a vil fortel. Si, der æ de skjøn ve æ, te hverken mi Muer eller mi Gammelmuer eller mi Gammelmuers Muer eller hinner Gammelmuer var Folk, der ren mæ nøj Løwn aa nøj Sladder, aa dæfuer ved a, de æ sand, de a vil foteel. Mi Gammelmuers Gammelmuer sad aa spand Høer aa æ Jomfru, aa di haad ju en Pieg, ja, bevaar vos val, di haad ju en stur Goer, aa de hæ Pig hun sad aa syed po en Par gammel Vanter. Saa haad mi Gammelmuers Gammelmuer lig fot æ Hør spunjen aa æ Jomfru (Jomfruen var en vinkel-Pind, nej, der sad en vikel Pind, og oven paa den en ret Pind med et smukt drejet Hoved, og den kaldtes Jomfruen, og om den blev Hørret bundet med noget papir, og saa sad Spindersken og rykkede ud fra neden og lod løbe om Tenen) aa faat hinne Tien fuld. De var en Lurda Avten, aa saa seier mi

Den bedste til at synge var en, de kaldte Kåren Jenrør.

Gammelmuers Gammelmuer: No æ de den otten Tienfuld i de hær Ug, æ de et godt gjov.

»Næi«, seier saa de grim Styk Pig, »Det æ først den Syven«.

Aa saa kom di teer aa skjønnes.

Mi Gammelmuers Gammelmuer tov æ nøj mæ rov, fur det lægger no i vor Famili, det seier Kræsten osse aam mæ, han seier, han skul haa ljet læng etter maag te mæ (Stine Vesle ga sæ teer aa grin – dem ajer saa: tys, tys!), men End bløv æ poer, te de fuel Pibaaer taar æ Jomfru aa sætter i æ Huer aa mi Gammelmurs Gammelmur, aa haad nær slaalen hin fordærre. Aa saa reser mi Gammelmurs Gammelmur sæ op aa sejer: Det ska do kom teer aa fortryd en naaen Gang.

Aa hvad skier: Æ trævel Pig blyver gyvt, aa dengang hun skal seer aa føe, saa fæk hun en Rokhue!»

Saa rejste Stine Vejerslev sig op og sagde med bestemt Røst: »Det

er Løven i di Hals, Maren Bundgaard, aam do saa aldrig haar løven før i daw, aa den slaar vi her i æ Skammel, aa læ den saa sei der«.

Og saa slog hun tre Slag paa Kanten af Skammelen med sin flade Haand. Og de andre gav sig til at skoggerle. Men Maren blev gal, gav de andre en overhaling og vilde straks Hjem.

Jeg tog efter min Bog som et Vaaben mod at følge Maren paa Vej Hjem, men det var allerede for sent. Far lukkede Sovekammerdøren op og sagde, jeg skulle følge Maren et Stykke paa Vej, og jeg kendte Far paa en Prik. Der var ingen Omveje at gaa, og jeg syntes, jeg var helt ulykkelig, og kom jeg levende tilbage, skulde jeg vel høre for, at jeg kærestedes med Maren Bundgaard, men afsted maatte jeg, der hjalp ingen Snak.

Maren var en gammel krum-bøjjet Kone, der altid gik med

Stok i Haanden. Da vi kom udenfor, begyndte Maren at slaa ud med Stokken, saa jeg maatte holde mig paa Afstand, og saa begyndte hun at tænke højt, eller hvad vi paa Jysk siger: »Aa snak me sæ siel«. Hun talte om Rokkehoveder, om Hekse og Trolde, om hovedløse Heste, om hvide og sorte Jomfruer, om Ligskarer, og at hun var af bedste Familie i Danmark. Saa faldt Karterne fra hende: »Tag dem op, Dreng, du har ikke andet at bestille«. Jeg adlød.

»Det er svær, saa lyst det er i Avten«, vovede jeg at sige.

»Lyst, lyst, lyst«, gentog Maren »a tøves det er saa mørk som Beg, kanske do ska hjem te dem Asener aa haa æ Pat, din kjælle Knæt, saa læ mæ fo æ Kaare, aa pel do aa, Perris«.

Det behøvede Maren ikke at sige to Gange, jeg afleverede Karterne i en Fart og gjorde omkring. Som jeg forsvandt, raabte Maren: »Sei te dem, det Kram, te de er nur Løwenhals, hvæjen, aa nøj Hu . . pak æ hal aa dem«.

Aa, hvor jeg løb, for hvert Skridt jeg tog, syntes jeg, at jeg blev fanget.

Da jeg kom ind, var der en Leben, og der blev en spørgen: »Fik du hende bjerget vel hjem?« – »Hvad sagde hun?«

»Aa«, svarede jeg noget gnavent, »hun saae I var nur Løwenhals hverjen, aa nøj Hu . . pak æ hal aa dem«.

Saa blev der en Smule Stilstand, men saa raabte Stine Vesle: »Kåren, læ vos fo den om æ Prins«.

Og saa begyndte Kåren: »Prins Ferdinand han red udi Skoven saa grøn pa sin Ganger, paa sin Ganger saa skjøn o. s. v.« Og af Frygt for, at jeg skulde faa flere af disse Spadsereture med disse Kartemennesker, fik jeg saadan en Hovedpine, at jeg trak af Klæderne og gik i min Seng.

Naar der skulde bygges et nyt Hus, eller lad os sige en Gaard, saa gik det omtrent saaledes til: Træværket blev først hejst, dernæst Tækning, saa kom Murerarbejdet, eller som det dengang kaldtes Klinarbejdet. Lad os tænke os et Beboelseshus med Vesterstue, Gang, Dagligstue, Køkken og Bryggers. Med Penge var det

smaat, og brændte Sten var dyre, saa paa dem skulle der spares, saa kunde der blive Sten paa Forsiden, for Vesterstuen, Gangen og Dagligstuen, saa var det godt. — Resten blev opklinet med Ler.

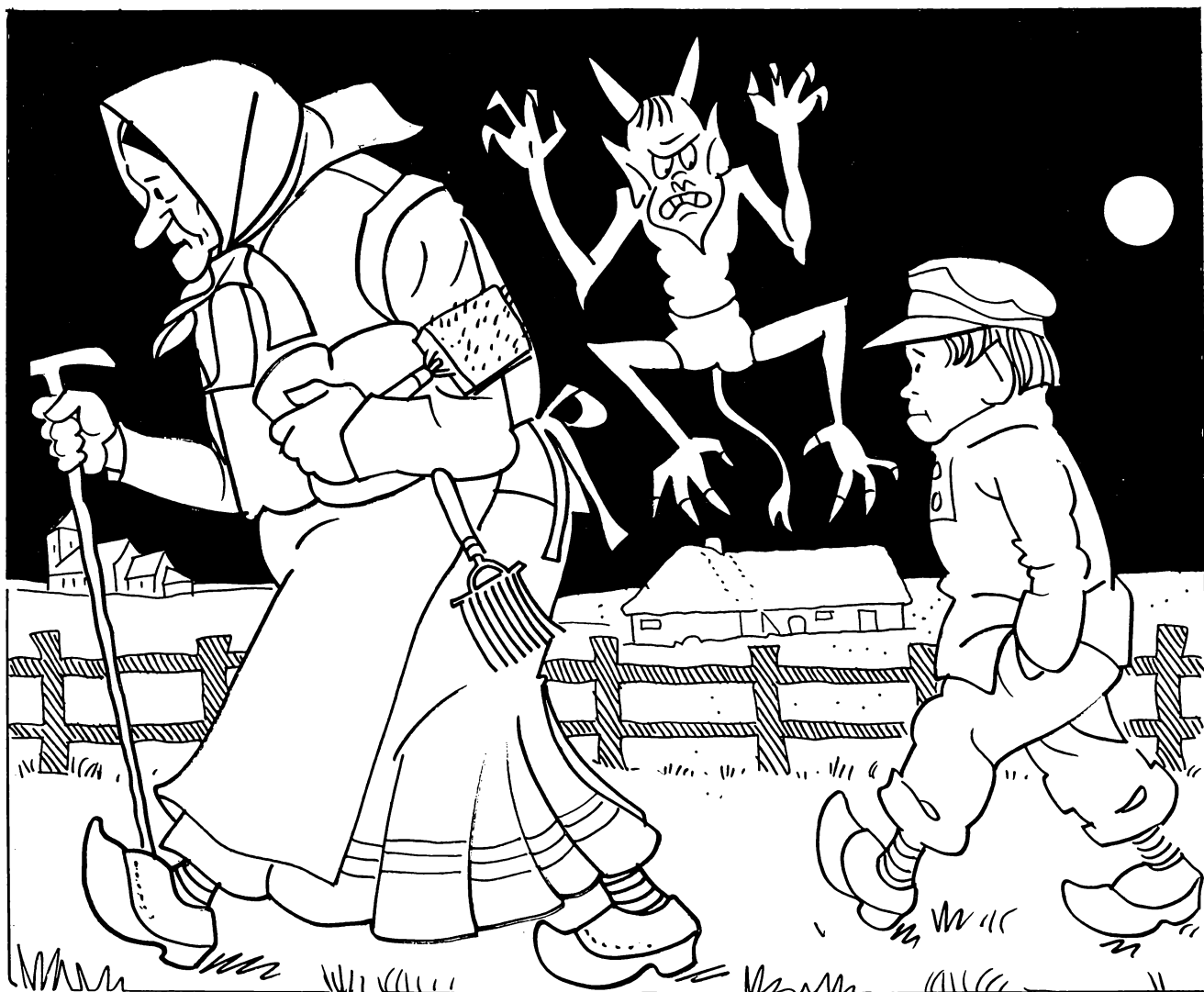
Indvendig saa det omtrent saaledes ud: Vesterstuen brugtes til Møbler, ud til Facadesiden, i den anden Side, hvor der var Udskud, var der gerne en Seng eller to, somme Steder var der adskilt et Værelse i Vesterenden, som kaldtes Sengekammer. Lige hen for Gangen var Spisekamret. I den nordre Side af Stuen var to Senge, hvoraf et godt Stykke var indrammet med Brædder, som kaldtes Panel. Resten af Indgangen var der omhæng for, der kunde lade sig trække til Side. Paa Facaden begyndte Udskudet gerne lidt inde i Stuen for at faa Plads til en Seng, og der var Pigens

Plads, den kaldtes Vraaseng. Saa kom Køkkenet, hvor man gerne skulde over et meget højt Dørtrin lavet af Ler, saa slap man ud i Køkkenet, hvor man blev en meget stor Skorsten var, hvor der næsten kunde vendes en Vogn i, og neden under en Skorstensplade med Trefod paa. Men det bedste og skønneste, man saa der, var Baageovnen.

Og saa man ud i Bryggeret, hvor Tørvæne og andet Ildebrændseel opbevaredes, og oven over, paa de Pinde, der holder Spærrerne sammen, havde Hønsene deres Nattekvarter, hvorfor disse Pinde ogsaa bærer Navnet Hanebjælker.

Udhusene svarede jo nogenlunde til Beboelseslejligheden, Fløjhuse var sjældne, der var de fleste Steder kun en Længe, Kornlade og Tærskelo med opklinede Lervægge rundt om, som man maatte

kravle over for at komme ind i Loen, dernæst Hakkelsesloen, og saa kom Hestestalden og endelig Kostalden og muligvis Faaresti i det sidste Stykke. For ikke altid at gaa udenom med Foderet var der flere Steder lavet en Indgang fra Hestestalden ind i Kohuset med en lille Dør og en Gang imellem 2 Køer, saadan var det i alt Fald i Vestvittrup, hvor jeg tjente. Naar man skulle spadserere ind ad den lille Dør, over et alenhøjt Dørtrin, med Foderet, saa ruskede Køerne godt i det, ja, var det Kraftfoder, saa var det da rent galt. Kraftfoder bestod den Gang af Rivning (Rivelse), saa længe det kunde vare. Hen paa Vinteren, naar det slap op, fik de Havrehjærv, kun dem, som Musene havde bidt Toppen af. Det gav ganske vist ikke meget Mælk i Spanden, men det gik jo alligevel helt

Maren var en gammel, krumbøjet kone, der altid gik med stok i hånden.

godt. Mejerier havde vi jo ingen af den Gang. Slap Mælken op, spiste vi Øllebrød. Fløde brugtes der ikke ret meget af, da Kaffe betragtedes som Luksus, og slap Smørret op, saa havde Husmoderen gerne noget Fedt i hendes Gemme af den store, fede Galt, for det var ikke saadan nogle Grisepolte, der blev slagtet den Gang, som dem, der slagtes nu om Dage, nej, de var allermindst et Aar gamle, ja, maaske ældre, og de var fede, saa det baskede noget. Ja, der var noget at skære af og leve af, Flæsk, Kød m. m., ja, paa det Felt maa vi, der lever i Nutiden, staa tilbage. Hvad det angaar Slagtning af fede Faar, Gæs til eget Brug, saa tror jeg heller ikke vi staa Maal med vores Fædre. Ganske vist lever vi dyrere, men jeg tvivler om, det er saa økonomisk.

Med hensyn til Kreaturerne Røgt og Pleje, saa er der jo en svimmel Forskel. Jeg mindes saaledes, at naar Kreaturerne om Vinteren skulle have Vand i fornævnte Gaard, saa maatte de hver Dag, lige meget, hvad Vejr det var, traske over Gaarden hen til Vaarningshuset, hvor Brønden var og drikke af Vandtruget. Det var i 1861, da havde vi en meget streng Vinter. I over 14 Dage i Træk maatte der hver Dag 2 Mand ud og kaste Sne af Vejen. Flere af de gamle Huse her i Ljørslev var næsten væk i Sne.

Jeg kommer til at tænke paa, at der laa en stor Drive med en lille Smule Skraaning for Enden af Vaarningshuset – fra Mønningen og ud paa Marken. En Dag, da jeg skulde vande, spadserede en Stud op paa Huset. Jeg løb ind og fortalte, at nu var Storcken kommet, men det fik jeg ingen Tak for. Min Husbond blev gnaven og sagde, at det var livsfarligt, jeg skulde øjeblikkelig faa den ned. Da jeg fik den ned, gav jeg den et Hurra, og det skoggerlo Sønnen og Datteren af.

Men Hensyn til Lyset (eller Lysetals, som vi kalder det) i Datidens Stalde, saa var det meget smaat. Det kom som Regel de fleste Steder ind ad Hestestaldøren, og ad Kostalddøren, naar de blev lukket op. Der kunde undertiden

være en lille Rude ved Siden af Døren. Stod Kreaturerne og Hestene langs ad Huset i to Rækker over for hverandre, kom der ikke andet Lys ind i Kostalden end det, der kunde bane sig Vej igennem den aabne Hestestaldsdør.

Naar der skulde bygges et nyt Hus eller en hel ny Gaard, saa tror jeg nok, at Godsejeren lagde Tømmeret til. Om han lod det sætte op, tør jeg ikke sige, men Murerarbejdet eller Klinearbejdet maatte Fæsteren selv besørge, og det gik omtrent saaledes til: Først maatte naturligvis Tømmer- og Tækkarbejdet udføres. – Under Rammen blev sat nogle Stolper, som kaldtes Vægstolper, jeg tænker $1\frac{1}{2}$ Alen imellem hver, atter mellem dem nogle smaa Pinde med et Kvarters Mellemrum, som kaldtes Staverne. Nu begynder Forberedelsen til Klinearbejdet, Nogle Læs Ler køres sammen, æltes med Heste eller Kreaturer, og det maa være godt, ikke for tørt og ikke for blødt, nej, det maa være lige tilpas. Saa kom Klinerne, de bestod af Gaardens Folk, saavel kvindelige som mandlige, og saa kom Naboerne og Genboerne, Mand og Hustru, de tog maaske nogle flere af Husets Folk med. Nu skulde der hjælpes. Væggene skulde op i en Fart, thi hvis det blæste op, kunde Vinden blæse det hele omkuld. Kunde Leret ikke bære hinanden, blev der bundet nogle Halmvisker om Staverne, saa gik det igen.

Havde det Menneske, der skulde bygge, smaat med Penge, saa tog Naboerne deres Mellemmad med. Aa, det kunde jo ikke hindre saa meget, blev der sagt. De der skulde bygge, havde Udgifter nok endda. Naar man var færdig med Klinearbejdet, saa skulde Husmoderen lave en Taar Salvievand, og naar det var serveret, kom Mændene en Dram Brændevin i, det kaldtes en Salviepind.

Men Væggene var ikke færdige, fordi de var klinet op, nej, der skulde mere til. De skulde pudses eller, som det kaldtes, læbres.

Der blev puttet noget Ler i en Spand og deri noget Vand. Det blev rørt ud som en Vælling, og saa blev der lavet en Kvast af noget Halm, og saa gik det løs med

Pudsning, og naar det saa var tørret lidt, kom Kalkning, en lille Kvarterrand rundt om for oven og saa omkring Hullerne og Vinduerne, hvis der var nogen.

Saa var Huset færdigt. Det var nydeligt. Men saadan nogle Lervægge maatte jo ses til hvert Aar. Nogle af Væggene ramlede ned om Vinteren, og andre tog mere eller mindre Skade, og de skulde udbødes om Sommeren. – Den Mand, der ikke gik en Omgang med Klinen og Kalkning paa sin Gaards eller Hus Vægge hver Aar, var ikke nogen rigtig Mand.

Til dette Reparationsarbejde havde man ofte Hjælp af Naboer, og saa blev der holdt Klinesammenkomst naar Arbejdet var udført. Jeg skal nævne en Sammenkomst, som jeg tog Del i. Jeg tjente som nævnt i Vest Vittrup. Om Aftenen, da vi skulde i Seng, sagde Jens Vittrup til mig: »Imaar skal der nok væ Klienbøiel te vor Nabos ,ka do et list dæ teer aa gi dem en bette Granat«?

»Jow«. Det behøvede han saamænd ikke at sige mig to gange.

»Men«, sagde han, »pas paa, at de ikke faar fat paa Dig, for saa gaar det galt«.

»Nej«, indvendte jeg, »de ska a nok pas po«.

Jeg var 13 Aar, og i den Alder synes man jo gerne et godt stykke længere, og en stor Hoben klogere end man er.

Dagen kom, og da jeg saa Lejlighed, listede jeg mig hen til Lerdynngen og lavede nogle Granater, som jeg puttede ind under min Bluse. Saaledes bevæbnet listede jeg mig hen til Hushjørnet og kikkede om, hvor jeg bedst kunde tage Skansen, men i det samme greb et Par kraftige Arme mig om Livet, og jeg var fangen. Jeg prøvede på at undslippe, men blev snart klar over, at det var forgæves.

Først maatte jeg aflevere mine Vaaben, saa kom Klinerne og overklistrede mig fra øverst til nederst, og saa kom Læbberkonen raabende: »Pas po, at I et kliner Udkigs- og Lufthuller te«, hvorpaa hun overøste mig med Ler og Vand, saa det var forskrækkeligt. Dernæst kom Kalkmanden under Udraabet: »Han ska vær saanen, at vi ka vær ham bekjent«. Da jeg

saa var blevet kalket, fik jeg Lov til at gaa. Jeg glemmer det ikke saa let. Det staa for mig, som om det var i Gaar. Da jeg kom hjem og gik ind, mødte jeg min Madmoder. »Aa mi Dreng«, sagde hun, do haa nok væt om te Klingild, a tøves di haar væt val hoer ve dæ«.

Ane Kolbjerg var kendt omtrent over hele Mors. Hun var jo ligefrem Doktor. Der kom plagede Mennesker til hende lang Vej fra. Saavidt jeg husker, var det kun udvortes Sygdomme, hun kurerede, men det var hun ogsaa en Knop til.

Først holdt hun en lang Tale, hun kunne ligefrem faa Mennesker til at græde, saa kom Recepten, og den tog hun ikke ret meget for. Hendes Salve, eller rettere sagt, Anvisningen paa Salven var, saavidt jeg ved, ens for alle Sygdomme. Salven bestod af det runde gule, der findes indenfor æggeskallen, og noget af det Hønsene taber, og noget brun Tjære,

den fjerde Slags faar Læserne ikke at vide, for ikke at skade Lægerne. Disse fire Dele skulde blandes godt sammen.

Men gamle Ane Kolbjerg havde ogsaa sine Sorger, og en af disse var, at hun ikke kunne faa Datteren Sidsel gift, det var hendes Sorg tidlig og sildig. Stakkels Sidsel maatte høre ilde af Moderen hver Dag. Saa var det hendes Hovedklæde, hun ikke forstod at sætte ordentligt, saa var det Gangen hen ad Jorden, der var alt for kluntet: »Do skal Slant, Pig, ligesom Gjæs, nær do goer«. Men Sidsel kunne ikke lære at gaa fint, og saa skjælte Ane ud: »Vestergaards, Brogaards og Vittrups Piger bliver gyvt, men Do æ jo en Goes, der et er te aa fo gyvt«.

»Goer Muer, do seier jo, a ska go som en Goes, – aa no æ det gal«.

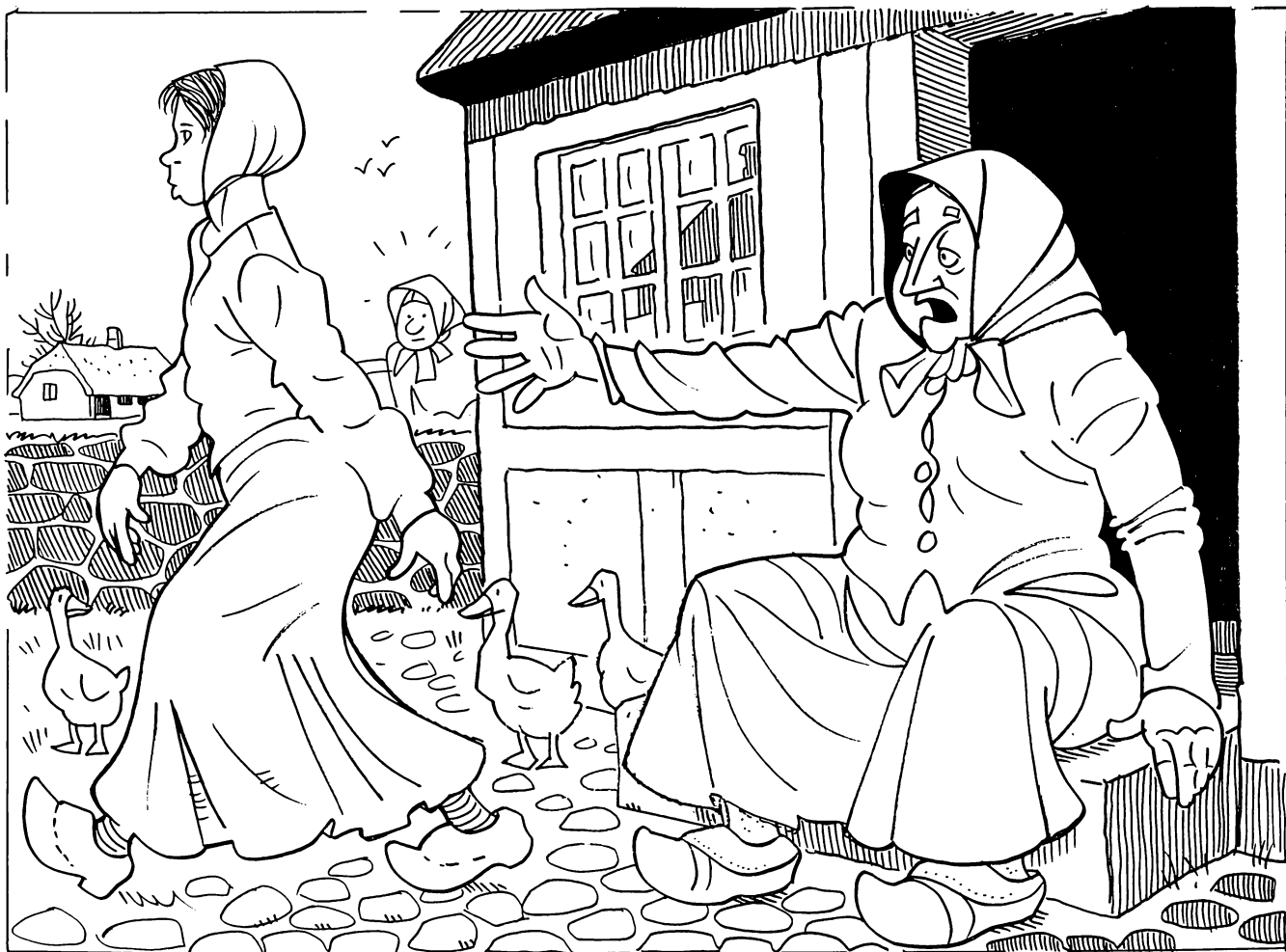
En Dag ved Aftenstide, da Ane troede dem ubemærket, satte hun sig på Dørtrinnet. Sidsel skulde saa

spadsere frem og tilbage paa Stenbroen for at lære at gaa ordentlig, og Ane kommanderede: »Hyver, Vinster, Hyver, Vinster«. Men Stine Veirslev havde beluret dem og kom løbende under Udraabet: – »Hva fo nøj, hva fo nøj, er æ Rensborg Slaver no brot uer ijen?«

»Nej, tøs, tøs, Stine, det er Sisel a er veer aa sæt i Skik«.

»No, fur a trov dengaang a hõt deher Kommandiren, te vi Kvindfolk skul aa væt nier ve Salling-suen aa taaen imud dem deher Gaang, aa saa vil a haa saa lisom Mas Kjær i Ballgor saae, dengaang Knudsen kom aa rien som en gal Mand aa raapt aa skreg, han skul uopholleg mød nier ve æ Suen aa ta al dem Mand mæ, han ku skrav sammen, aa di skul jo da ha nur Fork aa nur Grev eller Laangjæærn aa æ Plov i æ Hinner. Fur al Rensborg Slaver stod ve Pien aa vil over po Mors, aa saa skul di kapottes nær di kom iland.

Men Mas Kjær han va den klo-

Hyver – Venster – Hyver – Venster!

gest, han saae nej, aa ihvustærk Knudsen brølt aa skreg, saa saae Mas nej, de behaged ham et aa ren aa vær folkes nar, aa han bløv hjem«.

»Men vil do enle ha den pig gyvt, saa kund a kansk i gi dæ en raa, dæ æ en Mand død hen i Sindbjær, nej, – a mint da hans Kvon, aa han æ saa Enk, han skylder Bøjler nur Peng aa a ved han haaer tov gue Kyer aa en Gris i æ Bøvel aa nøj aa jen i a Saaltkaar, aa det er jo rimelig te han vil gyvtes, aa ka do fo Bøjler derhen aa bejel te ham, saa ka do fo Sidsel gyvt«.

»Det var nøj Snak, do kom mæ der, te der var Grun i, Stine«, sagde Ane.

Og Stine fortalte senere, efter Anes Udsagn, at hverken Ane eller Sidsel sov den Nat.

Om Morgenen i god Tid blev Bøjler hentet til Ane. Udsigterne var lyse, da Bestemmelsen blev, at han skulde af Sted med det samme. Bøjler gik hjem og sagde til Lene: »Læ mæ fo dem Bovser mæ æ ægte Sølvspænner po og den Vejst med dem to raajen Tinknap i og saa mi bejst lu«.

»Hillemand, Hillemand«, udbrød Lene, »hva æ der veer«?

»A ska te Sinbjær etter en Mand te Sissel, no ska hun gyvtes. Aa de ska a ha en Spesie fuer, aa saa e gue Pons. Det vil da sej, om a fur æ i Stand. Aa det gyer a, for det er ham, der skylder mæ 35 Spesier (140 kr. i 1913), saa a ejer ham da, Do«.

Lene gjorde en hel Del indvendinger, men Bøjler tog Afsked, og han traf Manden hjemme og begyndte sit Frieri. Men Manden var tvær, – han vilde ikke høre det mindste om Frieriet. Han skulde nok selv afgøre, hvem vilde giftes med. Bøjler lod vide, at han kunde sige sine Penge op, saa Manden kom paa Sognet, og Manden lod Bøjler vide, at han kunde gå ned i Sindbjerggaard og hente Pengene, naar han vilde, saa for den Sags Skyld var der ingen Fare.

Da Bøjler mærkede, han ingen Vegne kunde komme med Manden, blev han ærlig og sagde:

»Sidsel æ saamænd heller ingen Ting til, Do«.

Stine var om Formiddagen en lille Tur inde ved Ane og Sidsel for at lykønske. De skiltes med Løfte om, at det hele foreløbig skulde være en Hemmelighed, men inden Aften vidste de det over hele Byen, baade om Aftenens Eksercits og om det forestaaende

Giftermaal. Man talte om Sidsels store Held.

Men da Bøjler kom tilbage om Aftenen, lød det lidt anderledes. Det gik med Kolbjerg–Sidsel som med Manden fra Fredsø, der gik fra Marken med Omkvædet: »A blyver aller gyvt«. Sidsel blev aldrig gift.

Slægtsbogen fortæller

Af Gerda Hegnet Bach og Svend Borg

Mange mennesker har i årenes løb vist stor interesse for slægtsforskning, og *Jul på Mors* vil gerne hjælpe dem, der studerer morsingbo-slægter, ved at give plads for korte indlæg om slægtshistorie.

Hvis nogen mangler oplysninger om deres slægt, er de velkommen til at henvende sig til *Jul på Mors*, der vil bringe efterlysningen ud til de mange læsere, vi har over hele landet samt i udlandet.

Hvem var Johan Michael von Hausen og hans nærmeste efterslægt?

Da jeg af redaktionen af *Jul på Mors* blev bedt om at skrive lidt om min slægts historie, var jeg af den opfattelse, at jeg ikke lå inde med noget, der kunne interessere læserne; men ved nærmere overvejelse fandt jeg frem til en mand, som er forfader til mange morsingboere – en mand, de fleste morsingboere ikke har haft ret meget kendskab til.

I P. Filtenborgs bog om Sejer Olesen Leth og hans efterslægt, er Sejer Olesen Leths svigerdatter nævnt som Johan Mikkelsens-datter. På det tidspunkt, P. Filtenborg skrev sin bog, havde han ikke noget kendskab til svigerdatterens forslægt. Det har han nu, og han har fortalt mig en masse derom.

P. Riis – fra Sejerslev – har i sin slægtsbog nævnt hende som gift med Sejer Leths ældste søn, men fejlagtigt omtalt hendes far

som den mand, der skulle have haft »Storupgård«.

Hvem var så den mand?

Hans navn var Johan Michael von Hausen. Han var født adelig 1665 i Sachsen, fik sin militære uddannelse i Tyskland, hvor han til sidst var i Kurbrandenburg. – Han kom som 23-årig i 1688 til Danmark, hvor han blev kaptajn i det danske rytteri. Først var han i Thy, derefter kom han til Vendssyssel, hvor han traf den dame, han fik sin søn sammen med. – Sønnen fik sin fars navn, Johan Michael von Hausen. Moderen hed Maren Jensdatter. Hun var fra Revbakken i Dronninglund sogn; men var død, før von Hausen rejste til Mors med drengen.

Under den Store Nordiske Krig – som de fleste vel husker bedst fra Tordenskjold – var von Hausen også med. Det er vel de færreste, der ved, at danskerne var svenskerne meget underlegne til lands – svenskerne havde på det tidspunkt en af Europas mest veltrænede hære, og de trampede danskerne ned. Men vi havde tabt Skåne, Halland og Blekinge til svenskerne og – koste hvad det ville – Frederik den 4. ville have dem tilbage.

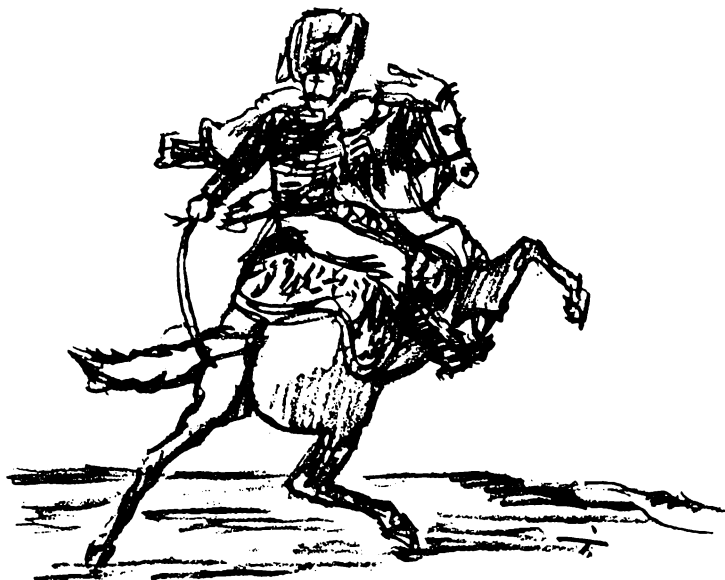
Da Johan Michael von Hausen var kaptajn i hæren, slap han ikke fri. Han måtte – som så mange

andre – forlade sønnen og Mors. Han blev pr. skib sendt til Skåne, men uheldet var ude, skibet strandede på den skånske kyst, og sammen med oberst Stauffenberg, 2 andre kaptajner og 361 mand blev han taget til fange. Hvor mange af de tilfangetagne, der vendte tilbage, vides ikke; men man ved, at von Hausen sad i fangenskab i flere år. Han er kommet tilbage omkring 1716, for ved rytterdistrikternes omlægning det år købte han ryttergården »Storupgård« på Mors, den var på 10 tdr. hartkorn, og prisen var 614 rdl. Han købte også Lødderup kirke, den var vurderet noget højere end »Storupgård«, samt en anden gård på Mors.

Den 10. februar 1730 døde von Hausen 65 år gl. Hans segl findes i Rigsarkivets seglsamling. Våbenskjoldet er en oprejst løve på bjælke eller bånd med tre stjerner. I Dueholm-Ørum-Vestervig amters skifteprotokol er der et udførligt skifte. Der er mange værdifulde ting, bl. a. 369 bøger – en enestående samling. – Der er danske, svenske, tyske, franske, latinske, og en hollandsk. Ligeledes er der sølvtoj og et par briller.

Som før nævnt havde Johan Michael von Hausen en søn af samme navn. Han blev tituleret som sergent. Omkring 1730 giftede han sig med enken på »Fæggeklitgård«, hvor han boede til sine dages ende. Enkens navn var Maren Pedersdatter. Hun var født d. 21. november 1702 som datter af selvejerbonden Peder Knudsen – (1661–1731) – og hustru Anne Christensen (1674–1746).

Hvornår Maren Pedersdatter dør, ved man ikke; men man ved, at hun levede endnu den 15. august 1746, og at hun døde før sin mand, von Hausen jun., der kom ud for en tragisk ulykke natten mellem den 4. og 5. juni 1747. Han var taget på besøg hos nogle gode venner i »Søndergård« i Øsløs, og – som så ofte før – lod han hesten svømme over Fæggesund. Hesten blev næste dags formiddag fundet sammen med »Fæggeklitgård«s andre heste, og bortset fra en rem, der var i stykker – fejlede sadlen intet. Hvar der var sket den nat, vides ikke. Johan Micha-

el von Hausen fandt man druknet i færgeløbet næste dag. Der bliver skrevet, at han ikke kunne have været fuld, for han drak aldrig brændevin.

Maren og Johan havde 3 børn, 2 drenge og 1 pige. Ingen af dem ville føre navnet von Hausen videre, de kunne ikke lide det tyske. De blev efter deres forældres død opdraget hos moderens familie i Tøving.

Den ældste af drengene, Poul Johansen (drene kaldte sig senere Klitgård), havde en overgang »Galtrupgård«. Senere fik han »Ballegård« i Vejerslev, men den havde han ikke ret længe, da han senere blev storkøbmand i Århus i en menneskealder.

Den anden dreng, Christian Johansen, fik »Klitgård« i Fårtoft.

Datteren, som er min 3 gange tipoldemor, blev som før nævnt, gift med en søn af læreren og ejeren af »Jølbygård« og »Galtrupgård«, Sejer Olesen Leths ældste søn, Ole Sejersens. Hun hed Sidsel Marie Johan-Michaelsens-datter. Hun blev født omkring 1735 og døde den 25. april 1812. Ole Sejersens blev født 14. november 1735 og døde den 3. marts 1796. De fik en større fæstegård i Tøving – det nuværende »Frederiksminde«. Men Ole Sejersens var meget sygelig og kunne som sådan ikke klare gårdens drift. Svogeren, Poul Klitgård, købte da af Jens Stadel på »Ullerup« Anders Kappelgårds fæstehus i Tøving til Ole Sejersens. Efter hans død blev Sidsel Marie

boende i huset til hun døde i 1812.

Det var historien om Johan Michael von Hausen. Og hvem er så hans efterslægt?

Det vil være for meget at nævne alle af hans efterkommere, som jeg har kendskab til. Derfor vil jeg nøjes med at trække en linie op fra datteren Sidsel Marie og til min nuværende nærmeste slægt, og som sådan kan andre af slægten koble sig på hen ad vejen.

Sidsel Marie og Ole Sejersens havde 9 børn, hvoraf de 4 førte slægten videre, og deraf var Sejer Olesen nr. 7. Han er født den 25. 6. 1773, og død 11. 3. 1830. Gift med Anna Clemensdatter af Galtrup, død 5. 6. 1812. De havde to børn. Den ældste – en datter – blev gift Uhrbrand. Nr. 2, sønnen Ole Sejersens, født den 14. 9. 1808, død 29. 3. 1889, gift med Johanne Nielsdatter af Outrup. De havde 6 børn. Min oldemor Anna Marie Olesdatter, født 9. 6. 1836, død 1883, var den ældste. Hun var gift med Poul Josefsens fra Outrup og de havde 3 døtre. En datter, Krestine Marie, blev gift med købmand Kresten Jensen, Redsted. Der var 15 børn. En anden datter, Johanne – kaldet Hanne – var gift med plantør Anton Jensen i Sindbjerg plantage. De havde 11 børn, der med et års mellemrum næsten alle var født i marts måned, det var Hanne også.

Den tredje, Ulrikke – min bedstemoder – var født den 17. 11. 1861, død februar 1935, gift med

Niels Chr. Borg fra »Kalundborg« i Vejerslev. De havde 9 børn, hvoraf min far, – Karsten Borg, født 1892 – og en søster lever endnu. Min far – som er en af de 35 – har alene 50 efterkommere.

Når man ser, at Anne Marie Olesens 3 døtre har 35 børn, med et hav af børnebørn, oldebørn o. s. v., og min far alene 50, så vil man kunne se, at Johan Michael von Hausen, gennem sin søn af samme navn, var været med til at befolke Mors i en grad, han vist aldrig havde drømt om. Men der er vist heller ikke ret mange Morsingboere, der før nu, har haft kendskab til Johan Michael von Hausen.

Svend Borg.

I et års tid har jeg været ejer af en slægtsbog, der fortæller om min mor's aner, så sidder man der afmægtig med de mange ulæste sider. Først læste jeg kun om nuværende og forrige generationer – blev så mere interesseret – er nu gået langt tilbage og har opdaget, at nogle af vore forfædre i tidernes morgen har været kendte på Mors, hvorfor jeg fortæller om netop disse. Årstallene må nødvendigvis blive lidt springende, da familien med års mellemrum har haft tilknytning til vor ø, dog er min mor sallingbo.

Hermed nogle af vore aner: Jørgen Nielsen er født ca. 1595, han blev theolog – senere magister og blev i 1619 kaldet til sognepræst i Karby. Han var gift med Karen Madsdatter.

Christen Nielsen Friis er født 1604, blev student fra Aarhus lærde skole – tog Baccalaureat og blev senere magister. Han var i nogle år præst i Raarup sogn, blev i 1641 kaldet til sognepræst ved Frue Kirke i Aarhus, blev kannik ved samme kirke og provst i Ning Herred.

I Frue Kirke findes et epitafium over Christen Nielsen Friis og hustru Karen Klemensdatter med portræt af dem begge.

Ved matrikuleringen 1664 var han ejer af den gamle Aldrup Vandmølle i Blegind sogn, som 1288 af Erik Menved blev skødet til Aarhus Domkapitel.

Rasmus Kotte studerede ved

universitetet i København, derefter blev han immatrikuleret ved universitetet i Rostock. Blev i 1602 kaldet til sognepræst for Vester og Øster Assels, hvor han virkede til sin død. Han var gift med Magdelene Christensen, efter hendes død lod Rasmus Kotte hugge en ligsten til hendes grav i korgulvet i Øster Assels, stenen er senere forsvundet.

Mads Schytte dimitteredes i 1653 som theologisk kandidat, opholdt sig nogle år i udlandet og blev efter sin hjemkomst 1658 kaldet til sognepræst i Karby, Hvidbjerg og Redsted sogne, hvor han året efter blev gift med præstens datter – Johanne Jørgensdatter. I 1692 blev han provst i Sønder Herred.

Kort efter embedsovertagelsen blev Karby præstegård ved natte-tid udplyndret af de brandenburgske tropper, der intet levned.

Der fortælles, at da Mads Schytte havde overtaget embedet, var man bange for ham, men blev dog i årenes løb afholdt og var kendt for sin redelighed og hjælpsomhed. Han foretog iøvrigt en større istandsættelse af Karby præstegård, som han overtog i faldefærdig stand. Mads Schytte døde i året 1708.

Anders Sterm er født i 1610, han døde i præstegården i Vester Jølby i 1665. Han blev student fra Latinskolen i Nykøbing, læste derefter theologi og nævnes som hører ved samme skole. I 1636 var han kappellan i Nykøbing – blev så gift med Birgitte Kotte og overtog hendes afdøde mands embede som sognepræst for Dragstrup og Skallerup menigheder og flyttede ind i præstegården i Vester Jølby. I dansk folkemindesamling er gengivet en vise, som er skrevet ca. 1642, og som er en parodi på de indberetninger, som sognepræsterne gennem bispemuligheden skulle indsende til oldforskeren Ole Worm om sognets mærkværdigheder. Visen har 57 vers, og til hvert vers hører omkvædet: Men Morsland stander i blomster. I et af versene nævnes Anders Sterm:

Han hedder hr. Anders,
i Vester Jølby bor,
han ser sig gerne
om kød til han dover,

tilforn var han
en rødskægget skalk,
nu er han
som en ladden falk.

Vore forfædre på Ejstrup i Øster Hvidbjerg:

Lave Madsen er født på Ejstrup ca. 1594 og døde samme sted i 1675. Ejstrup havde den gang et dyrket areal på 168 tdr. land – 15 tdr. hartkorn – desuden hørte en vandmølle til gården.

Anne Lavsdatter er født på Ejstrup 1629 og døde i Nees 1704. Hun var første gang gift med Søren Nielsen Søndergaard i Nees, som var fæster af gården »Søndergaard«, efter hans død blev hun gift med Søren Lauridsen, der overtog fæstet på gården.

Johanne Friis er født i Karby 1692. Karen Friis bar hende til dåben og faddere var Christian Schytte, Christian Friis og Jytte Schytte.

Johanne Friis var første gang gift med Anthoni Klerque på Ejstrup. Da han døde, blev hun gift med Mathias Brockmand, Varde, denne har været velanskrevet, optrådte ofte på Varde Byting som den, der betjente retten i byfogedens sted og havde desuden hvervet som konsumptionsforpagter, hvilket vil sige, at han havde forpagtet retten til opkrævningen af de forbrugsafgifter på indenlandske varer, som indførtes i Danmark 1671, og som bl. a. omfattede korn, drikkevarer og kød. –

Mathias Brockmand og Johanne Friis bosatte sig i Øster Hvidbjerg, hvor hun døde i 1748 og han 1780.

Min mormor blev døbt Jensine Andersdatter Brockmand, og her vil jeg slutte mine optegnelser, da slægtsbogen er meget omfattende.

Gerda Hegnet Bach.

Der står en stjerne,
skøn og gyldengul,
og drager øjet opad
mod det fjerne,
den fylder os
med barnlig fryd om jul,
det er den evigt
skønne julestjerne.

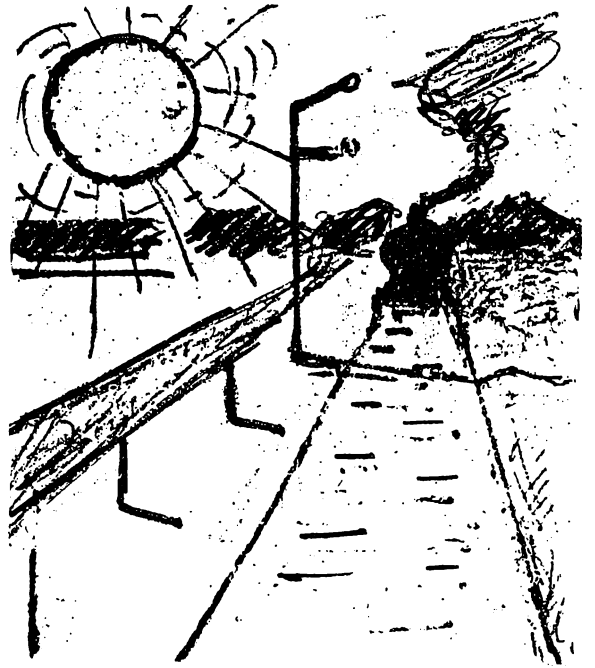
Hans Bakgaard.

Sommerferie- rejse fra Lem til Mors og Thy

Af Frode Madsen

Vi vidste jo, at mor og far var kommet nordfra for nogle år siden, og i deres sprog kunne der forvilde sig enkelte ord ind, vi ikke til daglig hørte i Lem. – Der nordpå talte de et sprog, der var fyldt med bløde d'er og dobbelte w'er – så drillesygen blandt os og vore små fætre og kusiner var uhyre, særlig ovre på Thy, hvor der var flest jævnaldrende. – Vi længtes hvert år efter rejsen derop og ligeså til rejsen hjem igen. – Vi rejste i to afdelinger, mor med os smådrengene først, vi boede de første otte dage hos hendes forældre, to gamle aftægtsfolk i Øster Jølby på Mors. – Så kom far senere, og vi rejste alle fire nogle dage over til Thy til hans familie.

Flere dage inden rejsen begyndte maven at gære og suge, og man talte dage, vågnede om natten og kiggede efter vejret. Når så sommormorgen oprandt med sol og vi hørte mors kalden – vi var selvfølgelig vågne – var det med at komme hurtigt ned, for allerede klokken halvfem gik toget nordpå – og vi var som regel i Nykøbing ved nitiden.

Som altid, når jeg skulle bort, følte jeg forventning og afskedens smerte. Bageren og mejeriet var i gang, den varme duft af brød hang i gaden, og Pedersen sang i mejeriet, mens hjulene snurrede. – Vore fodslag gav genlyd i den morgenduggede gade, alt følte

drømmeagtigt og uvirkeligt, og nu skulle far være helt alene nogle dage, men vi vidste, at han spillede croquet nede i anlægget om aftenen, så det var nok ikke så slemt, og så var der jo pigen til at give ham mad. – På stationen lød meldeklokken sydfra, og snart anedes toget i den blå morgendis og voksede sig større til et kæmpe-dyr, som buldrede ind til perronen med røg efter sig. Døre åbnedes og der råbtes: »Lem!« mens vi blev læsset op. Der var ingen sentimental afsked, det var den jyske natur for genert til – men i mit sind skød bølger af sørgmodighed frem og tilbage – langsomt begyndte perronen at glide bagud – vi så ned i stationsforstanderens træer, mens vi vinkede til den ensomme skikkelse, alene tilbage på perronen.

Nu passerede vi bommene og så gaden lidt fra oven. – Omme på snedkeriets tag havde storke travlt med ungerne i reden – nu kom ligkapellet mellem træerne og nu bækken. – Pludselig lukkedes landskabet ude af bølgende røg fra lokomotivet, så vi måtte kigge ud mod Velling-siden. – Her åbnede landskabet sig ud mod fjorden med røde og brogede køer – og minsandten – imellem dem gik en stork og spankulerede. – Efter Velling begyndte fjorden at nærme sig med blinkende vand, og nu

forsvandt ligesom hjemveen – det nye blev for spændende.

Herfra – men især fra Ringkøbing station – var alt fremmed, og mellem bølger af røg anedes det flade, vestjyske landskab, hvor markarbejdet enkelte steder var begyndt ved de små landbrug langs banen med de forblæste træer, og i det fjerne lå tunge kampestenkirker som spredte glimt i morgensolen. Engang ved en station syntes vi, der blev råbt Lem! – det lød da helt forkert, men til vor lettelse stod der Vemb på stationen, så vi var heldigvis på den rigtige vej nordpå. – Med et så vi togførerens hovede i vinduet, det var de gamle vogne, hvor han gik udenfor på et trinbrædt, når han skulle billettere. Gennem det åbne vindue hørte vi hans: »Skifter i Struer«. Vi kunne også se noget blåt, der nærmede sig, alt blev ligesom lysere af vandet. Her på stationen fik vi altid kaffe, og der blev taget mellemadder op af rejsetasken, for nu, da den første nervøsitet havde lagt sig, blev markerne sultne.

Efter en rum tid tøffede et andet tog ind til perronen, og vi kravlede op igen. Her var andre vogne med fine billeder af Himmelbjerget og Vesterhavet over sæderne, og man kunne stå ude på en bagperron, men da det blæste om ørerne og mor var nervøs for os, gik vi ind i de hyggelige rum igen.

Landskabet begyndte ligesom at blive lidt anderledes, og efter nogen tid så vi en å sno sig nede i en dal, og nogen sagde: »Skive!« Nu hvor alting gik så godt, skulle vi minsandten af igen og over i et nyt tog, som så vidt jeg husker havde motorvogn, men vi opdagede, at det var dejligt, at der ikke var nogen røg – man fik ikke kulstøv i øjnene, når man kiggede ud af de åbne vinduer. Der var kortere mellem stationerne, og farten følte mere lydløs – landskabet virkede mindre mod de store vidder, som nu var borte – men så var det blå vand der igen i al sin herlighed, og et land hævede sig på den anden side med en by og et kirketårn. – Det virkede som paradiset, man skulle over til, og bag ved hævede sig høje bakker med skove og en vej, der forsvandt ind i landet. – Her lå også færgen til paradiset og duvede i morgensolen – vi skulle gå et stykke langs skinnerne, indtil vi nåede landgangen, men efter at store jernbanevogne var kørt ombord, begyndte eventyret, når skruen piskede i vandet. Det lugtede varmt af olie fra et rum nedenunder, og der gik mænd rundt i sorte trøjer med et rødt vingehjul på og ordnede det hele. – Vi ville gerne stå på sæderne langs rælingen og kigge ned i vandet, men vores mor havde det som hænen med ællingerne og havde godt fat i barne-trøjerne. Vi så nu tilbage på Saltinglandet med Glyngøre havn, hvor vi kom fra, her var jo også høje bakker, det havde vi slet ikke tænkt på før.

Byen derovre, der hed Nykøbing, voksede sig større og større, og vi gyngede ind mod færgeløjet, hvor der stod mange mennesker – imellem dem fik vi pludselig øje på en mand i hvid jakke og kasket med blank skygge – det var jo onkel Rasmus. Så vidste vi, at vi skulle køre i åben hestevogn den dejlige vej til Øster Jølby. Vi var nu rigtig kommet til et haveland, og vi snoede os i bakket landskab gennem små landsbyer med venlige mennesker ved havelågerne, mændene havde stråhatte på og konerne klæder om hovedet med milde blå blikke, og de vinkede til Rasmus, som hilste med pisen og

snakkede godt til hestene. – Vi vidste, at når vi nærmede os Bjerregaards ølbryggeri i Erslev, skulle vi dreje ned ad en smal markvej mellem nogle træer, og der lå den lille ejendom, hvor de gamle bedsteførelde boede. – Vi havde nu kørt en tur på 9 km, så hestene måtte være trætte, vi kunne mærke deres søde, svedlige lugt i varmen. – Og der stod så de to gamle ved gavlen – et dobbeltportræt af to morsingboer i det lille grundtvigske frimenighedssamfund. Bedstemor lille og fin med ansigtet som et rynket, rundt æble og to milde, blå øjne, og bedstefar bred og firskåren med »swot« kravetøj og »brugsforeningshår« – dvs. kar-seklippet. – Efter den første modtagelsesceremoni gik vi ind i forstuen, der duftede af gammelt hus og pelargonier, og der stod den store kiste med malede blomster på. – Og så giver jeg nok op over for store digtere, som tidligere har beskrevet den slags genialt – men jeg kan sige, at dette var virkelig et hus med alle landlivets glæder og lyde. – Udenfor var ribs- og solbærbuske, her var jordbærbede, her var store træer om haven, og foran havedøren stod vindebrønden med spanden, der gav et plask dybt nede, når den ramte vandet. Så lød den pibende lyd, når den hejstes op igen i det lange tov, og navnlig dette og lyden af mælke-spandenes klang, når morgenmalkningen begyndte, vækkede os – der var vist to køer i den lille stald, som vort gæsteværelse lå op ad. – Her i dette værelse, der havde været pigeværelse, havde jeg en gang den oplevelse, at en sagte banken på ruden vækkede mig og et: »Sover du?« gentog sig, mens en skygge tegnede sig på ruden. Min bror, der var mere robust, faldt straks i søvn igen, men jeg turde ikke åbne øjnene, og af bare skræk sov jeg ikke mere den nat. – Da jeg dagen efter sagde det til bedstefar, beklagede han sig over pigen, der havde boet der tidligere, og hvis genfærd stadig havde spøgt for en sulten karl i nabolaget. Måske har han opdaget fejltagelsen og er slukøret lusket bort – men uha!!!

I forstuen var der også en stige under loftet; den kunne trækkes

ned, og en luge åbnede sig samtidig ved et snoretræk. – Så forsvandt bedstefars ende op i hullet, og lidt efter kom han ned med en røget skinke, som hang ved skorstenen deroppe, og vi fik skinke og rå løg til med groft rugbrød – det smagte himmelsk.

Et kapitel for sig var dog bedstemors fine ting. – Hun havde i sin tidlige ungdom været gift med en skibskaptajn, der hed Stagstrup – han døde fra hende efter et års ægteskab. – Hun havde sejlet med ham på de store have til eventyrets lande og derfra hjembragt skønne glas, der klang som fjerne klokker, når man slog på dem. – Der var spisestel med motiver fra østens haver, – og der var fine messingting og skåle i mange farver.

Man følte sig som på et skib, når hun baglæns dykkede ned ad kældertappen efter omhyggeligt at have samlet det lange kjoleslæb om benene for ikke at træde forkert. – Og når hendes hovede igen kom tilsyne over lemme i gulvet, var der spænding og overraskelser, for det bedste var ikke for godt til os børnebørn.

En lade var der også, hvor hønsene gik og gøkkede og skræbte i høet, og man kunne finde nylagte æg i krogene.

Når vi skulle have høne til middag, slagtede bedstemor dem selv ved først at holde den mellem sine snart firsårige knæ og skære hovedet af dem, derpå gav hun slip, og hønen for hovedløs rundt, til den baskende væltede om på siden, – det stod i et mærkeligt dramatisk forhold til hendes blide ydre.

At plukke jordbær var eventyret, og hvergang jeg oplever højsommerens jordbær, er jeg tilbage på Mors igen.

Om aftenen tonede klokken fra frimenighedskirken ud til os, og når vi gik aftentur, passerede vi den store gård – og ølbryggeriet, hvor vi fik en sodavand, da det var bedstefars naboer, – der var et godt, grundtvigsk forhold i frimenigheden, og man holdt ligesom sammen. Over chatollet i bedstefars stue hang billeder af tidligere præster, og nede i præstegården havde den afholdte pastor Balslev

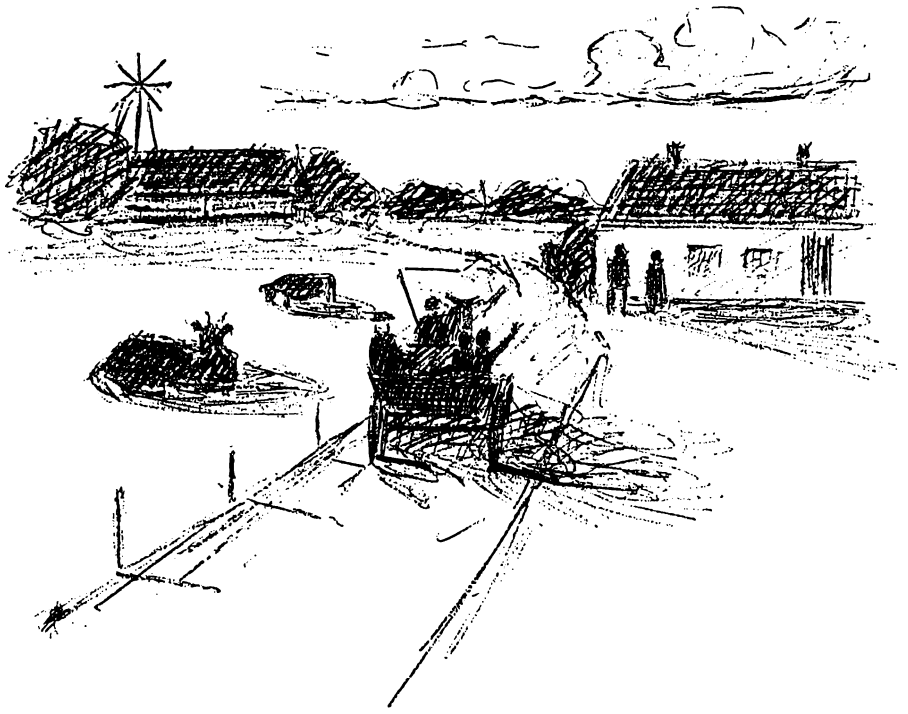
boet, der kom til Vartov senere. Gik man aftentur ad markvejen sydpå, kom man til et mægtigt hul i jorden, – det var en kæmpekridtgrav, og store gravmaskiner og tipvogne arbejdede her, så den summende lyd hørtes som regel altid i det fjerne.

På denne lyse ø svandt otte dage hurtigt, og dagen da far skulle komme nærmede sig, – vi var oppe ved vejen for at tage imod ham ved rutebilen, så var han her en enkelt dag sammen med os, og vi var traditionen tro altid henne i Øster Jølbys vestre ende, der boede fotografen, og her blev vi fotograferet på rad og række, jeg med barnlige flyvevører og min broder ved hånden, – begge i pænt martrøstøj og sommerferiesmil.

Så kom da afskedens time, hvor det gamle ægtepar viskede en tåre, – sås vi mon mere? – der ville jo gå et år, og tiden er kostbar i den alder. – De fulgte os til bussen, og vi så deres skikkelser blive mindre bagude i det lyse sommerland på Mors, mens vi gled mod Vildsund og Thy. – Ad de snoede veje hævdede landskabet sig højere mod vest, og vi holdt flere steder ved Brugsen eller købmanden, hvor chaufføren havde bud og fik sig en snak, – og så oplevede vi igen den sugende fornemmelse, – blått vand forude, – Vildsund – dengang uden broen, lå dybt nede, og ovre fra den anden side var færger på vej ind.

Her havde rutebilen sin endestation, men der var så kort afstand til den anden side af vandet, at vi kunne se en anden rutebil, der holdt derovre og ventede. – Den søde duft af motor og olie slog op om os, og vi dunkede tøfende afsted og var ca. 5 minutter efter i Thy. Vi så os tilbage og tog afsked med Mors – Limfjordens perle – hvor vejen, vi var kommet ad, rejste sig lodret mod himlen i sit stejle fald mellem spredte gårde. Vi var nu på den anden side, og her føltes det ikke mere så idyllisk, – andet afsnit af ferien begyndte.

Vi var kommet til noget barskere fra den fede jord, men der ventede os nu en ferie med jævnaldrende, som i barnets verden modvirker en slags rastløshed, som selv

et par stille gamle ikke kan afhjælpe, – man spejdede altid efter jævnaldrende til den glade leg.

Ved Skjoldborg brugsforening holdt bedstefar på Thy med sin jumbe, en gammel patriark med hvidt, velplejet skæg. Hans lyse gammelmandsstemme bød »velkommen«, og selv om han var præget af et noget tungere livssyn på den indremissionske egn, var han selv lys og mild og venlig. – Nu gik det gennem det mere nøgne land, – og vi holdt ved jernbanen med fremrusende tog, så hesten slog i tøjret, – den hed Musse, og kendte vejen i søvne, mens bedstefar snakkede. Han havde et smukt thylandsk sprog med bløde d-er og var i fremtoning mere lig en gammel præst, ved festlige lejligheder var han iklædt diplomatfrakke og halsbind, og han skrev altid »kjære søn og gode svigerdatter«, skønt han var forhenværende fiskehandler og nu husmand.

I en lavning dukkede nu min morbroders gård frem, og her hos morbroder Jacob var alle ungerne samlet til »walkomst«, og poterne blev stukket generte frem i første omgang, mens vi blev vurderet, når vi vendte ryggen til. Det var på det tidspunkt piger allesammen, og de forandrede sig for år til år, – en havde fået en ny frisure, en anden filibumser – og så var der dette sprog, for de hed

»æ bar«, det lød så uartig for os. Inde i køkkenet stod fars høje søster faster Kirstine med hånden på den blå kaffekande, mens morbroder Jacob kom ind fra stalden. Vi var jo meget i familie med hinanden, for tænk: ovre hos mors familie fandt to søstre og en broder på at gifte sig med to brødre og en søster herovre i Thy – de blev optaget af hinanden, da det første par havde bryllup, – ja, så lidt skal der til!

Ved kaffebordet begyndte som regel de første drillerier mellem far og morbroder Jacob, der henholdsvis var købmand og formand for Sperring brugsforening. – Jeg dristede mig til at hive en kusine i den pæne fletning og blev slået over fingrene med et »fy«. – Der var noget varmt, der pludselig borede sin snude ind i min hånd under bordet, det var hunden, så nu var vi godtaget og hjemme.

Senere skulle vi over til bedstefars, der boede vesterude, hos dem plejede vi at bo om natten. – Det var et beskedent lille husmandssted med en ko og nogle høns og en hund, der hed Aly. – Bedstemor husker jeg dunkelt, hun døde på grænsen af »huskealderen«, – men hun var i modsætning til min bedstefar af udseende en lille forslidt kone, der havde født mange børn, hvoraf nogle døde af børnesygdomme, – der blev kun tre tilbage.

Bedstefar bandt fiskegarn, fine ruser og net, og hans slægt havde i tidligere tid været landskrædere, hvad der ligesom forplantede sig til hans tøj og sirlighed. Han overlevede bedstemor i godt tyve år, så han kan bedre beskrives. Ligesom ovre på Mors var der gammel bondekultur, her mere beskeden, – men senere i livet malede jeg ham ved langbordet og slagbænken med chatollet og billeduret i baggrunden. – – –

Også her svandt dagene hurtigt, og en tidlig morgen kørte jumben til Sjørring station med os alle, og en ny strækning ned igennem Thy begyndte, hvor også overfarten ved Oddesund var spændende, men ferietrætheden begyndte at

gøre sig gældende, og man længtes efter livet i de vante omgivelser, – og at drømme under det store pætræ derhjemme igen.

PS. Som et lille tillæg til denne beretning skal jeg tilføje, at hovedpersonerne er:

Bedsteforældre: Karen og Niels Arentsen, som begge hviler på Øster Jølby Kirkegård.

Min moder, Dagmar Madsen i Lem ved Ringkøbing og Jacob Arentsen i Sperring pr. Sjørring er to af hans børn.

Min anden bedstefar, Jacob Madsen, boede i Sperring pr. Sjørring, og min fader, købmand M. C. Madsen i Lem ved Ringkøbing, var den ældste af hans tre børn.

genlunde passet, efter sin konfirmation var min mor også hele tiden ude at tjene, men fik en række gode år; hun havde nemt ved at få og beholde sine pladser, – blandt fremmede lærte hun at forstå, at hendes far på sin stiltfærdige måde havde formået at give hende indsigt og viden, der sammen med hendes tidligt indhøstede erfaringer gjorde det let for hende at klare sig i sine pladser, selv om hun manglede en mors oplæring.

Fridagene tilbragte de altid i hjemmet, drengene kom jo med tøj og træsko, der skulle ordnes, men der var højtid i hjemmet, når man var sammen og hjalp hinanden med at ordne sagerne.

Da mor var 26 år, fik præsten på stedet, hvor hun var, hende overtalt til at blive husbestyrerinde for en enkemand med 10 drenge. Denne mand blev min far, han var 20 år ældre end mor, omtrent døv, af profession var han karetmager.

Mor gik ind på at prøve, her fik hun brug for alle ressourcer, meget var blevet forsømt under hustruens sygdom, fattigdommen stak hovedet frem overalt, mange munde at mætte, mange strømper at strikke, trøjer og bukser og andre beklædningsgenstande krævede stadig meget arbejde, lapning og omsyning o. s. v., arbejdsdagen blev lang, men det kendtes, hvor langt man kom, og det var umagen værd at gøre en indsats.

I 1905 blev de gift, i løbet af de næste 12 år fødtes vi fem søskende, to af det første hold var døde af strubehoste, men efterhånden var flokken jo på 13. Tre af de ældste lærte karetmagerfaget på værkstedet hos far, de andre kom ud at tjene så snart det var muligt, men gennem en meget lang årrække var vi mange til bordet hver gang. I 1910 flyttede de til Mors, her fik de samme år fars forældre i huset 80–81 år gamle. Værkstedet var blevet afhændet på grund af sygdom, og de fik et lille landbrug, – god jord, gamle bygninger med lidt plads til så mange, men også det klarede mor, så vi altid havde et hyggeligt hjem – tarveligt, men rent og propert, til søndag altid en buket fra ha-

---

Min mors levnedsløb

Af Signe Rasmussen

Min mor er født den 13. august 1877 i et lille arbejderhjem i Ørre på den jyske hede, ikke langt fra Herning.

I dette hjem lærte man tidlig livets alvor at kende, min mormor døde, da hun var 31 år gammel efter at have født 8 børn, hvoraf 2 drenge døde som små, og en pige da hun var 8 år.

Af de fire drenge var kun en ældre end min mor; hun fik tidlig både ansvar og pligter. For de små brødre, den syge mor og søster var hun den, der skulle ordne tingene, mens far var på arbejde.

Mens drengene var mindre, blev døren stængt om morgenen, og først åbnet igen, når han om aftenen, ofte sent vendte hjem, denne foranstaltning for at de små ikke skulle tulre for langt væk, falde i et hul, blive hugormebidt e. l. – Det var umuligt for mor at have opsyn med dem, hvis de kom ud, de to syge skulle også tilses, mormor der var sengeliggende og morfar der var på arbejde, var mest rolige, når de vidste, hvor de havde børnene.

De fik alle tidligt lært at gøre nytte, mottoet var: – Med noget

mellem hænderne går tiden godt, og imens laves ingen unoder.

Morfar var en slidsom, stiltfærdig mand, der om aftenen gik i gang med at vaske, lappe og stoppe. I behandling af uld i alle faser var han perfekt, og børnene fik tidligt lært de forskellige gøremål indenfor dette felt; de var ikke ret gamle, før de hæklede trekantede tørklæder til salg, og tørklæderne var hæklet af garn af egen tilvirkning. Senere fik de også lært at strikke, morfar var meget dygtig med sine hænder, jeg mindes ham aldrig som gammel mand, uden med sit strikketøj i sving. Ved dette arbejde var de små med til at skaffe brødet til huse, den megen sygdom gav tit smalhans, kravene var ikke store, kartofler, brød og mælk, så man kunne blive mæt, kun en sjælden gang bjergede morfar lidt slagtemad på gårdene, hvor han arbejdede.

Sådan forløb min mors barndom, – brødrene kom ud mellem fremmede, så snart nogen ville føde dem for den nytte, de kunne gøre. De havde lang vej at gå i skolen, men fik den dog så no-

ven eller grøftekantene, få har som mor formået at få lidt til at virke skønt.

Farmor blev sengeliggende og hjælpeløs i sine sidste fire år; hvad det gav af arbejde for mor kan man i vore dage næsten ikke forestille sig, den personlige pleje var meget tidkrævende, farmor havde langt, svært hår, hendes forkalkning gjorde, at sengelinned så godt som hver dag måtte skiftes, med den tids vaskeforhold, hvor man hentede vand i en brønd, fyrede under gruekedel og vaskede på bræt, forstår enhver, at arbejdsdagen måtte blive lang og streng. I august 1916 døde farmor, i december samme år døde farfar. Vinteren dette år blev en meget streng tid i vort hjem, med sygdom, hospitalsindlæggelse, farfars død og begravelse, samtidig med at mor var gravid, havde syge børn i hjemmet, tog hun turen til sygehuset med, 21 km frem og 21 km tilbage med hest og vogn, en både anstrengende og tidkrævende tur, som blev taget af og til i 4 måneder.

Efter denne vinter mindes jeg en forårsdag, hvor alle ansigter var præget af alvor, mors direkte forknyt, endda vi havde besøg af morfar og en af mors brødre. Den dag måtte far og mor sige nej til at tage morfar i huset, fars sygdom var tiltagende, min yngste bror endnu ikke født, og stadig havde mor mange at sy og vaske om, alt dette tilsammen bevirkede afslaget, men det blev mor en stadig kilde til sorg, at hun ikke havde kunnet magte at hjælpe sin far.

Da min mor var 48 år, døde min far, den ældste af vi 5 søskende fik hjemmet overdraget mod at klare forpligtelserne, mor fik husly. Nu kom der nogle strenge år, kræfterne slog ikke til til strengt manuelt arbejde for andre, men ved flid og enestående nøjsomhed skabtes en mulighed for udkommet; strikke, sy og lappe for folk, passe børn, en årrække var hun bælgræder for organisten i kirken. I alt dette som i alt andet gjaldt det, at mor gik aldrig på akkord med noget, alting var akkurat og nøjagtig lavet, arbejdsdagen altid lang, og mors ferme fingre altid i gang med noget. Gen-

nem årene i landbruget havde mor selvfølgelig altid malket og deltaget i alle gøremål i mark, hø-, høst-, roer- og kartoffelarbejde o. s. v.

Trods de små kår hørte vi aldrig mor klage, tværtimod udtrykte hun tit taknemmelighed over mange ting, 13 sunde og raske børn, som artede sig vel, børnebørn og mere. Hun hørte til de stille i landet, både bogstaveligt og billedligt, hendes væsen var stille og beskedent, hendes slidte bibel bar tydeligt præg af, hvor hun hentede sin styrke, i kirken, også i de travle år var hendes plads sjælden tom.

68 år gammel døde hun pludselig, hermed gik et af hendes ønsker i opfyldelse, hun havde dag-

lig bedt om ikke at komme til at ligge nogen til byrde, og hun blev bønnehort.

Efter hendes død sagde præsten, at far under hans sygdom havde fortalt ham, hvad mor havde bedt for ham og drengene, det var hendes indsats, der fik hjemmet på ret køl igen, og gav hverdagen indhold, og hun var drengene en enestående mor, herom vidner også min ældste halvbrors ord ved hendes bære: – Du kom, du blev, du tog os i favn, aldrig har du gjort forskel på nogen i flokken – tak.

Få gange har noget været mere velvalgt og træffende, end præstens tale ved hendes begravelse, ud fra ordene: Se, jeg er Herrens tjenerinde, mig ske, som du vil.

En stilebog fra 1870

Af Kristen Lynggaard

Kristen Lynggaard, Bjergby var i 1870 på Vallekilde højskole. Hans stilehefte er blevet bevaret og gengives her ordret.

Netop efter 1870 fik højskolebevægelsen sit gennembrud, navne som Askov, Vallekilde og Testrup blev landskendte, og landbougdommen søgte disse skoler i stort tal. De ældre mente, at det var noget narreværk med disse skoleophold. — En gammel mand fra Flade udtalte sig således: »De unge karle går og dovner på skolerne om vinteren, og når de så kommer hjem, bruger de tid på at læse tidsskrifter og bøger, og vil selv have deres egne meninger«. Om højskolepigerne sagde den samme mand: »Havde de endda lært at strikke et par uldvanter«.

Rejsen til Vallekilde højskole.

Rejsen tog sin begyndelse fra Bjergby på Mors, derfra til Nykøbing, hvor vi så kom op at køre med dagvognen til Sallingsund, som er overfartsstedet mellem Mors og Salling. Det var et ypperligt vejr den dag, så det gik helt skønt. Da vi kom til Sallinglandet, kom vi atter med dagvogn til Skive, som er godt 3 mil borte. Det er jo noget sejt for et par heste at gå sådan daglig, men da vi kom til Skive, fik vi ildhesten for, den bliver aldrig træt, når den

kan få nok at æde, så går den i susende fart. Vi kom forbi Viborg og Århus til Horsens, da var klokken allerede blevet 1 om natten, så det var noget sejt at få kvarter der, vi ringede på hos tre gæstgivergårde, først det fjerde sted fik vi ja.

Næste morgen skulle vi jo ned til havnen, her traf vi tre fra Horsensegnen, som også ville til Vallekilde. Vi kom med dampskibet »Ydum« fra Horsens og ud i søen, vi gik sønden om Samsø og ind i Kalundborg fjord. Det var en yndig sejltur, for vi kunne bestandigt se land.

Skibet var knap kommet i hold, førend der kom en mand og spurgte, om der var nogen der skulle til Vallekilde højskole. Vi sagde, at vi var fem mand. Det passede, sagde han, det var også fem han skulle hente. Han hjalp da med at bære vore kasser op til hotellet, og vi kørte straks ad Vallekilde til. Det var en skøn vej, og da kusken var rask til at køre, varede det ikke længe at køre disse fire mil. Sjællænderne er nok ra-

Kristen Lynggaard, f. 7/12 1852, d. 1/1 1936.

skere til at køre end jyderne. – Klokken 8 aften nåede vi skolen, og jeg kan sige med sandhed, at jeg blev glad ved modtagelsen der.

»Den, som vil have kærnen«.

Der er et ordsprog, der siger: »Den som vil have kærnen må knække skallen«. Det er jo heller ikke mere end rimeligt, at den som vil have noget også må udrette noget derfor.

Jeg tænker i øjeblikket på min landsmand, Ole Peter. Han knækkede i grunden en skal, førend han rejste fra hjemmet, for han havde meget ondt ved at få lov af sin fader til at komme herover i vinter. Jeg var i han hjem flere gange i anledning af denne sag. Det havde i lang tid været vores snak at ville følges ad på højskole i vinter.

Da nu tiden nærmede sig november, hvor skolen skulle begynde, skulle der jo snart tages en

bestemmelse. Men Ole havde endnu ikke fået lov af faderen, der bestandig sagde nej, det kunne ikke gå an, skillingerne kunne ikke slå til, og tillige kunne Ole ikke undværes derhjemme. Det var jo ikke tilsyne, at vor bestemmelse ville komme til at gøre sig gældende, men vi kunne alligevel ikke opgive håbet om at følges ad til Sjælland, og jeg tror også at det gjorde sit til, at Oles fader lod sig overtale.

Nu mener jeg, skallen er knækket, som ikke var overmåde vanskeligt. Grunden til vort stærke håb var, at skallen var så tynd, at vi gennem den kunne se kærnen, og den forekom os at være meget nærende og næsten hel uundværlig.

Min fødeby.

Min fødeby, Bjergby, ligger på nordsiden af Mors, op til Limfjorden og tillige over for Thisted i

Thyland. Jorden på den nordvestlige side af Mors er noget besværlig at drive, fordi det er bakket lerjord, men det giver gode frugter, så kan man jo sagtens have lyst til at arbejde i det. Det er sådan med alt arbejde, vi påtager os. Når vi ser frugterne, bliver lysten større til at udrette noget. Jeg mener arbejdet i det godes tjeneste.

Jeg skal skrive lidt om forholdene i denne egn – hvad livet angår. Efter min mening er det en af de byer, hvor livet trives bedst. I vil da tænke, så hører de da til valgmenigheden derovre, men det gør alligevel ikke på grund af, at vi har så god en præst, som vi ikke godt kan tage forbi. Vi har også en lille friskole, som går helt godt. Læreren er en bondekarl fra selve byen, som har været på Kolds skole. Han er rigtig god til at vinde børnenes kærlighed. Da jeg rejste, var det hans bestemmelse at komme her på skolen til jul tilligemed en til. Så skulle den lille Mikkel Nørgaard, der var her på skolen sidste vinter, nok passe skolen i den tid.

Ordsprog.

Der er et ordsprog, der siger: »Det er ondt at flyve, før man fjedres«. Det er nemt at forstå, at en fugl, som ingen fjer har, ikke kan flyve. Men det er alligevel ikke så sjældent, man ser at fugleunger vil flyve, men kan ikke. Til tider kommer de lidt op, men falder – og under tiden støder de sig hårdt.

Dette ordsprog kan også passe til os mennesker. Jeg behøver ikke at gå længere end til mig selv med hensyn til undervisningen her på skolen i regning og skrivning og hvad som helst vi laver, synes jeg at jeg kunne gøre det, men det er jo lidet at ville være noget, når man i sandhed ingenting er. Det fører ikke til andet end fordærvelse. Det er da om at gøre, at vi ikke kommer til at ligne de store, tomme tønder, som ser så mægtige og svære ud.

Jeg tænker mig en sådan svær tønde stå foran mig og forestiller mig, at den indeholder noget, som er rart at drikke. Min skuffelse er stor, da jeg opdager, den er tom.

Havde denne tønde været et menneske, der havde holdt sit

Da vi kom til Sallinglandet, kom vi atter med dagvogn.

skind helt, men så blev opdaget, at han var tom. Et væmmeligt fald.

Fugleunger kan også være bange og tør ikke røre deres vinger, før de får fjer. Jeg tror, at det er bedst, at en fugl begynder at flagre med vingerne, medens de er i reden, for da at få lært at flyve så hurtigt som muligt.

Det er jo lige sådan med små børn, som forældre skal opdrage. Bliver de liggende i deres vugge, indtil de bliver ældre, bliver de aldrig til noget menneske.

Sådan tror jeg også, det vil gå med den livsfure, som er lagt i vore hjerter. Når den bliver lagt som i en vugge og bliver indelukket, kan den ikke komme til udvikling. Det er om at holde denne spire i grøde, at værne om den, at den ikke bliver kvalt. Den vil da med tiden vokse op og med Guds hjælp bære frugter.

Kirkegang.

Sidste lørdag eftermiddag var vi fem her fra skolen, som blev enige om at ville følges ad til frikirken, som ligger i byen Uberup, for næste dag at komme til tjeneste i

denne kirke. Vi forlod skolen klokken tre og gik gennem de sne-snavsede gader i Vallekilde by. Men da vi kom ud på landevejen, var der ikke mere sne, og det gjorde gangen lettere. Det gik lystigt hen ad landevejen med sang i takt med fodens gang. Det er jo ikke så kort et stykke vej at gå, så lystigheden holdt ikke ud til enden. Da vi kom til Uberup, ville den femte mand ikke med længere, han havde en faster der i byen, her ville han overnatte. Han gik til venstre og vi andre fire til højre fra landevejen. Nu kom gangen til at gå lidt trykkende – og tillige var det blevet mørk aften.

Vores mål var at komme ud til Søren Hansen i byen Tømmerup, som lå ret langt fra landevejen. Mads Julius, der var vor anfører, kendte denne mands søn. De havde været på skole sammen sidste vinter.

Da vi havde gået et godt stykke blev vi klar over, at vi var gået forkert. Vi mødte tre karle i en by – navnet på byen har jeg glemt – og af dem fik vi at vide, at vi skulle gå tilbage til landevejen og der dreje til den modsatte side. –

Det var jo en kedelig efterretning. Vi var trætte, men der var ikke andre råd.

Endelig nåede vi da Søren Hansens gård, og glade var vi. Vi blev budt velkommen til at overnatte og fik et krus øl og ild på vores piber. Men så til vores forbavelse gik døren op, og to karle fra vores skole trådte ind. I førstningen ville jeg ikke rigtig tro det, men da de kom hen til lyset, kunne jeg godt se, at det var to brødre fra Kalundborg egnen. Det var jo morsomt at se dem, idet de sad i skolen, da vi gik derfra.

Der blev sat noget mad på bordet. Det kom tilpas, idet vi var meget sultne. Efter endt spisning og en sang, talte vi sammen med folkene på gården. Vi var jo blevet seks mand til at overnatte, men der var kun plads til fire, så to af os måtte hen til en nabo for at få sengepladser.

Næste morgen samledes vi igen. Efter morgenmaden var vi ude at se på besætningen. Derefter gik vi til frikirken, som vi nåede, lige som gudstjenesten skulle begynde. Det var den første gang, jeg havde været i denne kirke, men tæn-

ker ikke det bliver den sidste. Efter tjenesten blev vi fra skolen, ialt halvtredssindstyve, kørt til Snerenge, tre fjerdingvej fra skolen, på tre vogne.

En eventyrtur.

Jeg kunne godt have lyst til at skrive om rejsen, vi havde i julen, for den var eventyrlig.

Det har altid været min bestemmelse, at når jeg kom herover på Sjælland, ville jeg en tur til København, for det er nok et sted, som er værd at se. Vi ved nok, at det er meget skønnere at komme derind om sommeren, men vi morskinger, som bor så langt borte, må tage lejligheden, når den gives, og tillige er der også et par morskinger derinde København, som gerne vi se Ole og mig.

Tirsdag den 23. december rejste vi fra skolen noget før, det blev lyst. Vi vidste jo forud, at rejsen var lang, så det var jo om at gøre at komme afsted i god tid.

Vi var elleve, der fulgtes ad mod Roskilde, deriblandt var der en, som hedder Anders Pedersen fra Brøndbyvester, ca. halvanden mil fra København. Han ville tage os med til sit hjem de første helligdage.

Vi elleve marcherede så øster ud ad gården og kom til at gå langs et dige. Det var ikke heldigt, da det endnu ikke var lyst. Vi var snart oppe og snart nede af diget. Vi var ved at komme i tanker om, at hvis det skulle blive ved, måtte vi helst vende tilbage igen. Men efterhånden som det dagedes lidt efter lidt, og vi nåede Svinninge og der landevejen, blev humøret bedre. Klokkeren 10 var vi i Holbæk, men det var ikke engang den halve vej til Roskilde, for vi har tre mil til Holbæk og fire fra Holbæk til Roskilde.

I Holbæk ventede en vogn, som Kristoffers moder havde sendt fra Gunsømagle. Men der var kun plads til 8 mand i vognen, så vi var tre mand, der gik det meste af vejen, ja, vi kørte lidt imellem. – Klokkeren fire nåede vi Roskilde, men da var toget lige gået, så vi måtte vente til klokken 8 om aftenen, da kom der igen et tog, som vi kunne komme med til Glostrup

station, hvorfra vi havde en halv mil at gå til Brøndbyvester.

Selv om det var godt over sengetid, da vi nåede Brøndbyvester, sad Anders' bror, der var på Lyngby højskole, oppe og ventede på os. Lavst, som broderen hed, havde æbleskiver og tevand stående på kakkelovnen til os. Han var klar over, at vi var sultne, når vi kom, og det slog også til. Efter at vi havde spist, kom vi i seng og sov ganske godt den første nat i Brøndbyvester. Næste dag, lillejuledag, kom vi til at hjælpe med at få stakket ind. Det var helt morsomt at komme til sådanne hjemlige og gavnlige arbejder. Vi var, foruden os to morskinger, Lavst og Anders samt deres fire brødre og en tjenestekarl. Da vi havde arbejdet et stykke tid, kunne vi se, at vores klæder kom i grim tilstand. Anders gamle morfandt straks noget gammelt tøj til os, så nu kunne vi rigtig tage fat.

Jeg er ikke rigtig enig med sjællænderne med hensyn til de mange stakke, de har omkring deres gårde, jeg synes ikke, det kan være anden, end at der går en hel del tabt både af strå og kærne. Det sagde jeg også om eftermiddagen, da vi var i færd med levning af en havre- og høstak. Jeg kunne se, at noget af havren var så fremlig, at det kunne gøde på jorden straks, og en del af det kom ind og blev skåret i hakkelse til hestene. Selv om alle stakkene er friske indeni, så er det yderste dog ikke ret meget værd. Det er udvasket af regn. Jeg er jo vant til derhjemme, at kan vi ikke have kornet inde, så bygger vi til laden, og jeg tror også, at det kan betale sig.

Første juledag tog vi med mælkevognen til København, de kører nemlig derin hver morgen med mælk og fløde. Vi fik da pastor Brandt at høre i Vartovkirken, det var meget skønt. Efter tjenesten traf vi vores landsmand, Peder Jakobsen. Han var vores vejleder, hvad der er nødvendigt at have i den store by. Vi havde den dag en del regnvej, så vi opholdt os mest på hans værelse, det var et meget behageligt sted. Vi sad på tredie sal og kunne næsten se over hele byen. Det var et prægtigt syn. Da det blev aften, tog vi

til Brøndbyvester, hvor vi opholdt os i tre dage, så rejste vi atter til København, hvor vi ligeledes var i tre dage. Vi fik set en hel del, ja, næsten så meget, at vi ingenting så.

Det var kun en dag, at alle museer var åbne, så vi måtte løbe fra den ene til den anden, vi syntes, vi skulle nå dem alle. Det kan gerne være, at det var en fejl – vi blev trætte af at se. Thorvaldsens arbejder var det sidste, vi så, men jeg fik grumme lidt ud af det af bare træthed.

Det jeg fik mest ud af at se, var det etnografiske museum, hvor vi så grønlændere og deres kajaker, som de bruger på søen. De er sådan indrettet, at de kan vælte om, uden at manden bliver våd. For det første er manden klædt i sælskind fra øverst til nederst. Det er sådan lavet, at der ikke er tanke om, at vandet kan gå ind til personen. Han sætter sig ned i kajaken, som er sådan indrettet, at når han får sig sat, sidder han nemlig fast. Kajakken er ganske tæt; det hus, han sidder i, er lavet sådan, at det passer nøjagtig omkring hans liv.

Nytårsaften sagde vi farvel til København. Vor vejleder, Peder Jakobsen, fulgte med os til jernbanegården. Vi nåede Brøndbyvester noget ud på aftenen. Det var næsten som at komme hjem, så godt var vi faldet til der. Næste morgen tog vi med morgentogget til Roskilde og gik derfra halvanden mil til Gunsømagle, hvor vi havde tre bekendte. Det er i dette sogn, de har en præst, som er kommet oppe fra Mors.

Da vi kom til Gunsømagle, traf vi Kristoffer udenfor hans hjem. Han sagde: »Vil I i kirke, skulle vi ikke tøve ret længe, for tjenesten er straks forbi i vor kirke. – Men skynder vi os, kan vi nok komme tids nok til Jyllinge, som er en halv mil væk«. Vi var straks med på at gå igen og kom da også tidligt nok til kirken, hvor vi så hørte vor gamle provst Møller. Efter tjenesten fulgte vi med ham hjem, hvor vi havde det rigtigt skønt. Jeg følte mig næsten hjemme. Han har en meget rar kone – det gør jo meget til, at hjemmet bliver hyggeligt og skønt. De var

glade for at få hilsener fra deres mange venner på Mors. Ud på aftenen måtte vi sige dem farvel og gik så til Gunsemagle igen, hvor vi opholdt os i to dage.

Søndag den fjerde januar rejste vi fra Gunsemagle. Det var ikke en besværlig rejse, for vi blev kørt til Holbæk. Og fra Holbæk til Svinninge lejede vi en vogn, det

var ikke så dyrt, da vi var otte mand, der skulle følges ad.

Fra Svinninge til skolen er der ikke ret langt, men det var alligevel en drøj tur, for det var meget mørkt. Vi kunne ikke se at springe over grøfterne her nede i vejen, så det var ikke sjældent, at en af os gik på næsen. Endelig nåede vi skolen, og glade var vi.

mer og byder på. Arbejderne med vedligeholdelse af bygningerne er blevet fortsat bl. a. med indretning af særudstillingslokaler i kælderens værksted og kontor i sidefløjen og sidst, men ikke mindst, nyt tag på hovedbygningen. Dette arbejde kunne lade sig gøre ved en bevilling fra staten i forbindelse med »Det Europæiske Bygningsfredningsår«.

Det faste personale består af Mary og Jens Chr. Jensen (Kustode) og Per Noe (museumsinspektør).

Morslands historiske Museum

Af Per Noe

Morslands Historiske Museum er, som der står i museets vedtægter, »en selvstændig og selvejende institution, der har til formål at indsamle, bevare og fremvise genstande fra fortiden, således at disse minder om vore forfædres kultur og livsvilkår kan udnyttes i folkeoplysningens og videnskabens tjeneste«.

Videre står der, at: »Museets virkeområde er øen Mors«, og »I tilfælde af museets ophør overgår dets ejendele til Morsø Kommune, hvis den til den tid ønsker at overtage dets drift. I modsat fald bestemmer kulturministeren over forholdene angående pågældende ejendele«. Så vidt museets vedtægtsmæssige grundlag. Der udover er museet, der er statsanerkendt, underkastet museumsloven (lov nr. 304) af 10. juni 1976.

Økonomisk drives museet med støtte fra Morsø Kommune, Staten og Viborg Amt.

Hvad har vi så lavet i det forløbne år? – Ja, lidt af hvert, må man sige.

For det første har vi foretaget en lang række undersøgelser større og mindre rundt om på øen – ialt en god snes.

Mange og gode gaver er indkommet. Specielt skal nævnes legetøj og tekstiler, hvor museets samlinger er blevet suppleret med væsentlige ting. Vi har også haft den glæde, at en del personer har

oprettet testamente til fordel for museet, både med hensyn til enkelte genstande og større samlinger.

Det udadventede arbejde har været en væsentlig del af museets dagligdag. Der er ydet hjælp til en lang række enkeltpersoner, der har ønsket oplysninger om specielle emner. En række særudstillinger er blevet arrangeret bl. a. i samarbejde med Morsø Lokalhistoriske Arkiv, og vinterens foredragsrække blev endnu engang en velbesøgt succes. Specielle emner fra Mors er blevet behandlet i artikler til bl. a. årbøger og jubilæumspublicationer, og til brug for øens skoler er der blevet udarbejdet kasser med oldsager, kataloger, opgavesæt og lysbilleder om »Mors i stenalderen«.

Disse tiltag er alle »synlige«, – men der bliver også udført et stort arbejde bag kulisserne, bl. a. med konservering og registrering af samlingerne. Arbejder som er tidskrævende og dyre, men nødvendige for at bevare tingene mod et ellers uundgåeligt forfald.

I 1975 blev museet besøgt af lidt over 4000 mennesker, og vi håber på en stigning i 1976 til mindst 5000. Museumsforeningen, som alle kan blive medlem af, er i god vækst, et tegn på, at flere og flere får øjnene op for den skat af genstande og viden, museet rum-

Museets kontor har åbent alle hverdage (tlf. 07--723421), efter kontortid kan henvendelse ske til kustoden på tlf. 07-722034, og inspektøren på tlf. 07-740455.

Udover det faste personale har museet siden marts beskæftiget skiftende unge arbejdsløse samt i forbindelse med særudstillinger og udgravninger forskellige frivillige og enkelte lønnede medarbejdere.

Interesserede der ikke allerede har modtaget museets detaljerede årsberetning kan få denne ved henvendelse til museets kontor.

Vidunderligt at mindes

Vidunderligt at mødes med den, som man har kær, hvor skoven står bestrålet af kvældens stjernehær.

Vidunderligt at vandre med den, som dig forstår, på dugbestænkte stier, hvor månelysen nærer.

Vidunderligt, at hænder, der blev for hårde slidt, kan stryge bort en tåre så silkeblødt og blidt.

Vidunderligt at vide i Verdens »Op og Ned«, at een dig altid venter med trofast kærlighed.

Hans Bakgaard.

Et arbejderhjem i Nykøbing år 1923

Husbestyrerinden

Bedsteforældrene ejede hele fem lejligheder, hvoraf de selv beboede den ene, og sønnen, der var enkemand med fire børn, en dreng på 12 år, en pige på ti, en dreng på otte, og en lille dreng på fire beboede den anden. Der var to meget små stuer, et lille soveværelse med to dobbelte senge. Manden lå i den ene sammen med den lille dreng og pigen, de to største drenge sov i den anden. Husholdersken var der ikke anden plads til end på sofaen i den ene stue, så det var meget primitiv. Så var der et meget lille køkken med dør lige ud til gården, og et lille fælles vaskehus i gården. Manden tjente 10 kroner om dagen, og det blev dengang regnet for rigtig pænt. De fik en ret god og fornuftig kost. Den største luksus, de tillod sig, var røget ål til formiddagskaffen kl. 9, en jævn stor ål kostede 35 øre; og da børnene ikke kunne lide dem, slog de til et par dage.

Allerede dengang vidste man, at vejen til mandens hjerte går gennem hans mave; så når vi skulle have lov til noget ud over det daglige, var det klogt at lave kødsuppe. Så skulle vi først ud på slagteriudsalget efter gode ben, dernæst ægpakkeriet med en kande til »udløbere«, det var æg uden skal; de var meget billige og udmærkede til suppeboller o. l. Til sidst efter en suppekvast hos gartner Nielsen i Østergade. Der var ingen bageovn, så dejgen til en kringle blev bagt hos bageren; det kostede 50 øre.

At der ikke kunne blive 35 kr pr. måned i løn gav manden som grund til at sige sin husbestyrerinde op; men den rigtige grund var nok den, at de to slet ikke forstod hinanden. Manden gik ud hver eneste aften for at spille kort – vel mest for at komme bort fra

*Madlavning og børnepasning –
det gik husholderskens dag med.*

savnet af sin kone og børnenes mor.

De øvrige tre lejligheder lå på den anden side af gården. De havde fordøre ud til Holgersgade, hvor der sikkert knap kunne komme en solstråle ned for det sorte og kedelige jernstøberi. Konerne stod tit om formiddagen og soledede sig med den mindste på armen og de lidt større hængende i skørterne. Dengang fik mødrene lov til selv at passe deres børn og at have dem om sig; der skulle jo ikke tjenes til bil og sommerhus o. s. v., så der kunne blive god tid til børnene. Hvordan de så brugte tiden, var vel nok noget forskelligt? – Mændene var alle arbejdsmænd

At være nabo til støberiet var ikke altid rart. De, der havde små børn, skulle ca. hver dag vaske børnetøj m. m. og have det hængt til tørre. Man vidste sig aldrig sikker for, at den mægtige støberiskorsten sendte et lag sod ned over gårdspladsen, så kunne man vaske det hele om igen, og den fedtede kulos var vanskelig at få af. Så der var måde med at »tørresnoren var gårdens poesi«. Om der blev lagt mærke til de forskelliges tøj, eller om sladder trivedes, ved jeg ikke noget om. Bedstemor var mere end villig som avis.

Ejendommen var meget gammel og forfalden. Møddingen, hvor alt muligt blev tømt af, også W. C., var lige inden for den smalle port;

så kom W. C. og vaskehus, som alle fem familier var fælles om; det var en selvfølge, og der var ingen vanskeligheder med det.

Et af børnene kom en dag og ville fremvise hendes brors have: I et hjørne af gården havde han trukket nogle få sten op og plantet lidt grønt. Man blev helt betaget af deres glæde over så lidt og mindedes H. C. Andersens eventyr: »Fem fra en ærtebælg« og »Snedronningen«.

De fire før omtalte børn var kære og velbegavede, og de kunne sikkert have drevet det et godt stykke videre, hvis nogen havde hjulpet dem frem – men hvem tænkte på det dengang.

Drengen på tolv år havde stor lyst til at deklamere – og evne i den retning. Når han optrådte, var han ikke til at stå for, hvad han ret snart opdagede. Når han ville have lov til et eller andet, stillede han med vældige gebærder og skuespillermine op med ordene: »Pater Josef lån mig øre!«

De tre største børn gik i skole, hvilket de klarede pænt. Men den lille må dog have fået indtryk af, at det ikke var rart, for en dag sagde han: »Jeg dør snart; jeg dør i hvert fald, inden jeg skal i skole, for jeg vil ikke om i den dumme skole«. En anden dag lagde han sig på knæ og strakte sine små, foldede hænder op imod sin mors billede, idet han sagde: »Mor!

Mor! kom ned til mig!« I det gamle hus var det ikke så sjældent med grå grise, skjeldbasser og andet kryb, og de var den lille drengs store glæde, da de i hans fantasi blev til løver, elefanter o.m.a. Et af hans kæreste eventyr var: »Hvad fatter gør er altid det rigtige«. Han holdt særlig meget af markedshistorier.

Alle fire børn sang godt; deres far og den store dreng spillede violin. Man må undres over, at manden kunne spille med sine stive arbejdshænder. Børnene dansede så godt de kunne i den meget lille plads der var mellem de to dobbelte senge og klædeskabet.

Mens konen levede var de seks om de to senge. De sidste to før konen døde, lå hun til sengs hele tiden – sikker af TB. En hjemmesygeplejerske kom daglig, og en gang om ugen kom læge Mohr.

Manden var skuffet over, at han ikke måtte få sunget de salmer, han ønskede, til sin kones begravelse, de var for lange. Den gang behøvede man ikke at tage hensyn til en fattig arbejdsmand.

Når der var lejlighed til det og vejret var godt, startede børnene til Østerstrand med madkury, sytøj og det hele. Der kunne de lege så længe, det skulle være, uden at kede sig. Stranden var dengang ikke så overfyldt med folk.

En dag i sommerferien, da vi skulle vaske en del af børnenes tøj og de var kommet i noget gammelt, stod de ude i gården, og pigen sagde med et stort smil: »Nu går vi op til moster Ane!« – ca. 10 km – hvilket de troede var deres spøg. Men stor blev vores forfærdelse, da der blev ringet fra »Damgaard« i Tødsø, at børnene var der, og at de ville blive kørt hjem i bil om eftermiddagen. Den udflugt blev meget vellykket, også fordi det dengang var en stor begivenhed at få en biltur.

Når jeg var ked af at spørge om flere husholdningspenge, brugte jeg af mine egne med det resultat, at jeg ikke ejede en øre den dag, jeg skulle flytte. Det havde endda gået, hvis ikke jeg skulle betale 25 øre for at få min sygekasse flyttet, men til mit held stod den godgørende læge Vogel på

sygekassens kontor samtidig, og han tilbød straks at betale de 25 øre, så var den reddet.

Børnene elskede at synge og helst skulle det være en sang skrevet af den elleveårige Fr. Paludan Møller. Hvem der havde lært børnene sangen vides ikke, men det var rørende at høre dem synge den.

Kære moder, hvorfor sover du på det hårde egebord så længe?
Vil du aldrig vågne mere nu?
Ak! så græder altid dine drenge.

Moder, hvorfor er du klædt så hvid, ak! hvorfor vor gode fader græder?
Hvorfor kommer vore venner hid?
alle klædt i sorte sørgeklæder.

Moder, rejs dig af din kolde seng!
træk dog af de lange hvide klæder!
Hør vor broder! hør din lille dreng,
som i vuggen ligger der og græder.

Ser du ej, hvor alle stjernerne svinder bort – morgenrøden smiler,
thi du har jo sovet dage tre,
og endnu i dybe søvn du hviler.

Kære moder, bliver man så træt,
når man haver været syg så længe?
Thi du har jo også meget grædt;
derfor kan du nok til hvile trænge.

Derfor skal du sove lidt endnu,
ingen tåre af dit øje rinde.
Når du vågner, o, så vågner du
frisk og sund som før med
røde kinder!

Jeg skal dække til din kolde krop,
at du ret kan få en rolig slummer.
Når du så til slutning vågner op,
er du fri for sygdom, sorg
og kummer.

Skal du ligge i det sorte skrin,
som i stuen står med låget over?
Ak! så kan jo aldrig solens skin
trænge ind i kisten, hvor du sover.

Skal du ligge i det hus af ler
his på kirkegården, kære moder?
Ak! så kommer du jo aldrig mer
hjem til os og til vor lille broder.

Da til graven, hvor vor moder bor,
jeg med mine søskende vil ile.
Og når lille broder bliver stor,
vil jeg vise ham, hvor moder hviler.

Når vi samles da i Himmerig
hos de engle små i evigheden,
så skal jeg da nok fortælle dig,
hvor vi sørgede og græd her nede!

Husbestyrerinden.

Lykken

Jeg ved et hjem, hvor lykken bor.
Det står et sted, hvor kløver gror
tæt op til vilden hede,
der slides tappert dagen lang,
dog nydes også lærkens sang
fra gry til sol er nede.

I dette hjem en far og mor
slår kreds med børn om fattigt bord
og folder deres hænder
og takker ham for dagligt brød,
på hvem de tror i liv og død,
som ene lykken sender.

Hans Bakgaard.

Tilflyttervilkår på Mors som de var engang

Af Oda Overgaard

Er man ikke Morsingbo, når man kommer til Mors, er man det måske, når man rejser, hvad jeg slet ikke kunne tænke mig, da vi hin decemberdag i 1929 ankom til Fårtoft og det barske nordvestmors, hvor vi fik vort første hjem.

Underligt at sidde her og lade tankerne gå så langt tilbage til en tid, der ligger nutidens unge så underligt fjernt.

Mors blev for mig et godt sted at komme, selv om begyndelsen var svær. En frugtbar ø med et selvhjulpen folkefærd, der dengang så en tilflytter an, inden man blev lukket ind i det de kaldte for »deres kreds«. Når det så tilmed gjaldt sådan et lille »fnug« som mig, der kom fra et bymiljø og som uforvarende kunne komme til at sige »De« til en af disse stoute folk, ja, så blev deres tankegang og hele grundtvigske livssyn rystet i sin grundvold. Hvad var det for »jæn« han var kommet med. Deres forkerte ansigtsudtryk gjorde, at jeg skyndsomt trak mig tilbage med en følelse af at stå udenfor noget, jeg ingen kendskab havde til. Ung, som jeg var, kan det måske sammenlignes med en fremrakt hånd, der ikke blev modtaget.

Det var karske og fattige tider dengang, men kravene var derefter som fodermesterfolk hos min svigerfar, Kristian Overgaard, Fårtoft. Lønnen husker jeg ikke, men den var tidssvarende. I den gamle friskole i Fårtoft fik vi et primitivt, men alligevel hyggeligt hjem.

Jeg tror, vi levede sundere den-

gang, end vi gør i dag. Vi fik vores part af grød, kartofler, brød og mælk, og mindre fedtstof og sukker. Var det end i små kår, blev det ikke bedre af, at jeg allerede den første vinter fik en ryglidelse, der i en årrække gjorde mig så godt som uarbejdsdygtig. Drømmen om landbrug blev foreløbig skrinlagt. Dog hjalp det, at min svigerfar lod $\frac{1}{2}$ td. land følge med huset. Det blev til en såkaldt have med jordbær mellem frugttræerne, kartofler, ærter og mange andre grøntsager, langt mere end vi selv kunne bruge, selv om vi henkogte en mængde. Eventuel overskud fra haven blev på trillebør kørt op til min svigerfars gård, hvorfra en rutebil tog det med til Nykøbing, hvor det blev solgt.

Vi levede meget isoleret. Fårtoft ligger godt gemt mellem bakkerne. Men selv i ensomhed og med sygdom kan et menneske udvikle sig og i dag kan jeg kun takke for disse år.

Fra 1. oktober 1936 til 1. januar 1945 arbejdede Mads Kristian ved det gamle molerbrud mellem Sundby og Fårtoft – 1,05 i timen. Der udskibedes moler til Tyskland – til tider et trivielt arbejde, særligt i dårligt vejr. Vores afholdte driftsleder Laurits Jørgensen kunne med sin sans for humor og for sit velkendte lune tit sætte kolorit på en trist dag. Jeg havde indtrykket af, at han allerede på egen hånd havde indført »nærdemokrati« på sin arbejdsplads. Han var et meget intelligent og besindigt menneske, hos hvem man al-

tid mødte forståelse og velvilje, og som man mindes med taknemlighed. Iøvrigt havde han ikke sine evner fra nogen fremmed. En dag da jeg som ung kone lå til sengs kom en fremmed mand ind til mig – satte sig på en stol og sagde, at han hed Poul Jørgensen – altså Laurits' far. Han var blot lige kommet forbi, og ville så ind og hilse på den nye kone, som ikke var så rask. Jeg syntes, det var pænt af manden, men var alligevel lidt i vildrede – men så kom det – »Ja, do tøves val de morsingboer er sån non sæær non, det töt a osse, da a kom, men da a så hå vat her en ti', ku' de alyvel brug mæ og no ka a et undvær' dem – do ska si, sånt går et og for dæ«. Så gik han, hans mission var endt. Forunderligt så forskellige de vuggegaver er, som skaberen har delt ud til hver enkel, enhver efter sine evner. Alle har vi modtaget vort pund at forvalte.

Folk kom og gik, folk som jeg ikke kendte. Jeg blev mødt med en venlighed, som jeg dengang ikke påskønnede på rette måde, men som jeg i dag mindes med glæde – derfor disse linier. – Særlig de første gæster, der vovede sig ind til mig, står i klar erindring: Anna Nørgaard, nu Thorsen, og bor i Thorup. Hun måtte have hjælp af snekasterne for at kunne forcere snemasserne, så hun kunne bringe hendes hilsen: sødsuppe og småkager. Sara Overgaard og Ane Steffensen, begge fra Fårtoft, med

Fortsættes side 37.

I 1890'erne skulle småpigerne helst i en kjole, der lignede moderens, når de var klædt på til fest. Den tids mode krævede også, at pigernes hud blev beskyttet mod solen. Se pigernes solbrune hænder. Det er tydeligt, at armene og ansigtet har været beskyttet mod den brændende sol.

Morsø Lokalhistoriske Arkiv 1976

Atter i år har øens befolkning hjulpet Morsø Lokalhistoriske Arkiv med at opfylde sit formål, at bevare Morsøfortid for fremtiden, ved at aflevere mange billeder, dokumenter og beretninger om personer og egn.

På disse sider ses et meget lille antal af de mange billeder, der er modtaget i 1976.

Arkivet skal først i det nye år flytte til den forhenværende administrationsbygning bag ved Rådhuset. Indtil dette er sket, kan de genstande, man vil skænke arkivet afleveres hos Holch Andersen, Gymnasiet, telefon (07) 72 20 50.

50 års jubilæum i malernes fagforening 11. sept. 1947

(Billedet herunder).

Arkivet vil gerne have oplysninger om personerne på billedet (foto: Johs. Spanggaard).

Gårdejer Lynggaards datter i Lødderup

blev i midten af 1890'erne fotograferet hos C. Pedersen, Nykøbing, i denne meget fine kjole med kniplinger ved hals og ærmer. Efter den tids mode havde hun sat sit hår stramt tilbagestrøget med de lange fletninger sat kunstfærdigt op i nakken.

Militærmanøvre på Mors efteråret 1918

Hæren afholdt i efteråret 1918 en stor øvelse på Mors. (Billedet herunder). Her ses kornet Møller holdende i gården på Frydsbrønd, parat til at køre til kongerevyen, der fandt sted ved Møllerup den 4. oktober.

Sykursus i Nykøbing sidst i 1890'erne

Disse unge damer deltog i et sykursus i Nykøbing sidst i 1890'erne. Om de selv har syet de fine kjoler vides ikke. Fra venstre: ukendt, Kristine Mehlsen, ukendt, Lise Clausen; Pouline Clausen.

Chr. Hangaards bigaard i Sundby ca. 1905

Billedet er fra ca. 1905 og viser Christen Hangaards bigård med hans hjemmelavede bistader, en tofamilies samt en udstillingskasse med glas-sider. Staderne var opstillet i haven ved gården i Sundby. På billedet ses gårdens ejer, Christen Hangaard, med piben. Imellem staderne ligger sønnen, Jens Chr. Hangaard. Gårdens karl holder ved bikuben.

K I HU

Foto: Jc

Billedet til venstre: I
gerne have oplysnin

Billedet til højre: Bj
tælle arkivet denne 1

Forneden til venstre

Forneden til højre: T
ditori ca. 1945.

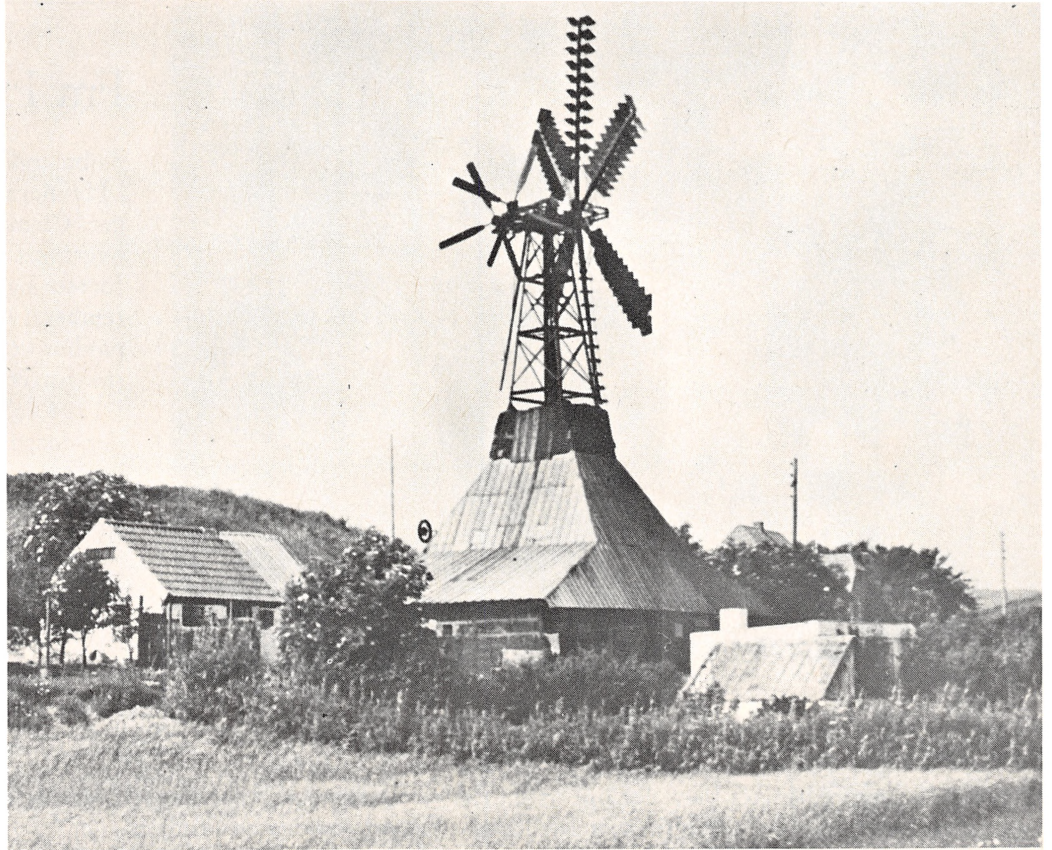
N E KE?

vanggaard.

irks røgeri (arkivet vil
1 dette røgeri).

Mølle (hvem kan for-
historie?).

keleen til Toftegade.
assen på la Cours con-

Fra Havnegade

Købmand A. Soelbergs forretning i Havnegade (nuværende ejer Holger Clemmensen). – A. Soelberg overtog i maj 1878 Laurits Traps forretning på Kirketorvet. September 1889 købte han Steenbergs pakhus ved havnen og byggede her sin forretning. Forretningen blev i 1924 solgt til Chr. Provstgaard, der forpagtede den bort til Soelbergs mangeårige medejer L. Svaneborg, der på billedet ses stående til venstre på trappestenen. Mon ikke billedet er taget ved denne lejlighed.

Lilletorv 1927

Omkring århundredskiftet blev der opført en del ejendomme i Nykøbings centrum, nogle af disse bygninger gav folkeviddet navne enten efter ejeren eller efter ejendommens udseende.

Isenkræmmer Brandts ejendom på Rådhusetorvet, opført 1898, fik navnet »Amalienborg« på grund af altanen. Algade 22 a blev i 1900 opført af guldsmed Peter Christensen og fik navnet »Petersborg« efter ejerens fornavn og fordi ejendommen har to kanapper med spir.

Chr. Møgelvang byggede sin ejendom på Lilletorvet i 1900. Den fik navnet »Christiansborg« efter ejerens fornavn. Isenkræmmer Wilh. Bangs ejendom på Lilletorvet blev opført 1900. Den fik navnet »Wilhelmsborg«.

Epidemihuset
ved Nykøbing.

Anders Olesens hus
i Sundby ca. 1910.

Anders Olesen,
kaldet Ajs Wollesen.
Han var veteran fra
krigen 1864.

Smedene på Morsø Jernstøeri ca. 1920

Øverste række: ukendte.

Midterste række fra venstre: Johansen, ukendt, Carsten Jensen, Hansen og Clemmensen.

Nederste række fra venstre: Anders Rasmussen, Jens Andersen, ukendt, Otto Sørensen, ukendt.

Siddende fra venstre: Rasmussen, C. V. Sørensen.

Folkedansere i Sundby 1913

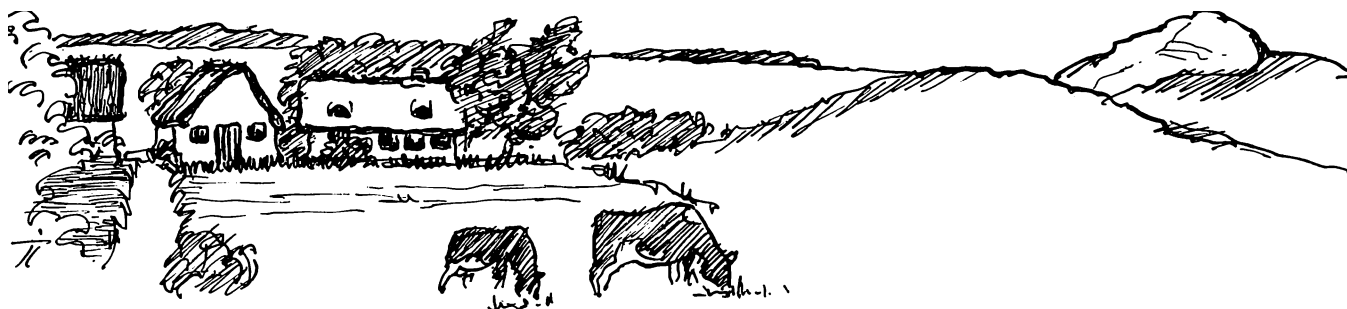
Bageste række fra venstre: Lærerinde frk. Eriksen, fyrbøder Iversen, Maren Nør, J. Chr. Hangaard, Sine Andersen, Stefan Vangsgaard og musiker Kr. Knudsen.

Mellemste række fra venstre: fru Iversen, Anna Poulsen, Andreas Lundorf, Johanne Pedersen, Aksel Hedegård og Kristine og Jens Vangsgaard.

Forreste række fra venstre: Margrete Andersen, Mitte Poulsen, ukendt, ukendt, Kr. Kortbæk og Jens Poulsen.

Det var gamle, forfaldne bygninger, men der var en herlig udsigt.

deres flotte dessertskål. Mitte og Anna Lynggaard fra de to »Klitgårde« sagde ærlig og redelig til mig, at de var meget betænkelig ved at besøge mig, ellers var de kommet noget før. Tænk, hvis de var blevet borte. Det blev til mange års venskab. Jeg husker Annas frugtpose, da Olga fik lungebetændelse, og hendes tilbud om at tage sig af Olga, da jeg sidste gang skulle på kuranstalten Hald. Mitte og Jens Lynggaards gæstfrihed i deres dejlige hjem i »Gl. Klitgård«, en gæstfrihed, der var uden grænser og kendt af alle.

Min svigerfar, der var enke-mand, havde i den tid 3 husbestyrerinder: Maren Thøgersen fra Flade, Anna Svenningsen og Kathrine Mikkelsen, begge fra Bjergby; senere kom der yngre hjælp: Anna Brokmann fra sydmors og Maren Jepsen fra Sundby. Hvor har de alle tit rakt mig en hjælpende hånd. Som jeg sidder her, mindes jeg endnu Anna og Marens høje ungpigelatter klinge ud i sommeraftenen fra bedstefars store have, som var så vidunderlig skøn at gå tur i for mig og min lille pige. Jeg vil også nævne Jensine Balle, der senere blev bestyrerinde på Fredsø nye alderdomshjem. Hun var en tid i vort hjem, da jeg engang skulle opereres. Olga var så glad for hende, at hun betingede sig, at hun også blev, når jeg var død – ja, børn ser ofte nøgtern på tingene. Trange tider langsomt skrider – det var en stor dag, da jeg kunne sætte stokken efter mange års sygdom. Dengang holdt man ikke hjælp, uden at det var stærkt nødvendigt. Indtægterne var jo små, så udgifterne måtte tilpasses derefter. I den første tid havde vi en flink og sød ung pige fra Bjergby, Edith Frøslev. Kun 15 år, men sød og venlig. Vi betragtede hende som hørende til fa-

milien. Der var sorg i huset, da hun og Olga måtte skilles.

Der var meget arbejde under så primitive forhold, storvasken blev kogt i zinkkedel på komfuret i køkkenet og så vasket på bræt i bryggerset. Vi brugte soda og blød sæbe første gang, anden gang blev det kogt i sæbspåner. Jeg tror der gik en uge, før tøjet var tørt, repareret og strøget og atter kunne lægges i skuffen.

Komfuret var gammelt og vanskeligt at arbejde med. Jeg husker, da vi fik et nyt komfur stillet op, det var en begivenhed. 102 kr. og købt i »Brugsen«.

Der skulle ikke megen plads til, når man sad i sit køkken med sit lappetøj eller andet håndarbejde. Kedlen stod på komfuret og snurrede sagte, og der bredte sig en hygge, som unge i dag ikke forstår, men som vi ældre i dag føler tryk-

hed ved. Ildebrændsel til hele vinterens forbrug skulle skaffes. Tørv, kul eller koks skulle anbringes på loftet eller i udhuset. Der skulle spares på brændselet. At fyre flere steder kunne ikke gå an. Først efter middag kom der ild i kakkellovnen. Brændsel ind og aske ud gav mere arbejde og krævede ekstra rengøring.

Tiden går hurtigt, og børn vokser op, de finder sammen, også på ensomme egne. Når Viggo Søndergårds 3 piger, Helene Kathrine, Anna Margrethe og Else Marie kom ned ad A. C. Bovbjergs bakke, så kom legetøjet frem, og der kom liv i huset.

Vores nærmeste nabo var Ane og Anders Kristian Bovbjerg, to indfødte Morsingboer, to vidt forskellige mennesker, som jeg i årenes løb kom til at værdsætte, hver på sin vis. Ane med sit lette, lyse livssyn, der altid fandt en udvej for ethvert problem. Anders Kri-

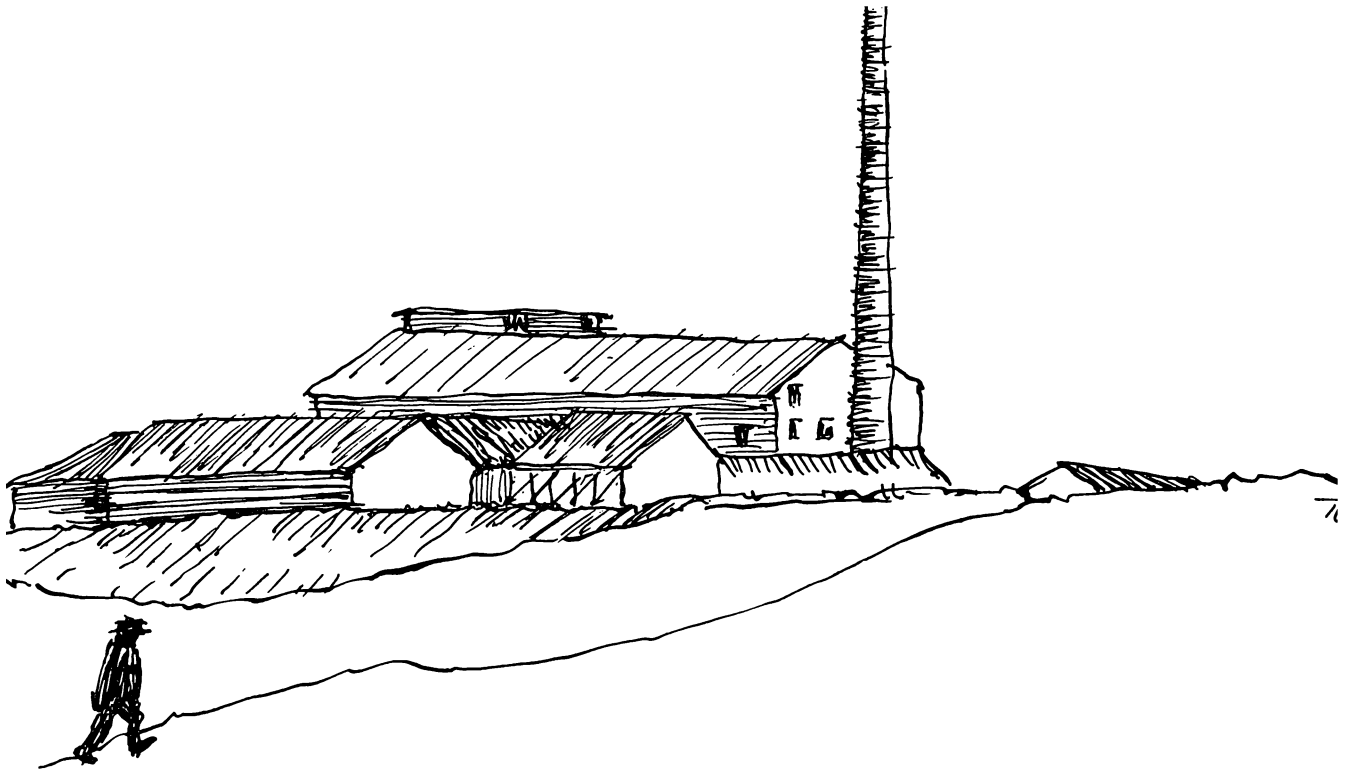
stian, der med sin sorte krave var typisk Morsingbo fra »narherred«, kunne være mere fåmælt og mut end Ane. Men en mand, der blev lyttet til, når han talte.

På den anden side, efter Gullerup til, lå i svinget min mands fødehjem, hvor min stoute svigerfar boede. Han var et uselvisk menneske, der altid tænkte mere på sine børns ve og vel end på sig selv.

Efter skellet mellem Fårtoft og Gullerup boede Marie og Poul Nørgaard, hvis hjem jeg først var gæst i. Marie Nørgaard var et stille, mildt og fint kultiveret menneske, der var i stand til at give sin store børneflokk en god og lødig opdragelse med nøjsomhed i højsædet. Hun var med sin mildhed afholdt af alle. Poul Nørgaard var derimod en mere urolig natur. Da tiden kom, afstod han ejendommen til den ældste søn, Peder Nørgaard, som var Mads Kristians skolekammerat helt fra barneårene. Hans kone hentede han i Tødsø. Med disse mennesker fik vi et venskab, der holder den dag i dag. I hjemmet voksede der 3 børn op, Elisabeth, Poul og Hans. Elisabeth og Poul var på alder med vores Olga. De blev så stærkt knyttet til hinanden, at de næsten altid var sammen. Elisabeth og Olga holder stadig forbindelsen med hinanden vedlige.

En sommersøndag kunne vi finde cyklerne frem for at køre til Præstebro, for at høre Rasmus A. Møller holde friluftsmøde. Jeg tror, det var i de år, da Hitler begyndte at skabe uro, for Møllers foredrag var præget af, at uro og oprør ville være udelukket, så fremt der i ethvert hjem var tilfredshed.

Tidens kværn maler som bekendt hurtigt, og der kom noget, der hed skolegang. For Olgas ved-

Molerværket mellem Sundby og Faartoft.

kommende blev det Gullerup friskole, hun begyndte i. Vi holdt begge så meget af de små skoler. Jeg mindes de aftener, hvor vi mødtes til oplæsning, sang, kaffe og frit samvær. På vejen dertil kunne vi møde de 2 familier fra Klitgårdene og P. Nørgaards. Vi vandrede i vore træsko over den frosne vej og eng. Der var møde en bestemt aften i ugen. Denne aften var helliget skolen. I den lille overfyldte skolestue fandt jeg et samvær, som var mig fremmed. Det var her, jeg fik det skub, jeg så hårdt trængte til.

Årstal ligger lidt dunkelt for mig, hvorfor jeg måske tager det lidt mere i flæng. Dengang var det vinter, når det var vinter, og sommer, når det var sommer. Jeg husker, hvordan vi fra Fårtoft og Gullerup i flok og følge vandrede op til Karen Vester i Bjergby for at vi skulle slutte vores studiekreds i husholdningsforeningen. I dagens anledning var der bestilt lagkage hos bageren, jo vist hyggede vi os også dengang.

Om vinteren kunne det være vanskeligt at holde liv i blomsterne. Vi havde så mange kønne blomster i de store skolevinduer. Da det frøs hårdt, havde jeg besvær med at bevare dem. Om aftenen flyttede jeg dem hen til kak-

kelovnen, om morgenen igen til vinduerne. Det kunne også være vanskeligt med frosten på andre måder. En dag sagde jeg til min mand: »Det er forfærdeligt, som det knager og brager i det gamle træværk ude i gangen«. Da jeg gik ud for at undersøge sagen, blev min forfærdelse stor, da jeg opdagede, at uroen kom fra forråds-skabet. Alle mine saftflasker var sprængt, og saften stod i en lang tud op af flaskehalsen. Det hele var til at bære ud, af hensyn til eventuelle glasskår. Nej, det var ikke altid let at være en økonomisk husmoder i et fugtigt og for klejnt bygget hus.

Da Mitte Lynggaard skulle have sin store gåseflok plukket og solgt, skulle vi alle i gang med at plukke. Vi sad ude i den store stald og plukkede, så fjerene røg os om ørerne. Ind i mellem fik vi kaffe og blev underholdt af harmonikamusik. Hvor meget Mitte Lynggaard fik for sine dyr, er jeg ikke klar over, men vi havde en hyggelig dag.

For at blive ved gæssene, bestemte vi os for at vi til jul skulle have gåsesteg. En storhed, der kostede 7 kr. For Olga var »der noget i luften«, da hun sammen med sin far stolt hjembragte gåsen på sin slæde. Selvom gåsebrysten blev

røget, var det alt for stor en fugl for så lille en husholdning. En and havde været mere passende.

Danmark følte sig utryg over al den uro, som Hitler var årsag til. Livet gik sin gang i håb om, at vi skulle slippe for krigens frygtelige oplevelser. Det gjorde vi ikke helt, hvem husker ikke d. 9. april 1940. Vi havde dejlig forårsvejr med sol og grøde, da de sorte fugle i sværme fløj lavt hen over os. Jeg og min store pige gik og puslede i haven, hun havde fri i nogle dage, fordi hun skulle skifte skole. Nu ville hun vide, hvad dette betød, og jeg måtte fortælle, så godt jeg kunne. Kort efter opdagede jeg, at hun var gået ind, hvad jeg ikke forstod. Jeg fandt hende på divanen inde i stuen, hvor hun lå og græd. »Er du ked af det, Olga?« spurgte jeg. »A ved et hvad de kommer etter, når vi et har hat bud etter dem, og så i sånt no godt vejle!« For hende havde de ødelagt alt, men dagen efter begyndte hun i sin ny skole og fandt adspredelse blandt de mange nye veninder, og så gik besættelsesårene for hende som for andre børn. På arbejdspladserne blev der tavshed og tung stemning den første tid. En dag kom Laurits ind i frokoststuen og sagde: »Ja, så skal vi vel allesammen til at gå med bøs,

for vi kan da ikke være bekendt at tyskerne skal være de eneste om at forsvare os«. Hvor mange der tog det til efterretning, ved jeg ikke.

Vi fik rationeringskort, mørklægning og udgangsforbud, ja og så var der jo også legitimationskortet. Erstatningsvarerne syntes jeg ikke om. Bygmel til sauce og bagning var ikke godt. Rart at man kendte en, der kunne indstille sin kværn, så at en lille pose hvede blev det fineste fuldkornsmel, det smagte næsten bedre, end det, man køber i dag.

Det var værre med tøjet. Alt blev endevendt, og alt kunne bruges. Uld blev købt og spundet til garn for at blive til de fineste trøjer. Men så kom d. 5. maj 1945. Jeg husker glæden over befrielsen og over, at Danmark ikke var blevet udsløjet. Det var en herlig forsommeraften. Vi sad for åben dør og hørte budskabet i radioen. Vi fattede knap, at det var sandt.

1. september 1946 flyttede vi ind i en lille ejendom i Gullerup. 5 tdr. land god jord med gamle, forfaldne bygninger. Beliggenheden var herlig med udsigt til Hantklit og ud over fjorden med Thisted som baggrund. Der var ikke mange skridt til fjorden, så det var let at få et bad, når ellers jeg kunne få tid til det. Jeg havde travlt hele dagen. Når ens mand går på arbejde om dagen, og man er ene med 5 køer, 5 grisesøer, foruden smågrise og kalve. Ene om at holde et gammelt hus i stand, både indvendig og udvendig. Ejendommen blev kalket hvert forår, og have og gårdsplads skulle også være i orden foruden køkkenhaven, der betød så meget for vores vinterforbrug.

Nye venner fandt vi også der. Som nabo til Brugsen kunne det ikke undgås, at vi fik en del med hinanden at gøre, og mange navne står stadig for mig som en inspiration til glæde. Vores elskelige lærerpar fra friskolen, Ruth og Gunnar Engholm, i hvis hjem jeg kom så meget, bragte mig stor hjælp, som støtter mig den dag i dag.

Tidens kværn går stadig, og livet er i grunden så kort. Den 1. april 1964 flyttede vi igen, denne

gang ind i Klara Steffensens hus i Bjergby, et ældre, men stærkt rødstenshus, der netop egnede sig for os til at ældes i. Atter nye ansigter, atter nye hjem, hjem, hvor sammenhold var sat i højsædet.

Når jeg nu har skrevet denne lille beretning om et liv i små kår, er det fordi jeg i mit sind er så fyldt med taknemlighed for netop dette afsnit af mit liv. I dette rige åndsliv, jeg mødte i de mange hjem, i kirke og til møder, gik det op for mig, hvad det vil sige at

være et menneske, der er skabt i Guds billede, og som søger at vedgå sig de pligter og det ansvar, som følger dermed, og forsøger at leve derefter.

Intet menneske er fuldkommen, men forsøger vi at leve efter bedste evne, da er jeg sikker på et gensyn med gode venner i en senere tilværelse, fri for al ondskab.

Jeg slutter med at sende jer alle en hjertelig tak med ønsket om en glædelig jul og et godt nytår.

Oda Overgaard.

Morsø Lokalhistoriske Arkiv

Morsø lokalhistoriske arkiv er en institution under Morsø kommune og sorterer under det kulturelle udvalg.

For at formidle kontakten til alle sider er der nedsat et koordinationsudvalg bestående af: Formanden for det kulturelle udvalg, skoledirektøren, overbibliotekaren, formanden for Morslands historiske samfund.

Arkivets faste medarbejdere er pedel Holch Andersen og fhv. rektor Brudsig (daglig leder).

Til støtte for de faste medarbejdere er nedsat et kontaktudvalg med 1-2 repræsentanter for hvert sogn på øen. Kontaktudvalget har ydet arkivet stor hjælp og støtte og vi bringer det vor bedste tak.

Arkivet har været benyttet ikke blot af kommunens egne indbyggere, men også af udenøer, og det har været behjælpeligt ved en række skriftlige henvendelser. Mod slutningen af året flytter arkivet til det gamle rådhus, og vi håber, at denne flytning vil fremme benyttelsen af arkivet, som da vil komme til at ligge mere tilgængeligt. Indtil den tid vil arkivet være forholdsvis utilgængeligt p. g. a. bygningsforandringer, og vi håber på publikums forståelse af vore nuværende vanskeligheder.

Arkivet har et særdeles snævert samarbejde med Museet, og registreringen af det af Museet indsamlede arkivmateriale skrider støt frem.

I anledning af Morsø Banks 100 års jubilæum fremstillede Mors-

lands historiske Museum og Arkivet i fællesskab en udstilling, der skulle illustrere forholdene på øen for 100 år siden. Denne udstilling var først opstillet i Morsø Banks lokaler, og cirkulerede derefter mellem Folke- og Realskolen, Dueholmskolen, Øster Jølby skole og Hvidbjerg skole. Udstillingen blev set af flere tusinde mennesker, og på skolerne benyttet til elevarbejder.

I anledning af fotograf Nedergaards 25 års forretningsjubilæum fremstillede samme to institutioner en udstilling af gamle Nykøbing Mors fotografers arbejder, og vil som gave modtage en stor billedsamling fra fotograf E. Nedergaard, en samling af stor lokalhistorisk interesse, for hvilken vi bringer vor hjerteligste tak. Det er meningen at denne udstilling skal cirkulere på alderdomshjem, plejehjem m. v. og til de a føens skoler, der ønsker at modtage den.

Arkivet håber på fortsat støtte til sit arbejde, således at man i stedet for at tilintetgøre materiale, der kan fortælle om Mors før og nu, aflever det til arkivet eller testamenterer det til arkivet. – Vil man af personlige grunde undgå en for tidlig anvendelse af arkivalierne, kan de klausuleres, så de ikke åbnes før om 25 eller 50 år.

Når arkivet formodentlig en gang først i det nye år har tilendebragt sin flytning, vil det blive annonceret i dagspressen.

I september 1976.

Brudsig.

Erindringer fra Mors 1834-36

Af A. Thaning

Pastor A. Thaning, født 11. december 1805, var sognepræst i Dragstrup-Skallerup 1834-36, derefter præst på Sjælland i en lang årrække. Han skrev som 83-årig sine erindringer. Her gengives et lille uddrag af beretningen om årene i Vester Jølby.

I Dragstrup og Skallerup har der altid været et godt forhold mellem præst og menighed, og præsterne mindedes og omtales med glæde og kærlighed. De ældste i menigheden erindrede seks præster før mig, og det var ret mærkeligt, hvorledes de betitlede præsterne. Den ældste der mindes, Johan Thestrup 1731-1761) Hr. Johan, alene ved fornavn. – Den næste, provst Peder With (1761-1794) kaldtes Hr. Peder With, altså begge navne. Den næste og de efterfølgende blot Hr. som Hr. Weytrop (1794-1804), Hr. Schov (1804-1823). Kun et par enkelte gamle mænd erindrede Hr. Johan, og de omtalte ham som en meget venlig mand, der holdt meget af børn, hvorfor de også holdt meget af ham, og viste ham deres kærlighed ved om foråret så tidligt som muligt at bringe ham vibæg, som han holdt meget af. De kappedes om, hvem der kunne bringe ham de første i huen.

Provst With har gjort sig fortjent af kaldet ved at bygge stue-længen meget smukt og godt op, efter de tiders målestok, og så vidt jeg kunne erfare, uden gæld på kaldet, – han var en velstående mand. Hr. Schov, som de forøvrigt havde i kær erindring, var de meget vrede på, fordi han var den første af kaldets præster siden reformationen, der havde søgt forflyttelse. De bebrejdede ham, at han havde bragt »æ Kald« i vanrygte, så at de herefter ikke ville beholde nogen præst, »førend de fik en, som ingen andre ville ha-

ve«. »Og hvad ville han så, Hr. Schov, da han flyttede fra os? Da han kom her, var han så pisten og så tar, at det var en ynke at se, og inden han forlod os, var han så tyk som en tønde. Hvad ville han så mere?« Således ytrede en gammel gårdmandskone sin uvilje over hans flytning.

Gårdmand Niels Støvring, Thorup, blev anbefalet mig af pastor Daæus, min formand i embedet, som en dygtig og pålidelig hjælper ved indkøb af kreaturer og heste. Han var straks villig og blev befunden tro. Han købte mine første køreheste, et par udmærkede smukke, blankbrune heste for 120 rigsbankdaler. Jeg anfører prisen, fordi den lyder som en fabel. De var fem år gammel, og jeg beholdt dem til bestandig tilfredshed i 18 år, da lod jeg dem takke af og få nådenskuglen.

Året efter at jeg havde købt disse heste, kom Niels Støvring til mig og sagde, at han nu havde en køber til mine brune og et par sorte til mig igen. Jeg skulle have 200 Rd. for dem og give 120 Rd. for de nye, samme pris, som jeg havde fået de brune for. Jeg blev yderlig forbavset over dette forslag og sagde, at det aldrig kunne falde mig ind at sælge dem. Hans forbavselse over min vægring var vist lige så stor som min ved hans tilbud. Han sagde, at således gjorde man altid. Jeg kunne jo spørge hvem jeg ville blandt mine kolleger. Nu tilbød der sig en gunstig lejlighed til at tjene en god skilling. Her var kommet en kommissionær til indkøb af heste til det italienske rytteri, og denne lejlighed måtte man gribe. Jeg vedblev med min vægring og erklærede, at det ikke engang kunne nytte, om jeg ville, thi min kone ville ikke

lade mig opgive disse heste, som hun, der var meget ængstelig for at køre, havde fået fuld tillid til. Den gode Niels Støvring blev helt fornærmet, men måtte dog lade mig råde, men har vist ikke anset mig for at være meget kløgtig.

Den samme brave mand havde en eneste søn på seks år. Denne blev angrebet af en meget farlig halssygdom, og hans tilstand var helt betænkelig. Jeg så til familien og opfordrede dem på det indstændigste til at søge lægehjælp. – De undrede sig meget over dette forslag og sagde: »Lægehjælp til et barn, det søger man aldrig, det er jo at gribe ind i Vorherres råderum«. Jeg undlod ikke at søge at forestille dem deres forkerte opfattelse og at bebrejde dem deres ligegyldighed, som jeg lige ud kaldte det. Til deres store sorg mistede de sønnen, og jeg tror nok, de bagefter fortrod, at de ikke havde fulgt min opfordring til at gøre, hvad der kunne gøres i håb om Guds velsignelse, om det var hans vilje, at barnet skulle leve.

Ved Vester Jølby præstegård var der, da jeg kom derover, en dårlig og meget uheldigt beliggende brønd. Jeg bestemte mig derfor til første sommer (1835) at lade grave en anden brønd, og lod derfor den mest ansete brøndgraver på egnen komme for at afhandle med mig og vælge stedet. Jeg viste ham da, hvor jeg helst ønskede, at den skulle være, nemlig i nærheden af bryggeriet i gården. Han så forundret på mig og sagde: »Ja, det kommer an på, om der er vand der«. Han tog da frem af sin vestelomme en aldeles tør tveeget pilekvist, holdt med hver hånd på en af grenene, drejede kvisten på en egen måde, så den blev tvungen opad med spidsen.

»Præsten kan lige så godt vise vand som jeg«, sagde brøndgraveren til de omkringstående.

Han gik nu en omgang i gården, idet han holdt kvisten foran sig. Først prøvede han der, hvor jeg helst ønskede brønden skulle være, men det måtte straks opgives. Så prøvede han på sin vandring med sin ønskevist længere borte fra bryggerslængen. Endelig sagde han: »Her har vi vand, men det er noget langt nede«. Jeg blev noget uhyggelig til mode ved dette resultat. Han viste mig da, at kvisten på det af ham angivne sted bøjede nedad, medens den ikke gjorde det noget andet sted. Jeg tog kvisten i min hånd, holdt den på samme måde som han foran mig. Da jeg kom til det anviste sted slog kvisten ned for mig, og jeg formåede ikke trods al umage at holde den op.

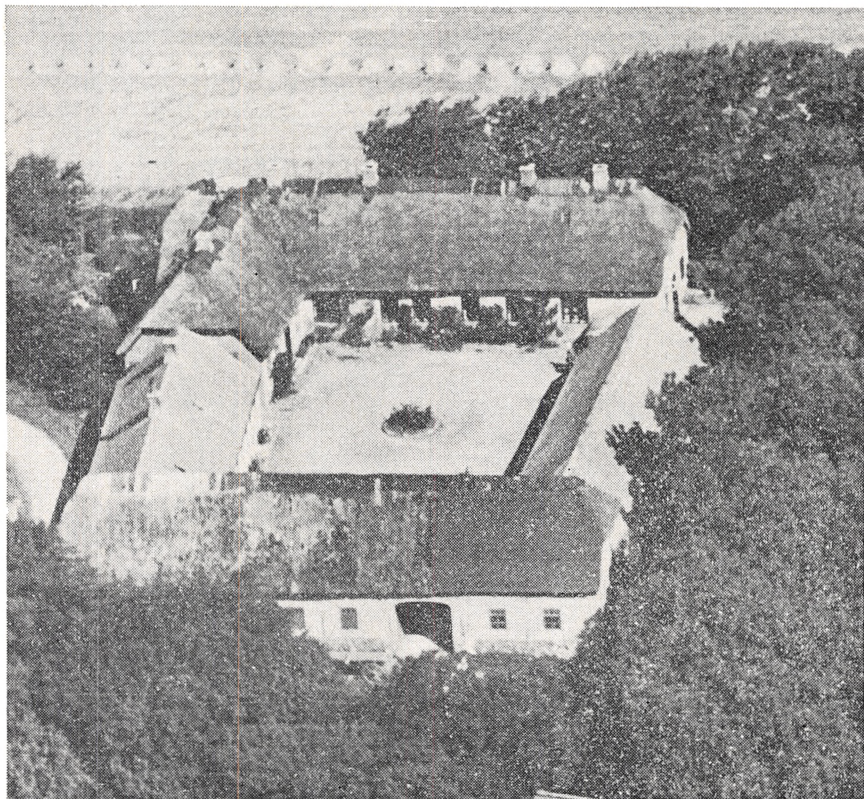
Brøndgraveren sagde straks til de omstående: »Præsten kan lige så godt vise vand som jeg«. Jeg blev helt underlig til mode ved at høre om denne gren, men søgte straks med kvisten til det sted,

hvor jeg helst ønskede, brønden skulle være, men kvisten forholdt sig aldeles rolig både her og andre steder. Uagtet min gentagne påstand, at jeg ville have brønden oppe ved huset, ville brøndgraveren aldeles ikke indlade sig derpå og nægtede at befatte sig med gravningen, dersom han ikke måtte grave på det af ham angivne sted, som han sagde, jeg selv kunne se var det rette sted. Jeg måtte da give efter. Brønden blev gravet på det anviste sted, og der viste sig dejligt vand, men først på 18 alen.

Jeg havde om efteråret, da jeg overtog præstegården, efter min rådgiver, gårdmand i Thorup Niels Støvrings råd og anvisning og ved hans hjælp købt 12 stude, 6 større, som skulle fodres vinteren igennem og så sælges om foråret, og 6 yngre, der fremdeles skulle græsse om sommeren og sælges om efteråret. Niels Støvring havde tidligt om foråret set på de

6 større, rost deres foderstand og lovet at sende en solid køber til passende tid og sagt mig, hvad jeg skulle forlange for dem, og hvad jeg skulle nøjes med, og det bestemtes, at de skulle sælges under et, ingen udstødes. Efter nogen tid kom min avlskarl en dag farende hen til mit vindue med det udråb: »Nu er han her«. »Hvilken han«, spurgte jeg. »Æ pranger for at købe stude, vil præsten så komme ud i stalden?« – »Nej«, sagde jeg. »Vis du ham dem og lad ham så komme op til mig«. Efter at have undersøgt studene på det nøjeste, kom prangeren op til mig. En i fysisk henseende meget solid mand. Jeg ventede, at han straks skulle begynde på handelsanliggender, men han talte længe om alle de yngre præster på øen, som han kendte, og som han mente, det måtte interessere mig at høre om. Da dette emne slap op, så om dem, med hvem han havde gjort handel og kom endelig til sagen med det

Vester Jølby præstegård.

spørgsmål: »Præsten har nok også nogle stude at sælge?« Glad ved at være kommen så vidt sagde jeg: »De har jo set dem ovre i stalden. Hvad synes De om dem?« Han roste dem og sagde, at de var vel holdte, men der var en, som han ikke ville have endnu. Jeg holdt fast på, at de skulle sælges under et og sagde ham, hvad jeg mente, jeg skulle have for alle seks. Han påstod at ville støde en af dem ud, og da jeg holdt fast ved, at de skulle gå sammen, sagde han farvel og gik ud til sin hest, som stod udenfor i præstegården. Min karl kom hen til mig, og da jeg ærgerligt sagde: »Der blev ingen handel«, sagde han ganske roligt: »Han kommer tilbage«. Straks efter kom prangeren også tilbage. – Nu talte han ikke om at udstøde nogen, men han mente, at mit forlangende var for højt og fortalte, at han havde fået bedre køb her og der. Da jeg alligevel holdt fast ved den forlangte pris, tog han atter afsked, og nu gik han ikke alene ud til sin hest, men steg op og red hen til gårdene i byen for at handle der. Nu troede jeg, at al tale om handel var forbi, da hans bud var temmelig meget under mit

forlangende. Men karlen sagde ganske roligt: »Han kommer nok igen«. Efter et par timers forløb kom han virkelig igen, fortalte om de handler han imidlertid havde gjort, og kom så frem med et højere bud, og det ene efter megen betænkning højere end det andet, og da han endelig meget nær nærmede sig den pris, som Niels Støvring havde sagt, jeg skulle nøjes med, kom jeg frem med min sidste bestemte erklæring, og handelen blev afsluttet med alle de formaliteter, der hørte til. »Så køber jeg dem«, sagde han, »de seks stude, som jeg har set på, for den pris, jeg her har nævnt. Jeg giver så noget på hånden nu og betaler resten, når de leveres, i gode og fulde penge«. Han sagde, når og hvor de skulle leveres og tilføjede, at han kun forlangte, at de imidlertid skulle nyde samme behandling som tilforn og sluttede med: »Og så giver jeg madammen en specie«. Hvorover hun blev meget forundret og fornøjet.

Der skulle nu drikkes lidkøb, og karlen blev kaldt ind for at være med ved handelens afslutning. – Prangeren betalte mig nu, hvad der skulle gives på hånden, i for-

seglede tutter, der alle indeholdt samme sum. Jeg ville tage en og løse op for for at tælle dem, men han sagde meget alvorligt: »Det behøves ikke, mine tutter er forseglet med mine segl, jeg indestår for, at der er fulde 8 skilling i dem alle sammen, ikke en paryk (formodentlig ingen falske) iblandt dem. De går hele landet over uden at løses«. Han tog afsked med mange hilsener og med ønske om lykke med handelen. Jeg var glad ved endelig at være blevet færdig og kunne ikke lade være at sige til karlen: »Det var en drøj tur, nu skal jeg da ikke til det igen før til foråret«.

Nogle dage efter, at vi havde afleveret studene på det anviste sted, kom gårdmand Niels Støvring og underrettede mig om, at han havde købt et lignende antal magre stude igen, som var at afhente der og der til den og den pris. Jeg må her ikke glemme at bemærke, at i de to år, jeg var på Mors, besørgede han al min handel gratis og ville aldrig modtage noget tilbud om godtgørelse.

I de to år, jeg var i Vester Jølby, var der kun to bryllupper, et i annekssognet og et i Dragstrup sogn. Dette sidste, som var det fornemste, vil jeg omtale.

Bruden var af en af Vester Jølby's mest ansete familier, af hvilken ikke mindre end tre mænd havde gårde i byen, og hun var søster til sognefogeden. Hun var en ældre pige af et godmodigt udseende, men intet mindre end skøn. Brudgommen var parcellist og boede i byen. Det var skik i byen, som mange andre steder i Jylland, at præstemadammen smykkede bruden, og min kone blev da også anmodet om at besørge denne gerning, der viste sig ingenlunde at være af de letteste. Hun fremtog af sin egen pynt, hvad hun syntes der var passende for en ældre pige, tog tillige en skuffe frem med, hvad hun havde bevaret af sin tidligere brudestads, om en eller anden blomst skulle være anvendelig. Der lå i denne skuffe af fordums herlighed både roser og nelliker, men især var der en rød syren, der stak bruden, og den kone, der fulgte hende hen i præstegården for at være min ko-

ne behjælpelig, svært i øjnene. Min kone smykkede hende nu på det bedste efter sin smag og anbragte så en blomst på det mest passende sted og mente dermed, at hun var færdig. Men konen sagde: »Synes madammen ikke, at denne blomst ville klæde godt?« Så kom den da med. »Men synes madammen ikke, at denne her, om vi måtte få den, ville pynte svært på den anden side af håret?« Så kom den da også med. Beständig skævede konen hen til syrenen og sagde endelig: »Om madammen nu ville lade os få den dejlige blomst med, så ville Else være rigtig fin«. Og den kom da også med, for at man ikke skulle tro, at hun ej undte bruden den skønneste af alle urterne. Med stort besvær og kunst fik hun anbragt denne blomster-skare nogenlunde heldigt.

Men da så konen forlangte, at der skulle anbringes et ravhjerter – og deraf havde man endda to – både foran og bagpå og et sølvhovedvandsæg på brystet, opgav min hustru ævret og lod konen råde. Da nu bruden var således smykket, og både hun og konen var tilfredse, bad min kone mig om at komme ind for at hilse på hende. Jeg tror, at det var meget godt, at jeg så hende før end foran alteret, da den usædvanlige pynt måske ville have været for påfaldende, så jeg kunne have tabt fatningen. Brudens moder, en herlig gammel kone, takkede min hustru fordi hun havde pyntet bruden så pænt og ikke udmejet hende alt for meget, hvad der ej ville passe sig for en ældre pige.

Brylluppet var meget storartet, hvad beværtningen angik, i sammenligning med et sjællandsk bondebryllup. I stedet for den på de fleste steder endnu brugelige risengrød og klipfisk, serveredes her mange fine retter. Suppe på alle slags kød, oksekød, lammekød og fjerkræ, derefter kødet med peberrod og så saltet fisk, torsk eller helleflynder. Her gjordes en pause og mændene tog deres tobakspiber frem. Derefter serveredes risblomme (grød af rismel) med mjød. Steg og svesketærte. Der var meget livlig samtale under måltidet, og flere handler blev sluttede. Om eftermiddagen og om aftenen

Efter et par timers forløb kom prangeren virkelig igen.

var der dans. Alt gik meget gemytligt.

Jeg kommer nu til en beretning, som i begyndelsen var meget sørgelig. En lørdag formiddag, som jeg sad og havde travlt med min prædiken, kom sognefogeden meget alarmeret, så jeg straks så, at han havde noget særdeles vigtigt at tale med mig om.

En pige på nogle og tyve år, en velhavende gårdmandsfamilies eneste datter og eneste barn, havde udsat så længe at tale til sin moder om sin tilstand, som ingen anede, at der knap blev tid til at hente jordmoderen. Der var aldeles ingen tanke om en tilsigtet fødsel i dølgsmål. Pigen havde i flere år været forlovet med en af sønnerne i nabogården. Begge forældrepar var tilfredse med denne

forbindelse. Begge familier var velstående, og den unge mand måtte endda kaldes rig. Han drev en betydelig handel med kolonialvarer og brændevin, ikke alene på øen, men både i Thy og Salling, fra sit eget hjem såvel som ved omvandrende mellemmand. Uagtet han flere gange havde måttet betale betydelige mulkter, vedblev han lige ivrig og, som det synes, med stor fordel at drive handel. (Det var på dette tidspunkt ikke tilladt at drive købmandshandel udenfor Nykøbings byområde). Der kunne have været holdt bryllup, når det skulle være, men begge blev overrasket af begivenheden. Der blev stor forfærdelse i det stille og rolige hjem, hvor ingen havde anet uråd, og den spredtes alle vegne hen, hvor bud-

skabet rygtedes. Der blev en forfærdelse »som om himmelen var faldet ned«. Således udtrykte man sig. Sognefogeden var nu kommet til mig for på familiens vegne at spørge om, hvad der var at gøre, så parret kunne blive viet så snart som muligt. Da det var søndag næste dag, ytrede han noget om, at man før havde hørt, at der var lyst to gange på en søndag, både før og efter prædiken, om den tredje gang talte han ikke. Jeg forklarede ham, at gyldig lysning alene kunne ske på tre efter hinanden følgende søndage. Han sagde derpå, at en anden præst skulle en gang i en snæver vending have lyst for et par ud af tre vinduer til forskellige sider i bryllupsgården. Jeg sagde, at jeg anså dette for en krønike og sagde, at han i alt fald måtte være enig med mig i, at en sådan lysning var hen i vejret.

Jeg følte mig grebet af den opsigts, som på andre steder så almindelige begivenhed havde vakt, ikke alene i familien, men hos alle, og ville gerne gøre, hvad jeg formåede for at dække skandalen. Jeg forklarede da, at det bedste, de kunne gøre, var at løse et kongebrev, at et sådant kunne udfærdiges af amtmanden i Thisted, når en pålidelig mand sendtes derover med en forklaring om sagen, som jeg skulle give, og med begæring derom. Men det kostede 16 Rd. 4 Mk. 8 Sk. Når et kongebrev var erholdt, var jeg villig til at vie parret, hvor sent det end blev ud på aftenen. Sognefogeden modtog forslaget med glæde, og alt blev bragt i orden, så vi ud på eftermiddagen fik kongebrevet. Jeg videde da parret mellem kl. 10 og 11 aften. Bruden naturligvis liggende i sengen.

Det var til stor beroligelse og trøst for familien. Hvor meget uro og travlhed end begivenheden havde forårsaget i det ellers så stille og rolige hjem, forsømt man dog ej gammel brugelig skik ved bryllupper. Der blev både bagt brød og brygget øl, men at ingen af delene var sket til fuldkommenhed, måtte jeg erkende, thi hvor lidt jeg end nød deraf, havde jeg dog den næste dag en rædsom hovedpine.

Da barnets fødsel indførtes i kirkebogen, betegnede jeg det ikke i anmærkningsrubrikken som uægte født, men skrev, at det var født på forældrenes bryllupsdag. Ved konens indledning i kirken benyttede jeg lejligheden til at give hende adskillige alvorlige formaninger.

Det vil ikke forundre, at en uægte fødsel under de omstændigheder kunne vække så stor forbavselse, når jeg bemærker, at jeg antager, at af alle børn i pastoratet, som ved den tid havde nået konfirmationsalderen, var kun et eneste uægte født.

Da jeg kom til Vester Jølby, var der slet ingen have ved præstegården. Pastor Iversen (1823–26), som var søn af en forstmand og havde været hovmester på gamle Køgegaard, hvor der er en meget smuk have, og som havde megen interesse for havevæsenet, havde taget sig meget af præstegårdshaven. Han havde rejst et dige om den, anlagt den til både urte-, frugt- og blomsterhave. Beboerne havde meget at fortælle om dens beplantning med frugtbuske og blomstrende buske med meget lave frugttræer og især med blomster.

Men pastor Danæus forstyrrede denne skønne fortjenstlige begyndelse. Byens folk kunne aldrig glemme, at da han kom til præstegården, havde hans første ordre været, at karlen straks skulle gå ned i haven og rykke alle buske og træer op, slå blomsterne af med le og derefter pløje det hele og så vikkehavre deri. »Skønt det var silde på året, kunne det dog være, at der kunne gro nogen vikkehavre«.

Således var haven ved min ankomst aldeles ukendelig, og hegnet om den meget simpelt. – Det første år kunne jeg ikke gøre andet end inddele den, som jeg ønskede, til urtehave og blomsterhave, gøde den jord, jeg først ville benytte, grave den iøvrigt udmærkede jord meget dybt og derpå så urtesager.

På to bede, som jeg det følgende år ville lave om til aspargesbede, og som derfor blev rigeligt gødede og meget omhyggeligt behandlet, prøvede jeg at plante blomkål og andre kålplanter. Jor-

den, som ej var vant til urter, var meget »kær af dem«, som bønderne sagde, og der var iblandt blomkålene nogle stykker, der var så store og faste, at de udfyldte en dyb tallerken. Der havde langs med diget omkring haven været en række af Morslands frodigste træ, hylden, og en del vantrevne asketræer. Men disse var for det meste ødelagte. Kun en temmelig bred række hyld mod syd og et eneste temmelig anseligt asketræ ved det modsatte nordlige dige var sparet. Gennem hylderækken indrettede jeg en gang, hvor man kunne gå i skygge, og asketræet gjorde jeg meget stads af. Det var ved et rent tilfælde blevet reddet fra øksen, som pastor Danæus havde fordømt det til at falde for. Desto mere pris satte jeg på det. Jeg byggede en græsbænk rundt om det med en høj ryg, der aldeles dækkede for nordvinden, og fik her en hyggelig plads.

Når hyldetræet får lov til at skotte sig selv og gro ugenert, da er det i sin overordentlig rige blomstringstid et meget skønt træ. Næste år, 1836, begyndte jeg så tidligt som muligt at lade opføre et svært, bredt og 4 alen højt jorddige, dækket tæt og tykt med græstørv, uden om haven. Jeg indså, at det uden et sådant dige ikke kunne nytte at plante buske eller frugttræer.

Til at opføre dette havde jeg en mand med et meget besynderligt navn, han hed Jeppe Ildfat, var ualmindelig dygtig til det arbejde, Før han blev færdig med diget, kom der brev om, at jeg var kaldet til Vollelev og Gjørslev den 26. april. Da jeg kom ud i haven for som sædvanlig at se på hans arbejde, blev jeg meget forundret over at se, at han havde samlet sit værktøj sammen og kom hen til mig for at takke af. »Jeg kan da begribe, at præsten ikke vil lade det kostbare arbejde fuldføre, nu da De skal rejse herfra«. »Jo«, sagde jeg, »nu kan du være vis på, at det skal fuldføres. Det er ikke sikkert, at en anden vil lade det gøre færdigt«. Og diget kom til at stå fuldt færdigt, solidt og smukt.

Når jeg nu, som jeg så ofte gjorde, gik og arbejdede i haven, enten jeg gravede, rev, eller hvad

Da barnets fødsel indførtes i kirkebogen, betegnede jeg det ikke som uægte, men født på forældrenes bryllupsdag

jeg foretog mig, og bønderne kom ud og så til mig, sagde de altid: »Nå, fa'er er nok ude at pøde i dag«. At pøde var en almindelig benævnelse på havearbejde.

Den 9. august 1835 var en sørgelig dag for Mors. Om natten udbrød der en frygtelig storm vestnord-vest, som forstærkedes op på formiddagen, varede dagen igennem og ødelagde al den skønne velsignelse på jorden, som året lovede. Vi fik meget sent forår i 1835. Den 19. april, påskedag, havde vi så meget sne, at jeg måtte have snekastere med på vejen til kirken, som flere steder måtte kaste mig igennem. I begyndelsen af stormvejret frygtede vi for taget på husene. Dette var flere steder temmelig svag, især på laden, som var puklet og derfor havde fået navnet »Elefanten«. Op ad dagen fik stormen fat i puklen og rev på en gang 9 fag tag af, så

lægter og spær stod nøgne. For at beskytte de tage, mod hvilke stormen stod på, navnlig østhuset, der havde et skrøbeligt tag, blev der straks brækket et ikke så lille hul på den modsatte side, for at stormen kunne få luft derigennem, og denne forholdsregel bevarede det for videre ødelæggelse.

Da forårssæden var sået silde, var høsten også sent på færde. – Kun en enkelt mand i Vester Jølby havde mejet noget seksradet byg, og på øens vis sat negene op i 3 kærver. Hos andre ventedes høsten af seksradet byg og ærter snart at kunne begynde, men havren stod hos mig så vel som hos andre ganske grøn. Vi håbede derfor, at sæden skulle stå sig nogenlunde godt, når stormen ej skulle vare for længe, men dette håb skuffedes. Stormen vedblev, ja, tiltog i styrke. Byggen afpiskedes da snart og nedsløges aldeles til jor-

den. Ærterne rykkedes op, rullede sammen og førtes for en del langt bort fra deres oprindelige sted. Den stærke grønne havre modstod længst, men snart blev også den afpisket og slået ned. Alle marker så ud, som om der var redet regimenter af ryttere i fuld fart hen over dem. Hørren, som lå på bredderne, samlede sammen i store bunker og førtes højt op i luften og langt bort, til den dalede ned i fjorden eller nåede jorden langt borte på fremmed grund. Den voldsomme storm piskede fjordens vande således, at de sprøjtede som fin regn og blandede sig med luften og udgødes som saltlag, der siden mærkedes på halm og sæd, uden at der dog viste sig nogen skadelig følge deraf.

Min tvillingbroder havde været på besøg hos os nogle dage, og hjertelig glædet sig over vor lykke i vort hjem og havde navnlig fry-

det sig over at se vor skønne sæd. Han gik nu sammen med mig ud på marken for at se den ødelæggelsens vederstyggelighed, som denne sørgelige dag førte over øen og over os. Ødelæggelsen viste sig meget stor og omfattende. For at give et begreb om skaden på den vigtigste sæd, byg, skal jeg kun nævne, at jeg kun høstede 29 tdr. 6 skp. i stedet for, at jeg kunne have ventet mindst 150 tdr.

Den 12. søndag efter Trinitatis holdt jeg dette år høstprædiken over evangeliets beretning om herren, der helbreder den døvstumme. Kirken var fuld af mennesker. Jeg mindede om, at ligesom der siges om herren, da han hjalp den døvstumme, at han så op til himmelen og sukkede, således skulle vi også i vor sorg skue til himmelen, som det sted, hvorfra trøst og hjælp skulle komme. Jeg tror, at da jeg sagde, at vor velsignede ø, som plejer at være et rigt forråds-kammer for andre egne, i dette år næppe ville have nok til sig selv, så var der ikke et øje tørt i hele kirken.

Der gik på Mors et stygt ord om Vester Jølby, som jeg ofte hørte: »At den, der kunne gå uskadt gennem Vester Jølby, kunne gå ubrændt gennem Helvedet«. Dersom det onde ord nogen sinde skulle have været sandt, så måtte det være i meget gamle dage, thi nu var der intet tegn på sådan slethed. Efterslægten måtte i så fald være meget forskellig fra forfædrene. Jeg omgikkes disse folk meget og med stor interesse og glæde, og jeg giver dem af mit fulde hjerte det vidnesbyrd, at det var retskafne og brave mennesker med kærlighed til konge og fædreland, med respekt for lov og øvrighed, med ærefrygt for Guds ord, med kærlighed til kirken og dens goder, med venlig hengivenhed for kirkens tjener. At tilstanden der, med hensyn til kirkevæsenet, nu er ganske forandret, har bedrøvet mig meget, og jeg kan kun forklare mig dette som følge af misforstået grundtvigianisme, af den uheldige indretning af højskoler, der på måder er veget bort fra noget tilsigtet. Og endelig af politikken, som har indbildt bon-

destanden, at den skal regere og dominere i alt.

Det er i dens ånd, at en bonde af Øster Jølby frimenighed engang sagde til en præst, som vel var grundtvigianer, men med besindighed: »De ved nok, at præsten er menighedens tjener«, hvortil præsten svarede: »Nej! Det ved jeg ikke. Jeg ved, at præsten er Vor Herres tjener!«

Fremdeles har jeg kendt de folk på Mors, jeg færdes iblandt, som særdeles gode og velgørende mod fattige og trængende. Jeg har allerede omtalt, at disse egenskaber lod dem tage mere hensyn til betlere og tiggere, end de burde. I al deres handel med hverandre har jeg kendt dem som snilde, kløgtige, agtpågivende på eget bedste, kendt som gemytlige, jævne og behagelige i omgang og samtale.

Dette viste sig ofte på en morsom måde, som f. eks. når jeg bød en mand en pibe tobak, og han tilfældigvis ikke havde pibe med. Da var svaret ofte: »Tak! Jeg stopper og tænder på engang.«

Han stoppede så med tobakken i munden. Ligeledes når en omtalt person der drev flere beskæftigelser og handler uden fordel. »Det bliver ikke til noget med ham. Hvad han vinder på synåle, det sætter han til på knappenåle.«

Denne gemytlighed viste sig også på forskellig vis hos tjenestefolkene, dog altid på en beskeden og godmodig måde. Når der var opskåret, mødte mejerne uden for dagligstuevinduerne og bad om at måtte tale med madammen. De fortalte hende da, at de var færdige med at meje sæden, og spurgte om hun ville have kålen i haven slået af. Hun måtte da bede for den og købe den fri for en skænk brændevin.

Når det sidste læs førtes hjem til gården, skete det med sang og klang. Alle folkene sad på læsset. Dette kaldtes derfor »a Kvaedlaes«. Her gjaldt det om at få præsten i tale. Tærskemanden, som tillige var høstmand, spurgte nu, om husbond ville købe dette sidste læs af sæden. Jeg svarede dertil, at det ville jeg nok, når de ikke var urimelige med prisen. Da jeg jo havde fået alt det øvrige, var det jo bedst, jeg fik det med. Vi

handlede om brændevin til høstgildet, og vi blev enige derom efter megen akkorderen.

Folkene fortalte med stor morskab, hvorledes pastor Danæus engang havde narret dem, for han var »nøj Krum øjn«. Han tilbød nemlig et rigeligt antal potter brændevin. Og folkene mente, at de havde gjort en god handel. Men da høstgildet kom målte han brændevinen ud med en lille trebenet flødepotte. – »Potter er Potter«, sagde han, og dertil var intet at gøre. En handel er en handel efter jydsk begreb, man skulle passe bedre på.

Med hensyn til sædeligheden må jeg bringe i erindring, hvad jeg fortalte om den overraskende fødsel af et barn før ægteskabet, der fandt sted i en brav og anset bondefamilie, og jeg mener, at den forfærdelse, som begivenheden vakte, og den umage og bekostning, som familien anvendte for dog nogenlunde at dække skandalen, er et talende bevis for, hvor sjældent en uægte fødsel var. Jeg mindes, at jeg kun har konfirmeret en uægte født pige, ellers tror jeg ikke, der blev født noget uægte barn i lange tider, og der var slet ingen uægte børn på fattigvæsenet til underhold og opdragelse.

Jeg har aldrig set et drukkent menneske på Mors. Der blev budt brændevin til dem, der kom for at afgøre noget, men det ansås vist ikke pænt og passende at drikke ud. Når man bød flere gange på en gang, skænkedes der i samme glas fra den ene til den anden, og det endte med, at glasset var halvt fuldt. Kun i høsten brugtes brændevin til daglig. Tidligere havde mange af bønderne – og ikke få udenfor bondestanden – brændt brændevin, men det er nu aldeles ophørt på Mors.

Derimod brugtes det almindeligt i Salling, og der smugledes en del ind fra Salling om sommeren. Det var en skrækkelig drikk, uklar og af doven smag, så den kunne ikke friste nogen, der var bedrevant. Tidligere var der flere uden for bondestanden, som til eget brug brændte fortræffelig brændevin, og endog rensede det til akvavit. Der fortaltes herom en ganske pudsigt historie fra Vester Jølby

præstegård. Pastor Schors (1804–23) hustru var ualmindelig dygtig i denne retning. Engang da der ved en festlig lejlighed i præstegården var en del af egnens honoratiores til stede, deriblandt by- og herredsfogeden, og denne ved frokostbordet nød en dram akvavit, smagte den ham så godt, at han bad om en til. Præsten kunne nu ikke lade denne lejlighed til at forkynde sin hustrus dygtighed gå ubenyttet hen, men sagde: »Vi svider den min Sæl selv«. Hans nabo på den anden side tyssede på ham, og herredsfogeden lod som om han intet lovstridigt havde bemærket.

Tjenestefolkene, både karle og piger, var meget flinke, dygtige og raske til deres arbejde, flittige og udholdende. De forlod ikke et arbejde i høsten om aftenen, før de havde nået en passende ende derpå. Der blev sovet til middag en god stund af alle på øen, de ældre mænd gik i seng og trak dynen over hovedet. Hos flere af bønderne havde de den besynderlige skik at spise en portion mælk og brød, når de stod op fra middagsluren. I præstegården brugtes det ikke. Jeg sov ikke til middag, jeg har først begyndt dermed ganske nær ved mit 82. år. Når jeg så folkene komme ud til deres arbejde efter deres middagssøvn, sagde jeg at jeg som den eneste vågne på hele øen havde gået og passet på dem.

Karlene førte en udmærket le og tog store skår, de slog al strå sæd imod, og en pige måtte da nege op og binde efter hver mand. Det var et meget strengt arbejde, men de havde stor færdighed heri, brugte deres rive meget snildt til at samle sæden og bandt den godt fast. Denne høstgerning kunne de sjællandske piger ikke udføre, de er ikke kendt dermed. Jeg talte engang med forpagter Fiehm på Juellund om, at han skulle prøve at få nogle høstpiger til at forsøge det. De spurgte ham, hvem der havde bildt ham ind, at det kunne gå, og mente, at det var ganske umuligt. Jeg vidste, at der var en jydsk undermejerske på gården, og da jeg snart efter talte med hende i forpagterens nærværelse, spurgte

jeg hende, om hun kunne nege op og binde alene efter en mejer, og hun erklærede, at forpagteren måtte udvælge, hvilken af mejerne han ville, – hun skulle følge ham. Jeg antager, at hun har måttet vise sin dygtighed, og at de sjællandske piger med forundring om ikke med beundring har været vidne hertil. Pigerne på Mors er særdeles flinke, og jeg har fortalt denne historie til deres berømmelse. Men der fordres også strengt arbejde af dem. Således må de bryde møj i møddingen, medens karlene spreder det på agrene. Hos os på Sjælland er det omvendt. Det var rigtignok ikke med de store træmøjgrebe, som her benyttes, de brugte jerngrebe på Mors, men disse var tunge og besværlige nok. Jeg kunne ikke lade være med at lade mandfolkene på Mors høre, at de ville være dårlig stil-

let, arbejdsmæssigt set, hvis ikke de havde deres fruentimmer.

Jeg kan ikke slutte mine erindringer fra Mors uden at tilføje, at min hustru og jeg regner de to år, vi tilbragte der, blandt de lykkeligste i vort liv. Jeg begyndte der min gejstlige virksomhed med stor lyst og iver, opmuntredes af en såre flittig kirkegang og en inderlig tilslutning fra menighedens side. Jeg begyndte der som ejer af jord og have og omfattede begge dele, især den sidste med megen interesse. Vi stod i det bedste forhold til alle i menigheden og modtog mange beviser på deres kærlighed og hengivenhed. I pekuniær henseende var det ingen heldig tid for os. Stormåret bragte mig stort tab både på avl og tiende, men disse uheld formåede ikke at formørke vore lyse og venlige erindringer om Mors.

Morslands historiske Museum 1901-1976

Af Per Noe

Man kan vist roligt påstå, at alle mennesker til alle tider har samlet ting sammen, enten fordi de var mærkelige af form eller smukke i farverne. For nogle få ud af de mange blev denne lyst skæbnesvanger – de blev samlere.

Det, de samlede, var ikke blot genstande, men også viden om genstandene, – og dermed opstod behovet for at udbygge samlingen i et forsøg på at skabe et hele.

I løbet af 1500 årene blev samleriet den store dille i Europa – intet hof med respekt for sig selv manglede en »kunst- og naturaliesamling«. Danmark nåede bølgen også, og den første virkelige stor-samling vi kender, var læge og professor Ole Worms »Museum

Wormanium«, som nogle få år efter hans død i 1654 indgik i Kong Frederik den Tredies »Kunstskammer«. Dette kongelige kunstskammer, der eksisterede frem til 1866, kunne fremvise de mest forskelligartede rariteter så som elephantrumper og haneæg.

Den 22. maj 1807 nedsatte den danske stat en »oldsagskommission, hvis opgave det var at styre et nyoprettet museum – National-Museet«. Fædrene til dette museum var biskop Frederik Münter og bibliotekar Rasmus Nyerup, som allerede i 1805 begyndte at agitere for oprettelsen af og indsamling af genstande til dette museum, selv om de vistnok anså sagen for temmelig håbløs.

Herregården Dueholm før 1897. Bag laden ses hovedbygningen og taget af sidefløjen. Rester af bygningerne til venstre i billedet rummes i dag i Dueholm Mejeri.

»Hvor overrasket måtte jeg altså blive« – skrev Rasmus Nyerup »da det viste sig, at jeg havde berørt en streng, som gav genlyd i alle Dannemænds hjerter«. Man begyndte nemlig at tilsende ham oldsager; de første kom i oktober 1806 fra Provst Schcade på Mors. Efterhånden som museet kom godt i gænge under dygtige mænds ledelse, blev der foretaget udgravninger og indsamlinger over hele landet. Dette arbejde skabte en vældig følelse for Danmarks historie og forhistorie, men samtidig opstod der rundt om i landet ønske om lokale museer. Museer, der for så vidt skulle være mini-Nationalmuseer. Tanken mødte i begyndelsen ret stærk modstand fra Nationalmuseets side, blandt andet fordi man frygtede at arbejdet på de små museer skulle blive uden videnskabelig betydning og dybde; men den virkelige årsag var nok frygten for en ikke ubetydelig konkurrence fra de små provinsmuseer.

Midt i denne periode omkring 1900 opstod der også på Mors ønsket om at danne et lokalt museum i Nykøbing Mors. For det første lå det i tiden og for det andet kunne man på Mors pege på en lang række betydningsfulde lokale privatsamlinger, som man måtte forvente med tiden ville kunne indlemmes i et lokalt museum. En

af disse samlinger, nemlig Jens Chr. Horsagers fra Ø. Assels, var forøvrigt allerede testamenteret Nykøbing købstad, og dette forhold blev den vigtigste løftestang i det videre arbejde med dannelse af øens museum.

Af korrespondance i museets arkiv fremgår det, at konsul A. H. Schade, Nykøbing Mors allerede i 1898 har haft forbindelse til Vensyssels Historiske Museum, og i efteråret 1900 er der en livlig brevveksling mellem borgmester C. B. V. Hansen og konsul Schade, begge Nykøbing Mors, og landstingsmand Søren Olesen, Galtrup, med henholdsvis Herning museum og Vensyssels Historiske Museum i Hjørring om, hvordan et museum skabes, forslag til love og til hvor et museum med største rimelighed kan placeres. Til den ende foreslås bl. a. Ting- og arresthuset samt Teknisk Skole.

Henimod midten af januar 1901 var forarbejdet omkring dannelsen af et museum på Mors så vidt fremme, at der kunne indkaldes til et offentligt møde, der blev afholdt den 26. januar 1901 på Teknisk Skole i Nykøbing Mors. Museets protokol, eller rettere »Morslands Historiske Samfunds« protokol beretter:

Efter indbydelse af en del Mænd fra By og Land, afholdtes d. 26.

Januar 1901, i den Tekniske Skole i Nykøbing et offentligt Møde angående Dannelsen af et Selskab, hvis Formaal skulde være, at virke for Bevarelsen af vort Fædrelands, særlig Morslands, Fortidsminder, hvilket Formaal navnlig skulde søges naaet ved Dannelsen af et Museum i Nykjøbing. Landstingsmand Søren Olesen fra Galtrup holdt et indledende Foredrag, hvori han forklarede Oldsagernes Fremkomst, deres sandsynlige Benyttelse i Oldtiden, og foreviste en del saadanne Gjenstande, som han havde medbragt i dette Øiemaal. – Derpaa valgtes Kancelliraad H. Nielsen til Ordstyrer, og efter en Del Forhandlinger vedtoges Dannelsen af en saadan Forening, der skulde hedde »Morslands Historiske Samfund«. Derefter vedtoges Foreningen Love, ligesom der valgtes en Bestyrelse, der kom til at bestaa af 20 Medlemmer, 5 fra Byen og 15 fra Landet.

Nykjøbing, d. 26. Januar 1901.
J. Østergaard.

Museets første Bestyrelse kom til at bestaa af følgende:

1. Borgmester C. B. V. Hansen, Formand.
2. Apoteker Teilmann Friis, Forretningsudvalg.
3. Pastor Jansen i Tødsø, Forretningsudvalg.
4. Uhrmager Østergaard, Forretningsudvalg.
5. Bankdirektør Schade.
6. Kommissionær H. C. Petersen (Høvring).
7. Folketingsmand N. Markvorsen i Lødderup.
8. Gaardeier Jens Kjær, Halvkjærsgaard i Dragstrup.
9. Landthingsmand S. Olesen i Galtrup.
10. Godsejer Mansa til Sø.
11. Gaardeier J. C. Horsager i Ø. Assels.
12. Dyrslæge Jensen i Vils.
13. Gaardeier P. Chr. Nygaard i Ljørslev.
14. Lærer Vestergaard i Outrup.
15. Fabrikant Andr. Vestergaard i Frøslev.
16. Proprietair Chr. Mehl til Eistrup.
17. Lærer Worm i Sundby.
18. Lærer Jensen i Sdr. Draaby.

19. Handelsbetjent Johan Johnsen
i Nykøbing.

20. Gaardeier Chr. Lynggaard
i Bjergby.

Uhrmager J. Østergaard, Nykøbing Mors, der blev indvalgt i Museets Bestyrelse og Forretningsudvalg, var samtidig en eminent Lokalhistoriker. Han fortæller om den store Dag med Udgangspunkt i Morsø Avis' Referat krydret med egne Iagttagelse følgende:

*Mødet i Tekniske Skole
den 26. Januar*

Borgmester Hansen udtalte: Tanken om Oprettelse af en Samling af Oldtidsminder her paa Øen kom frem hos mig, da Gaardeier Jens Chr. Horsager i Ø. Assels bestemte, at hans smukke Samling efter hans Død skulde tilfalde Nykøbing, og da Landstingsmand Søren Olesen i Galtrup slog til Lyd for sagen.

Sidste Efteraar holdtes der et snævrere Møde, og man blev da enige om at danne en Samling her i Byen, som man har det i de fleste andre Byer. Man indvender, at det er for sent at begynde herpaa, men bedre sent end aldrig. – Nu gaar det ene smukke Stykke bort herfra efter det andet, og man kan i de tyske Museer træffe Ting, som ere funden her. Vi have tænkt os foreløbig at faa Husly i Tekniske Skole, senere maaske i det nye Thing- og Arresthus, som vel en Gang maa komme, og maaske en Gang med Tiden i en særlig Museumsbygning.

Tingene have vi tænkt os at faa ind, dels ved Medlemsbidrag og dels ved Tilskud fra Kommunerne, da Samlingen skal tilhøre hele Øen. – En Del Gjenstande tør man vente at faa ind som Gaver, og vi har tænkt os en Bestyrelse saa stor, at den har et Medlem i hver Kommune.

Kancellieraad H. Nielsen valgtes til Ordstyrer. Landstingsmand Søren Olesen holdt derefter et Foredrag om den saakaldte Stenalder. Vi har vort Kundskab til den fra Kjøkkenmøddingerne, hvor man finder Redskaber, Vaaben o.s.v. En af de største er fra Løgstør-Egnen og indeholdt 5000 Styk Oldsager. De første Folk her i Landet har levet af Snegle,

Hovedbygningen på Dueholm Kloster i begyndelsen af 1900 – få år før Morslands Historiske Museum overtog bygningen.

Østers og lignende Dyr, hvis Skal-ler man finder i Kjøkkenmøddingerne, og deres Redskaber har været tildannede Sten. Senere ser man at Redskaberne forbedres, og det er disse, man bør opbevare, thi kun af dem kan man faa noget Begreb om, hvorledes disse Uhrtsfolk har levet. – Senere kommer Metallerne og mere fuldkomne Redskaber, hvilket viser et nyt Udviklingstrin.

Taleren fremviste derefter en Mængde interessante Stenvaaben og forklarede, hvordan de være lavede og hvad de havde været brugt til. – De ere hugne ud af Flint. Hullerne i Stenøyerne lavedes med en Pind, som der lagdes skarp fugtig Sand under og derefter sattes i en rotterende Bevægelse som et Boer, en Fremgangsmaade, der slet ikke er saa langsom. – Som de mest sjældne Stenting nævnede Taleren Stendolken, der kunde være 200, ja, 500 Kr. værd. Harpunspidserne, en Slags Spydsoeder med Takker i Kanten kan koste 100 Kr. – Ja, der er Ting, som er mere værd end deres Vægt i Guld, naar man gaar til Museet i Kjøbenhavn med det.

Borgmester Hansen foreslog at danne en Forening »Morslands Historiske Samfund«, med det Maal for Øie at have en saadan Samling her i Byen. Taleren oplæste et Forslag til Love, ifølge hvilke Museet skulde betragtes som tilhørende hele Mors. Det

skulde ledes af en Bestyrelse paa 20 Medlemmer, 3 her i Byen og 1 for hver Kommune her paa Øen og 3 valgte ved frit Valg. Medlemsbidraget skulde være mindst 1 Kr. aarligt. Disse Love vedtoges med en enkelt Ændring.

Denne Ændring bestod i, at Bestyrelsen skulde bestaa af 5 Medlemmer fra Byen og 15 fra Landet.

Mødet sluttede dermed, at Konsul Schade paa det varmeste anbefalede den nydannede Forening til »Morsingboernes Bevaagenhed«.

Ikke alle syntes, at dannelsen af et museum på Mors var en god idé. Naturligt nok opfordrede man ejeren af øens største privatsamling, hofjægermester Steensen-Leth, Højriis, til at indtræde som medlem i museumsbestyrelsen. I midten af marts 1901 indløb svaret fra Højriis: »Modtagen meget ærede Meddelelse angaaende et Museum i Nykøbing samt at jeg er bleven valgt til Medlem af Samfundets bestyrelse: Tillader jeg mig herved at meddele: At jeg ei kan modtage denne mig tiltænkte ærefulde Stilling, da jeg fuldstændig mangler Troen paa, at Foretagendet kan realiseres til noget virkeligt!«

Heldigvis blev museet og Steensen-Leth i løbet af en kortere år-række bedre venner, og i 1917 blev Højriis-samlingen på lidt over 1000 genstande skænket til museet.

Tilbage til 1901 – museet var stiftet, men det havde ingen penge, intet lokale og i virkeligheden ikke en stump til at anbringe i et museum. – Der blev derfor meget hurtigt udover bestyrelsen valgt en række sognerepræsentanter til efter evne at arbejde for Samfundet i hver deres egn. De første sognerepræsentanter var følgende:

1. Kancellieraad H. Nielsen, Nykøbing.
2. Murermester Nielsen, Nykøbing.
3. Tobaksforh. Frederik Hansen, Nykøbing.
4. Lærer Kjølstrup i Eierslev.
5. Lærer Saaby i Karby.
6. Gaardeier J. Larsen Søndergaard, Øster Hunderup.
7. Gaardeier Poul Hansen, Skallerup.
8. Gaardeier Lars Larsen i Bovbjerg i Faarstof.
9. Gaardeier Lars Mehlsen i Flade.
10. Uddeler Hans Jensen i Øster Jølby.
11. Lærer Lauritsen Agger.
12. Husmand Mikkel Maigaard i Tæbring.
13. Priprietær Chr. Serup jun., Storupgaard.

Nykjøbing, d. 31. marts 1902.

J. Østergaard.

Udover hvad der så småt begyndte at indkomme som gaver, modtog museet i sommeren 1902 gdr. J. Chr. Horsagers samling. Samtidig blev lokalemanglen løst ved, at museet overtog et par gode rum på Tekniske Skole. Den økonomiske side af sagen blev i de første år båret af medlemmernes bidrag – der blev ydet efter eget ønske, dog mindst 1 kr. Fra 1909 blev staten, amtet og kommunerne på Mors museets vigtigste økonomiske støtter. Udover denne væsentlige ændring af byrdefordelingen blev 1908 og 1909 også på anden måde milepæle i museets historie. Teknisk Skole, hvor museet havde til huse, fik selv brug for lokalerne og opsigde museet til bortflytning med udgangen af 1908. Året før var de sidste rester af herregården Dueholm blevet opkøbt af et byggekonsortium, og hovedbygningen var dømt til nedrivning for

at gøre det muligt at føre Dueholmgade igennem til Grønnegade.

Selv om museet ikke rådede over det nødvendige beløb til køb af hovedbygningen, var dog intet mere naturligt for museets bestyrelse end at indlede forhandlinger med konsortiet. Heldigvis bestod det af lokale mænd, og ejendommen blev tilbudt museet til en yderst favorabel pris, 12.000 kr.

Nu var det altså op til museets bestyrelse at fremskaffe dette beløb. Der blev indsendt motiveret andragende til Nykøbing Mors byråd og til staten om hver at yde halvdelen af beløbet. Byrådet gav straks tilsagn om sin del af beløbet, men kampen i Folketinget blev hård og kun vundet ved en energisk indsats fra en række gode mænd med øens egen folketingsmand, N. Markvorsen, Lønderup, i spidsen.

Den 3. maj 1909 blev statens tilskud, kr. 6.000, anvist til udbetaling »ved Toldkassen i Nykøbing paa Mors mod Deres Kvittering«. Kampen om Dueholm var slut. To dage efter blev købet endeligt afsluttet, og om efteråret rykkede museet ind i de nye, værdige omgivelser.

Museets 10 års dag i 1911 benyttede urmager J. Østergaard til følgende tilbageblik:

»Det er i disse Dage 10 Aar siden, at »Morslands Historiske Samfund« blev stiftet. Det var d. 26. Januar 1901, at der, efter Indbydelse af en Del Mænd fra By og Land med daværende Borgmester i Spidsen, blev afholdt et Møde i Tekniske Skole angaaende Dannelsen af et Selskab, hvis Formaal skulde være at virke for Bevarelsen af vort Fædrelands, særlig Morslands, Fortidsminder, hvilket Formaal navnlig skulde søges naaet ved Dannelsen af et Museum i Nykjøbing. – Foreningen blev dannet og Bestyrelsen blev valgt med Borgmester Hansen som Formand. Men man stod jo paa aldeles bar Bund. Intet Lokale, ingen Penge og ikke en Stump til at anbringe i et Museum. Det var derfor en stor Hjælp, at Tekniske Skoles Bestyrelse overlod os Skolens store Sal og et Lokale paa Loftet ovenover Skolen til gratis Afbenyttelse. Det vilde have været

umuligt at faa et passende Lokale andetsteds, og desuden havde vi jo slet ikke Raad til at betale, hvad et saadant Lokale vilde koste.

I 8 Aar var Museet til Huse i Tekniske Skole, men efterhaanden var Pladsen jo blevet for trang, og da saa Skolen paa Grund af voksende elevantal selv fik brug for Lokalerne, saa blev det nødvendigt at flytte, men hvor skulde vi flytte hen?

Der fandtes ikke brugeligt Lokale i Byen, som kunde faas, og desuden havde vi jo heller ikke Raad til at betale den Leie, som vilde fordres for saadant Lokale. Det saa næsten ud til, at vi skulde blive nødt til at pakke Sagerne sammen og anbringe dem paa et Loft et eller andet Sted.

Da henledtes vor Opmærksomhed paa Dueholm. Vi havde jo nok af og til talt om, at naar vi kunde købe eller leie Dueholm, saa vare vi godt hjulpet, men vi havde jo hver Gang maattet slaa Tanken bort, thi vi saa jo ingen Udvei til at skaffe de 12.000 Kr., som Eiendommen skulde koste. I vor Nød henvendte vi os saa til Byraadet med en Bøn om hjælp, og Byraadet stillede sig i høi Grad velvillige over for os, langt mere end vi havde turdet haabe, idet det tilbød at vilde garantere for et Beløb af 6.000 Kr. under Forudsætning af, at Landkommunerne paa Mors betalte en passende Del af Summen, og at Staten gav os de andre 6.000 Kr. Det var jo et godt Tilbud, og vi begyndte nu at nære Haab om, at det vilde lykkes os at komme i Besiddelse af Dueholm til Museum. Der blev saa sendt et Andragende til Kulturministeriet (Enevold Sørensen) om at der på Tillægsbevillingen til Finansloven maatte komme et Forslag om at bevilge 6.000 Kr. til Kjøb af Dueholm. Ansøgningen kom imidlertid for sent, men det blev os betydet, at naar vi næste Aar vilde indsende Ansøgning i rette Tid, saa vilde det maaske kunde lade sig gjøre. Vi skulde altsaa vente et Aar til, inden vi kom til et Resultat, og Konsortiet, der eiede Dueholm, og som hele Tiden havde stillet sig meget imødekommende over for os, gik ind

paa, at vi maatte have Eiendommen paa Haanden indtil næste Aars Finanslov var vedtagen, ligesom Tekniske Skoles Bestyrelse velvillig gav os Tilladelse til at benytte Skolens Lokaler saa længe. Nu gjaldt det altsaa om at virke for Sagen blandt de Autoriteter, som vilde faa Indflydelse paa dens Udfald. Først henvendte vi os til Formanden for »Foreningen for gamle Bygningers Bevaring«, Professor Storch, som efter nogen brevveksling sendte en Arkitekt her op for at undersøge Bygningen, hvorefter han lovede os sin Støtte, ligesom han ogsaa gentagne Gange talte med Kulturministeriet derom og anbefalede at give os Bevillingen. Endvidere skete der Henvendelse til Nationalmuseets Direktører, Sophus Møller og Møllerup, samt til Finansudvalget Formand, Jensen-Sønderup, og til Kredsens Folkethingsmand, Niels Markvorsen. Til dem alle blev der sendt en udførlig Fremstilling af Forholdene, baade hvad Museet og hvad Dueholm angik, ligesom de blev gjorte opmærksomme paa, at dersom vi ikke blev satte i stand til at købe Dueholm, vilde den gamle, interessante Bygning blive nedrevet for at give Plads til en ny Gade, og Museet vilde komme til at staa uden Lokaler, hvad der jo omtrent var ensbetydende med dets Undergang. Hos alle mødte vi stor Velvilje, og da vi saa, da Tiden kom, sendte en Ansøgning til Ministeren, foranledigede han de ti Direktører samt Professor Storch til at rejse herop og undersøge Forholdene, dels Bygningen og dels Museet, og Undersøgelsen fik et heldigt Udfald idet de alle paa det varmeste anbefalede at give os Bevillingen. Rigsdagen vedtog saa Forslaget, og en skjøn Dag kom saa Meddelelsen fra Ministeriet, at vi kunde hæve de 6.000 Kr. paa Toldboden. Vi overtog saa Eiendommen i Somren 1909. Endskjønt Huset er stærkt og solidt i alle Maader, saa var der jo dog en Del, som skulde repareres og opudses, og vi kostede 700 Kr. paa den, inden vi kunde flytte ind, hvilket skete i Efteraaret 1909. — Da vi den Gang ikke havde Brug for hele det store Hus, saa havde

21. april 1935. Våbenbrødrenes fane overgives i museets varetægt efter at have fulgt Morsøs sidste veteran fra 1864 til gravens. Fanebæreren er slagteriarbejder Gunnar Larsen, Nykøbing. På trappen ses apoteker Olufsen.

vi foreløbig udleiet Halvdelen, men vi begyndte allerede at mangle Plads, og det vil ikke vare længe, inden vi bliver nødt til at tage den anden Halvdel i Brug ogsaa. Havde vi Raad dertil, saa gjorde vi det nu straks, men det kniber jo med Pengene, og vi kunde foreløbig ikke undvære denne Leieindtægt. Vi have nu en forholdsvis betydelig Samling af Jordfund. — Oldsager, næsten udelukkende her fra Mors. Vi have i det sidste halve Aars Tid ved Cand. pharm. Olufsen faaet udarbejdet et Katalog eller Fortegnelse over disse Ting med nøjagtig Beskrivelse af hver enkelt Gjenstand, dens Skikkelse, dens Udseende, Størrelse og saavidt muligt dens Findested, og til Dato findes der saaledes i Museet 988 no. Stensager, 28 no. Bronzesager, 23 no. Lersager, 1 no. Rav, 3 no. Træ og 2 no. Ben, og ad Aare haabe vi at faa en lignende Fortegnelse udarbejdet over Museets øvrige Samlinger, som navnlig bestaar af Bøger og Brugs-gjenstande fra vore Bedsteforældres og Oldeforældres Tid, samt en Del Mønter. Museet har i Løbet af disse 10 Aar modtaget en

stor Mængde Gaver af høist forskellig Værdi. Blandt de større Gaver kan nævnes: Gaardeier i Ø. Assels, Jens Chr. Horsager Samling af Oldsager, Mønter samt Kobber og Messingtøj, som han havde testamenteret til Nykjøbing Kommune, og som ved hans Død blev overgivet til Museet.

Kunstforlægger H. Chr. Houmøller, som har givet hele sit store og kostbare Bibliotek med tilhørende Skabe og en betydelig Samling af Gjenstande, som han paa sine talrige Udenlandsrejser har hjembragt, samt flere andre interessante Ting til Museet, i den Tanke, at det en Gang kan komme til at danne en offentlig Bogsamling, som visse Dage om Ugen gratis kunde være tilgængelig for alle. En stor Del deraf er allerede ankommen og opstillet i Læseværelset, og Resten kommer Tid efter anden. Endvidere har H. Houmøller stiftet et Legat paa 500 Kr. hvoraf Renterne maa anvendes til Vedligeholdelse af ovennævnte Bogsamling.

Morsø Bank og Sparekassen have ogsaa nu i nogle Aar støttet Museet med en lille Pengegave.

Thisted Amtsraad skjænkede os 250 Kr. til Hjælp til Bygningens Reparation. En Del Venner af Museet gav 100 Kr. til Indkjøb af 53 Aargange af Morsø Avis. Ligeledes maa vi med Tak erkjende, at den stedlige Presse altid har vist sig meget velvillig og imødekomende over for os og har støttet os betydelig, dels ved gratis Optagelse af vore Beretninger om Museet og dels paa anden Maade. Og saa have vi jo i Aarenes Løb hævet det vanlige Medlemsbidrag 1 a 2 Kr. af hvert Medlem, det har gennemsnitlig beløbet sig til en 350 Kr. om Aaret, hvoraf den allerstørste Del er indkommen i Byen.

Bestyrelsen har ogsaa Tid efter anden indkjøbt adskillige Ting, som havde Interesse for Museet. Blandt de større Indkjøb kan nævnes Kommissionær H. C. Høvrings og Konsul A. Schades Samlinger af jordfundne Oldsager. Den første kostede 200 Kr. og den sidste 150 Kr. Der findes endnu flere private Samlinger her paa Mors, som Bestyrelsen gjerne vil erhverve til Museet, men Forholdene have endnu ikke tilladt det. Hvad Besøget angaar, saa kunde det jo være bedre, men det er dog tiltaget betydeligt, siden Museet er flyttet til Dueholm, navnlig Søndag Eftermiddag glædes vi ofte af et talrigt Besøg af Byens Borgere. Hvad Landboerne angaar, da er Besøget for daarligt. Museet har aabent hver Torsdag og Søndag, og alle Markedsdagene og Dyrskuedagen 2 Timer hver Eftermiddag for Landboernes Skyld, men Besøget er for ringe.

Det forekommer mig, at Museets Bestyrelse med Tilfredshed kan se tilbage paa disse 10 Aar. Resultatet, der er opnaaet, er langt større, end vi nogen sinde havde turdet haabe paa, og vi har, som ovenfor anført, fra mange Sider mødt stor Imødekommenhed og Velvillie, maatte denne Velvillie fremdeles bevares, saa syntes mig, at Museets Fremtid er sikret.

Nykjøbing, i Januar 1911.

J. Østergaard.

I sit tilbageblik nævner urmager J. Østergaard cand. pharm Regnar Olufsen, vel næppe viden-

de, at det skulle blive denne mand, der ved sin indsats frem til sin død i januar 1945 skulle hæve museet til en sådan standard, at Nationalmuseets ellers »kræsne og krævende« embedsmænd med direktør Sophus Møller i spidsen fremhævede det som det bedst ledede og ordnede provinsmuseum i landet.

Apoteker Olufsen blev indvalgt i museets bestyrelse i 1910, og fra 1925 blev han formand. – Hans vældige indsats, støttet af bestyrelsen og interesserede, faldt på to hovedfronter: en udvidelse af museets samling og en tilbageførelse af museets største klenodie, Dueholm Kloster, til sit oprindelige udseende. Begge dele blev gennemført. Samlingen blev i denne periode udvidet med henved 10.000 numre, og bygningen gennemgik to store restaureringsarbejder. – I 1934 blev vinduerne i bygningens vestlige del ført tilbage til deres oprindelige udseende, og i 1940-41 gennemgik hele bygningen en hovedrestaurering, hvorved hele bygningen fra kælder til loft blev inddraget til udstillingsbrug. Ved apoteker Olufsens død i 1945, skrev hans efterfølger som daglig leder af museet, lærer A. C. Skyum, i forhandlingsprotokollen:

»Før Apoteker Olufsen blev Leder af Museet, var det kun lidt, der skænkedes til Samlingen. Men med Apoteker Olufsens kom der en ny Tid med rig Fremgang. – Olufsen var gennem sit mangeaarige Arbejde i Apoteket blevet kendt med en Mængde af Øens Beboere baade i By og paa Land. De havde lært at sætte Pris paa den taktfulde og venlige Maade, hvorpaa han betjente dem. Og som de i Aarenes Løb lærte at kende ham som Menneske, fik de en stærk Tillid til ham. De var visse paa, at det var værd at støtte det Arbejde, Olufsen som Museumsmand udførte, og derfor gav de gerne, ogsaa værdifulde Ting, som andre ikke kunde have faaet. Derved blev Samlingen righoldig og værdifuld.

Olufsen modtog Gaverne med uskrømt Glæde, og de blev omhyggeligt katalogiseret. Var der skrøbelige ting imellem, blev de præpareret eller restaureret, og

med utrættelig omhu passede han de Ting, der blev Museet betroet.

Apoteker Olufsen var en udpræget Ordensmand, hvad der i høj Grad præger Museet. Han var endvidere en Mand, der rig paa gode Ideer, hvad mange af Museets Rum er et Vidnesbyrd om. – Trods sin høje Alder var Apotekeren lige virksom og blev aldrig træt af at udvikle og forbedre – og dette Arbejde gjaldt i lige saa høj Grad Bygningen som Samlingen«.

På et bestyrelsesmøde den 2. februar 1945 blev der af socialinspektør Jørgensen udtalt mindeord over den afdøde formand, og i hans sted blev hans datter frk. Eva Borch Olufsen indvalgt i bestyrelsen. Som ny formand blev Ejler Cortsen valgt. I april samme år blev cand. mag. Svend Spørring ansat som museets faglige leder med lærer A. C. Skyum som støtte på det historiske område.

Museet manglede stadig plads til udstilling af den hurtigt voksende samling. Naturligt faldt blikket på den tidligere sidefløj, kavalerfløjen, til herregården. Så tidligt som i 1931 indhentede bestyrelsen tilbud på denne ejendom, dog uden at det kom til et endeligt køb. Derimod fik museet til enhver tid første bud ved ejerskifte. Endelig i 1951 blev købet gennemført, og man begyndte straks at indrette huset til henholdsvis beboelse og udstilling. På anden vis kom dette køb også til at betyde meget for museet, idet det var medvirkende til en anerkendelse som centralmuseum fra statens side og dermed øget offentligt tilskud.

Disse væsentlige fremskridt for museet faldt det i guldsmed Cortsens lod at se gennemført inden hans ret pludselige bortgang i 1953. Arven som formand blev værdigt løftet af lærer A. C. Skyum, der igennem en årrække havde været medlem af museets bestyrelse. I otte år bestred han formandsposten, og det blev en periode med stærkt udadventt arbejde både med hensyn til publikum og udgravning.

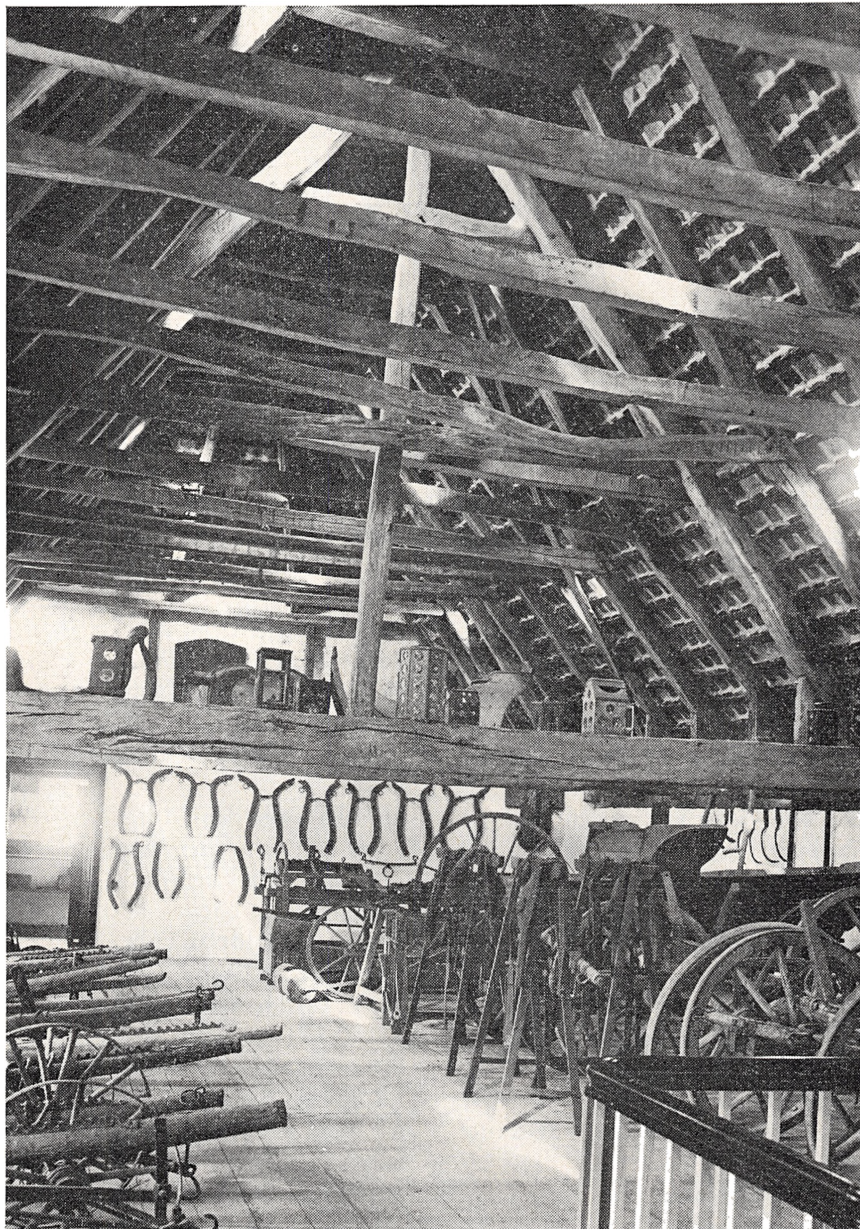
Ved Skyums død i 1961 blev formandsposten overtaget af dommer P. Baark. I 1965 frasagde

dommer Baark sig hvervet, og sparekassedirektør Rober Dam blev valgt som ny formand. Et længe næret ønske blev opfyldt for museet i 1967: med støtte fra Morsø Jernstøberis jubilæumsfond, Morsø Sparekasse og Nykøbing by blev der indlagt varme i museets bygninger. I denne forbindelse skal rådgivende ingeniør H. A. Nielsen ikke glemmes, idet han uden vederlag udførte projekteringen af anlægget.

En februar nat i 1969 blev museet ramt af et alvorligt uheld, idet der i loftsetagen skete en radiatorsprængning, som medførte, at adskillige tons 80° varmt vand fossede ned igennem bygningen. – Bygningsskaderne blev dækket af museets forsikring, men skaderne på de udstillede genstande tilkom det bestyrelsen at søge dækket. – Set i denne belysning er det forståeligt, at museets sagde nej tak til et iøvrigt yderst favorabelt tilbud om køb af lærer Skrivers ejendom umiddelbart vest for hovedbygningen.

Ved sparekassedirektør Dams bratte død i januar 1970 blev direktør Arly Botved Christensen indvalgt i museets bestyrelse som formand. Allerede i 1971 kunne den nuværende bestyrelse se et af museets største ønsker opfyldt – ansættelse af en fast inspektør. I et samarbejde med Thisted museum blev mag. art Jette Kjær ansat på deltidsbasis ved de to museer, men kun et år efter måtte samarbejdet ophøre, idet museet i Thisted fik mulighed for at ansætte den fælles inspektør på fuld tid. Det stod bestyrelsen helt klart, at der på en eller anden måde måtte skaffes en fast daglig leder. Mange muligheder blev drøftet og forkastet, men det lå i luften, at noget måtte der ske. Vendepunktet kom i 1974, da den nys vedtagne museumlov så ud til at skulle blive en realitet. Loven rummede, som det er kendt, alvorlige aspekter for videreførelsen af økonomisk set små museer. Formanden og bestyrelsen førte forhandlinger med Viborg Amtsmuseumsråd og ikke mindst Morsø Kommune, som viste en vældig vilje til at be-

Den nyindrettede loftsetage efter restaureringen i 1940–41.

vare øens museum på et tidssvarende stade, og resultatet blev, at museet pr. 1. april kunne ansætte en fuldtids inspektør.

Når man skal udarbejde et tilbageblik over museets 75-årige historie, er det naturligt nok museets arkiv og ikke mindst dets forhandlingsprotokol, der bliver de kilder, der øses af, og det har været slående for mig, som ikke er indfødt morsingbo, at se den stædighed og offervilje, som hele tiden har været baggrunden for museets eksistens. Fra museets start, hvor det ingen penge havde, ej heller et lokale og forøvrigt ikke en stump at udstille, har det ved morsingboernes kærlighed udviklet sig til *Morsingboernes eget mu-*

seum – lad det blive ved at være det.

Museets nuværende bestyrelse:

Direktør Arly Christensen, Nykøbing Mors, direktør Olaf Hilden, Nykøbing Mors, sparekassedirektør Cai Weile, Nykøbing Mors, Fru Inge Sams, Frøslev, arkitekt Edwin Ravn, Nykøbing Mors, frk. Eva Borch Olufsen, Nykøbing Mors, lærer Poul Thomsen, Ø. Jølby, lærer Jens Molbæk, Rakkeby.

Museets ansatte:

Museumsinspektør Per Noe, Bjergby.
Kustode Jens Chr. Jensen, Nykøbing Mors.

Gravvers fra 1891

I den sidste del af 1800-tallet var det meget almindeligt, at man ved dødsfald fik den lokale lærer til at skrive nogle vers, der som oftest fortalte om den afdødes liv og virke.

I de her gengivne gravvers har forfatteren valgt at fortælle enken, at hun trods sin sorg har meget at være taknemlig for.

For Uger tre tilbage
vi samled' var i dette Hjem.
Det var for at ledsage
et Barn til Gravens Gjem,
- mens Fader og Moder de sørged'!

Det den Gang var at vente,
at ej det længe vared' før
end Døden vilde hente
En til fra denne Dør!
- Nu Moderen ene sørger!

Dog nej! - hun er ej ene:
Der fire Små hos hende stå
med Øjne klare, rene,
og dem hun tænker på,
- for Børn er ej skabt til at sørge!

Hun vil samle dem om sig
her i hendes Hjem
og fortælle dem, til deres Trøst,
at de end har en Fader,
som sørger for dem,
når de bare vil høre Hans Røst!

Hun kan sige dem,
at hun ej selv er forladt,
men hun véd,
hvem der hjælper i Nød!
Hun kan lære dem,
at vi kan eje en Skat,
som slet ikke kan mistes ved Død!

Hun kan sige dem, at
denne Skat er vor Tro,
og at uden den er vi fortabt;
uden den finder ingen i Evighed Ro,
skønt for Himlen vi alle blev skabt!

Hun kan sige dem, at
deres Fa'er var en Mand,
som, trods Fejl og trods
Mangler, han bar,
dog var afholdt af Folk
i den fattige Stand,
for så ofte han hjulpet dem har.

Hun kan sige, at mange
vil mindes hans Navn,
for hans ærlige, venlige Færd!
hun kan sige,
at mange vil føle et Savn,
som ej før så,
hvad Manden var værd.

Hun kan sige dem, at
vi skal alle dø hen,
ingen kjender,
hvor snart det kan ske;
derfor gjælder det om,
at vor Gud er vor Ven;
derfor gjælder det opad at se!

Hun vil samle de Små,
om end Hjertet har Ve,
om end Tåren må rinde på Kind!
Hun vil sige dem, hvad
de nu ikke kan se,
men som dog gjør dem glade i Sind!

Just fordi der er Tårer
på Moderens Kind,
just derfor hendes Tale har Vægt!
just derfor vil det kvæge
Småbørnenes Sind,
mens hun selv vil få Sårene lægt!

Derfor Du, Moder kjær,
må det vel agte på:
Du er ene ej her med Din Nød!
Netop nu stå omkring Dig
de barnlige Små,
just til Trøst over Faderens Død!

Hvad Du elsked hos ham,
vil Du elske hos dem:
i Dit Barn vil Du kjende Din Mand!
Og så takke Du Gud,
at Du ejer et Hjem
og skal ej vanke husvild om Land!

Dog selv det, at gå husvild
fra Sted og til Sted,
det var dog ej det værste af alt:
Det var værre at dø
uden Ro, uden Fred
og ej vide, vor Synd er betalt!

Han har sagt, denne Mand,
som nu ligger Lig,
da han mærked,
at Døden drog frem,
han har sagt disse Ord:
»Nu er snart det forbi!
- nu Vor-Herre vil tage mig hjem!«

Var kun dette fuldklare
Forvisningens Ord!
- ja, da vidste han,
hvor han gik hen:
Hjem til Herren, den milde,
som gik her på Jord,
og er hisset en Talsmand og Ven!

K. F. U. M.s spejdertrop blev oprettet i 1923. Dette billede er taget nogle få år efter.

Øverste række fra venstre: Georg Wernergren Christensen, Johs. Graversen, Thomas Iversen, Jens Chr. Vils Pedersen, Ansgar Holm, Richardt Dahl, Wernergren Christensen, Kresten Kristensen, Ernst Hovmøller, Laulund, Harald Bundgaard, Hans Otto Jacobsen, Knud Maltke Jacobsen.

Mellemste række fra venstre: Olaf Reby, Henry Krogh, Richardt Urbrandt, Oskar Graversen, Alfred Andersen, Svend Thomsen, »Fenne«, Halvor Bundgaard, Hans Ingv. Holch Andersen, Christensen, Gunnar Uhrbrandt.

Nederste række fra venstre: Harald Graversen, Poul Dahl, Rælneck Glendt, Poulsen, ?, ?, Svend Erik Olsen.

Glomstrup Vig

1918-20

Af Chr. Kjær-Madsen.

Det var på Haslev Højskole foråret 1918, jeg traf Holger Kofoed og Nielsen. Kofoed, der var en stor og kraftig mand – og den dominerende – spurgte mig, da han hørte, jeg var fra Mors, om jeg kendte Glomstrup Vig. Det gjorde jeg, da min fars lille gård lå tæt ved vigen. Jeg forstod, at de to var fra Bornholm, at de var interesseret i at købe vigen, men jeg kendte den ikke ret meget ud over

at den var delt i nordre og søndre vig, begge fulde af vand, og der var gravet en kanal hele vejen rundt, som havde udløb både nord og syd for dæmningen, som skilte vigen fra Limfjorden. Dæmningen, der var ret bred, gik fra Vester Assels til Thissinghus, hvor der var så dybt vand i fjorden, at mindre skibe kunne løbe ind til en bred bro, som var bygget på pæle. Ovenpå dæmningen var og er der

vejbane, så man kan køre over. Vandet i fjorden står vel nok 1–2 meter over vandstanden i vigen. Der var en stor mølle, en af de rigtig gamle vindmøller med fire vinger med sejl, og som kunne drejes efter vinden. Der var også en kraftig petroleumsmotor til hjælp for at holde vandstanden nede i vigen.

Jeg havde kun været hjemme fra højskolen nogle få uger, da jeg en dag ser de to bornholmere komme gående over marken fra stranden til »Højvang«, der var mit hjem. Jeg husker dette særlig godt, fordi det første, de fortalte, var, at de var gået langs stranden fra Nykøbing, og at de var sultne. Nu var det jo småt med penge og mad omkring krigens slutning, så mor havde ikke rigtig nogen mad i hu-

set udover brød, spegepølse og ost. Jeg måtte i hønsehuset efter æg. Jeg husker, at Kofoed var meget sulten og spiste og spiste, og at mor var ulykkelig over ikke at have noget bedre mad at stoppe i det store menneske. Men han blev omsider mæt. Nielsen var nemmere at stille tilfreds.

Kofoed og Nielsen købte Glomstrup Vig kort efter, at de var kommet til Vester Assels, men Nielsen blev ret hurtig ked af det hele og var allerede væk om efteråret, da jeg kom derned den 1. november 1918 sammen med fire andre unge mennesker; det var Anton Brejner, Jensen, Aage Sejersens og Samuel Boel (som mest kørte med traktoren), med Breiner som forkarl. Desuden kom nogle arbejdsmænd, som jeg ikke husker navnene på. Jeg husker Agnes Meister, som sørgede for mad og forplejning, og lillepiggen.

Kofoed var den første, som prøvede at dyrke vigen, der blev pløjet og sået hvidkløver langs kanalen i søndre vig, men der voksede, så vidt jeg husker, ikke noget. I nordre vig voksede der, efter at vandet var pumpet ud, noget, som vi kaldte søgræs, det var langt og stift. Det blev (med besvær, for jordbunden var meget blød) høstet bjerget og presset i baller, og vi kørte mange læs til Nykøbing med hestevogn, hvor det blev vejret og læsset på banevogn og ekspederet til København. En gang kom der også skibe til Thissinghus, som blev lastet med søgræs, også til København. Der var fodermangel til heste derinde. Jeg husker, jeg var ridende på »Frode«, den eneste frederiksborghest, vi havde, til Moustrup og en gårdejer i Øster Assels for at skulle købe nogle stakke enghø, de havde stående – jeg måtte give 1 a 1½ øre pr. kg.

Om efteråret og sidst på sommeren kom ålene og ville ud i fjorden og ud på den lange vandring over på den anden side af Atlanterhavet for at gyde, men de allerfleste blev fanget ved møllen og kom i store hyttefade. Ålene var den eneste indtægtskilde indtil da.

Alt dette, møllen, motoren og ålefangsten blev passet af bestyrelsen, som hed Hald, vist nok P.

Chr. Hald. Han var en personlighed, som havde sin personlige mening om alt, og han var meget agtet af os, som kom i berøring med ham. Jeg har ofte tænkt på, hvordan ålene kunne slippe ud, men det lykkedes altså for nogle. Et eller to hundrede meter inden de når møllen, har jeg set store ål prøve at komme ud i kanalen ved at glide i en antydning af grøft, hvor bunden var dækket af langt græs og en smule vand.. Der var vel 70-80 meter fra vandet til dæmningen, og så skulle de over den 2-3 meter høje vold og ud i kanalen og så ud i fjorden, men det skete nok kun om natten, når græsset var fugtigt af dug, men ud kom nogle altså, for jeg har også set små, gennemsigtige glasål nærmest krybe op ad et vådt brædt ved siden af et udløb fra den lille mølle, som trak vand op fra nordre vig, efter at vi havde lavet en dæmning, som skilte nordre fra søndre vig. Det er et mærkeligt instinkt, der får de små ålelarver til at søge over verdenshavene til Limfjorden op ad et bestemt vandløb for at ende i Glomstrup Vig, hvorfra deres mor udvandrede for flere år siden.

Om efterårsaftenen lige før det bliver mørkt, kommer andetrækket. Først kommer de små dykænder, der flyver meget hurtigt og er vanskelige at få ram på, så kommer gråænderne og sidst vildgæssene. Alle kommer de ind fra fjorden for at søge ro for natten. Gæssene flyver som regel ret højt ind over bakkerne; man kan høre dem, de diskuterer, hvor de kan finde den bedste og fredeligste plads for natten, så går de længere ned og lægger an til landing, da er det jægerens tur, om han skal være heldig at have and eller gås med hjem på tasken. Jeg har en nevø, som i en anden mose fik tre gæs i to skud. Jeg har aldrig selv været heldig at skyde en gås. I stormfuldt vejr søger ænderne ofte ind i vigen om dagen. Jeg husker en gang, jeg var med Kofoed derude. Jeg roede i en lille båd mellem rørene, mens Kofoed gik inde på land. Pludselig peger Kofoed, der var ænder, som jeg skulle jage op mod ham. Jeg får øje på dem og vender mig for at få fat i ge-

været, under den bevægelse kommer jeg ud af balance. Da jeg griber efter den, får jeg fat i bøjlen om hanen og kommer til at trykke på den, så skuddet går af og jager ænderne op, og de går langt udenom Kofoed, som sagde en hel del, som jeg ikke vil gentage her.

Mange penge blev ofret de første år, hvor en driftig mand var forudseende nok til at se, hvilke muligheder der var i den gamle fjordbund, men han nåede ikke at få det fulde udbytte af sin pionergerning.

Dette var nogle korte glimt fra tiden 1918-20. Nu ser det anderledes ud, nordre vig er solgt fra, og den er nu opdyrket. Men i søndre vig drives stadig ålefangst.

En hilsen til Thy

Tiden skifter, år hennrinder,
sneen svandt, som faldt i fjor.
Dåd og drøm i mulmet svinder,
tiden sletter tidens spor.
Kun den id, der varer ved,
støt og stændigt på sit sted,
sejrer på sin bane;
sejrer over tid og strid,
sejrer over nag og nid –
det er ædel vane.

Ufreds stunder, år i grøde,
Kongetider, stimands kår –
ondt og godt, men aldrig øde
her i Thylands gamle gård.
Du er helse for vort sind,
kært dit sære minde-spin,
elsket af din stamme.
Hellig ild skal næres smukt,
dine sønner vil med tugt
værne om din flamme.

Kun med fortids arv i øje
har man fragt til fremtids færd.
Ban dig, Thyland, dine veje
uden frygt for umags vejr.
Da skal du i tusind år
støtte dine sønners kår,
strengt eller blide.
Vinter, sommer, vår og høst:
i din nød som i din lyst
står vi ved din side.

Hans Bakgaard.

Giv en god julegave fra

**Byens førende forretning
inden for bøger,
foto og kontorartikler**

**SPECIALE:
Elektronregnere**

Glædelig jul!

**H. HANSEN's
boghandel**

Nykøbing Mors . telefon 72 17 77

Lødderup Mejeri

Telefon 72 18 13

Mejeriet »Engholm«

Nørrebro 88 . Telefon 72 05 37

Hele familiens juledrik er fra

Morsø Bryghus

Hele familiens julegave:

Beomaster 1900

FM-stereoradioen uden knapper. En let be-
røring er nok for at vælge mellem 5 faste
stationer, pladespiller, båndoptager samt
regulering af lydstyrke. 2x30 watt sinus.
Katalogpris: 2.570,00
Kontant ÷ 3 %: 2.490,00

DERES BEOCENTER PÅ MORS

I RADIO & TV MAGASINET er vi specialister i Bang & Olufsens produk-
ter. Hele staben (vi er 14) er regelmæssigt på kursus på fabrikken i
Struer. De er altid sikker på at kunne finde netop det B & O apparat,
De drømmer om.

Betalingsbetingelser: Stereoanlæg og farvefjernsyn er en stor investe-
ring. Derfor benytter mange af vore kunder vort venskabelige konto-
system.

Radio & TV magasinet

ALGADE 21 · 7900 NYKØBING M. · TLF. (07) 72 30 33
VÆRKSTED: SALLINGSUNDVEJ · TLF. (07) 72 04 23

FYRINGSOLIEN

tænk økonomisk

tank billig

tanken er
nærliggende

Brændselsforeningen

telefon 72 02 18

Nedergaard Foto

VESTERGADE 15 . 7900 NYKØBING MORS

PORTRÆT

INDUSTRI OG REKLAME

Colour Art Photo

Dette mærke
er bevis på god
teknisk og kunstnerisk
portrætfotografering
i farver.

Specialforretningen i stålvarer

HUSMODERENS ØNSKEDRØM:

1. kl. knive til køkkenet
Forskærersæt . Forskærerbrædder
Salt- og peberkværne
i moderne design

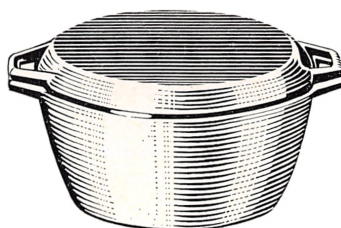
Og så har vi gaven til ham
mellem 6 og 80 år:

Dolke . Lommeknive
Stort udvalg
i spil af mange slags

Hele Copco-programmet fra Morsø Jernstøberi

Havnegades sliberi og stålvarerforretning

Telefon 72 11 48

copco gryder fra

AKTIESELSKABET

N. A. Christensen & Co.

LEVERANDØR TIL DET KGL. DANSKE HOF

7900 NYKØBING MORS

TV · RADIO · Hi-Fi

RADIO-BAK

Gågaden 18 · 7900 Nykøbing Mors

beskytter liv og ejendom

Brandsikkert!!!

En ny udvikling fra

skamol

SKARREHAGE MOLERVÆRK A/S

Husk film
og
blitzpærer

til julefotografering

Morsø Boghandel

v. AAGE PLATZ

Algade · telefon (07) 72 03 10

Er man ikke interesseret i bløde pakker,
så går man bestemt ikke forgæves her . . .

Vi har alt i:

Bygningsblokke

Mørtel og færdig beton

Vils Cementstøberi

BETON- & MØRTELVÆRK

Vils · telefon 76 71 88

Fliser og kantsten

Blomstervaser, flagstangfod m. m.

Nykøbing Flisefabrik

Markedsgade 84 · Nykøbing Mors
telefon 72 05 11

v/ **JOHS. KANKELBORG**

Vils · telefon 76 71 88

Vi gør byggeriet nemmere for Dem!

Tal med vore medarbejdere, der vil vejlede Dem i valg af materialer og hjælpe Dem med gode ideer.

Besøg vor udstilling – fliser, køkkener, badeværelser m.m. Vi udstiller ca. 1000 forskellige fliser.

Gør Deres indkøb i vort byggemarked. Stort vareudvalg til de helt rigtige priser.

BYGGEMARKED

Soltoften . Telefon 72 14 51

MORSØ TØMMERHANDEL A/S

Blikkenslagerarbejde

VAND . GAS . SANITET . CENTRALVARME

Chr. Pedersen & Sønner

Algade 20 . Nykøbing Mors . tlf. (07) 72 01 29

En cykletur er hjertekur . . .

Hold Deres hjerte og kredsløb i orden
– Køb eller lej en

Hjemmemotionscykle

Blot 15 minutter om dagen på en motionscykle holder vægten nede og giver velvære

Chr. Pedersen & Sønner

CENTRAL CYKLEFORRETNING

Algade 20, tlf. 72 01 29, 49 skridt fra Kirketorvet

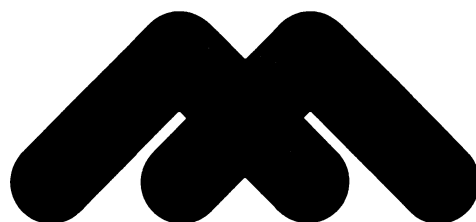
Nykøbing Jern & Stål

Ringvejen . 7900 Nykøbing Mors . Telefon 07 - *72 22 22

Gulvtæpper
Gulvbelægning
Køkkeninventar
Skabelementer
Vinylbadeværelser

Solbakkens Tæppelager

Johs. H. Dalgaard . Ringvejen
7900 Nykøbing Mors . Telefon (07) 72 10 32

**MORSLANDS
FOLKEBANK**

...mere fremdrift

De handler med størst fordel hos
DEN FRIE KØBMAND

Ham der har den mest friskbrændte og friskmalede kaffe

KØBMÆNDENE PÅ MORS

GULVTÆPPER

Så se først ind til øens eneste specialforretning for gulvtæpper fra væg til væg og småtæpper.

Hos os finder De altid et stort udvalg til markedets helt konkurrencedygtige priser. – Vi fører: **Ege – Gram – Intertest – Scantuft – Heuga fliser** – alt fra førende danske fabrikker!

Kom ind og se vort udvalg. Vi viser Dem gerne hele vort kæmpeudvalg. Vi giver Dem gerne et tilbud uden forbindelse. **De er altid velkommen!**

BOLIGHUSET

Toftegade 24, Nykøbing Mors, 07 - 72 17 67, v. Sv. Aa. Andersen

POUL
HERRE TØJ

i Gågaden v/Majorens Gyde
har udvidet

Først kom

med ungt
modetøj

så kom

Junioreksperten

med alt til piger og drenge

og nu til sidst:

med et kæmpeudvalg
i tøj til den voksne
i vore nye lokaler på
1. sal mod Algade

Ø. Jølby Tømmerhandel

ønsker sine kunder

en glædelig jul og et godt nytår!

bogtryk . offset

morsø bogtrykkeri

v/ Jakob Nyborg

Havnegade 11 . Nykøbing Mors . telf. (07) 72 10 44

Night and day.

COORDINATED

Dynebetræk, pudebetræk og lagen
– med praktiske trykknapper.

– og så er det strygefri og kogeægte . . .

NIELS JENSEN & SØN
☎ (07) 72 15 77 *

ASGER KRAMER

Murermester & Entreprenør

Østergade 9 . Nykøbing Mors
telefon 72 08 11

VW-AUDI

Prøvestation

Malerværksted

Tectyl-center

Autoværksted

Servicestation

JOHS. KIRKEGAARD

Fruevej 30-32, 7900 Nykøbing Mors, tlf. (07) 72 11 44

Skønne gaver fra AV-HUSET

Engelske CHENILLE
HOUSE-COATS

– dejlige varme farver
og fikse faconer til
små devalueringer
fra kr. 168,-

Kom ind og se på
skønne gaver til
damerne i

AV-HUSET

(ALGADES VAREHUS)

JOKI

JULEPYNT

Kæmpeudvalg i alt til juletræet og dekorationer

Ryatæpper, forliggere, løbere og kamintæpper i ren uld. – Vinylfilt og NO-VILON. – Stort udvalg i tæpper fra væg til væg. Se vor tæppeudstilling ud mod parkeringspladsen.

GULVBELÆGNING! – Vi kommer over hele øen og giver gerne tilbud uden forbindelse.

Alt i spøg og skæmt til nytår!

Morsø Farvemølle

Telefon 72 09 88

Nøglen til et godt hjem

- ☆ prima møbler
- ☆ udstrakt service
- ☆ største udvalg
- ☆ fornuftige priser

Vils Møbler

BRDR. BJØRNSGAARD

Vils Mors, telefon 76 70 20

Byens Farvehandel

Ellingsøe & søn

Nørregades Farvehandel

Nykøbing Mors . Tlf. (07) 72 05 31

**En lille nisse rejste...
hvor hen?...i BRUGSEN!**

Fordi han vidste, at der blev julen billigst... udvalget størst...
og så har de rigtig god, gammeldaws julehygge... gør som
nissen... vi ses i

BRUGSERNE PÅ MORS

SER DE BLOT PÅ PRISEN ?

Ser De kun på prisen, når De køber møbler, er denne lille gave ikke noget for Dem!

-men på
den anden
side ...

- er det jo efter købet, det vil vise sig om prisen var rigtig. Derfor, kom ind og hent Deres BOLIGSERVICE-MAPPE - den er ganske gratis - og læs også »den anden side«. På bagsiden af miljø-forslagene, kan De læse om alt det De bør være opmærksom på før De går ud og køber møbler, når De køber og når De har købt. Næsten alt hvad der er værd at vide om garantier, indretning og vedligeholdelse, kan De læse om her. - Hvert eneste emne vil interessere Dem.

SIXHØJ MØBLER & TÆPPER

Vestergade 4 . 7900 Nykøbing Mors . Telefon 07-72 04 01

OPSKRIFTER på god familieøkonomi.

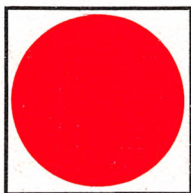
Brug følgende ingredienser:

- * Lønkonto.
- * Budgetkonto.
- * Børneopsparingskonto.
- * Spar-op-lån.
- * Kapital-pension.
- * Sagkyndig bistand ved køb og salg af fast ejendom m. m.

Bland ingredienserne i det forhold, som passer bedst til Deres personlige smag og livsstil.

Velbekomme - og velkommen i Sparekassen.

**MORSØ
SPAREKASSE**